

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

4

Fra
Vallekilde Folkehøjskole

33

Udgivet af Elevforeningen

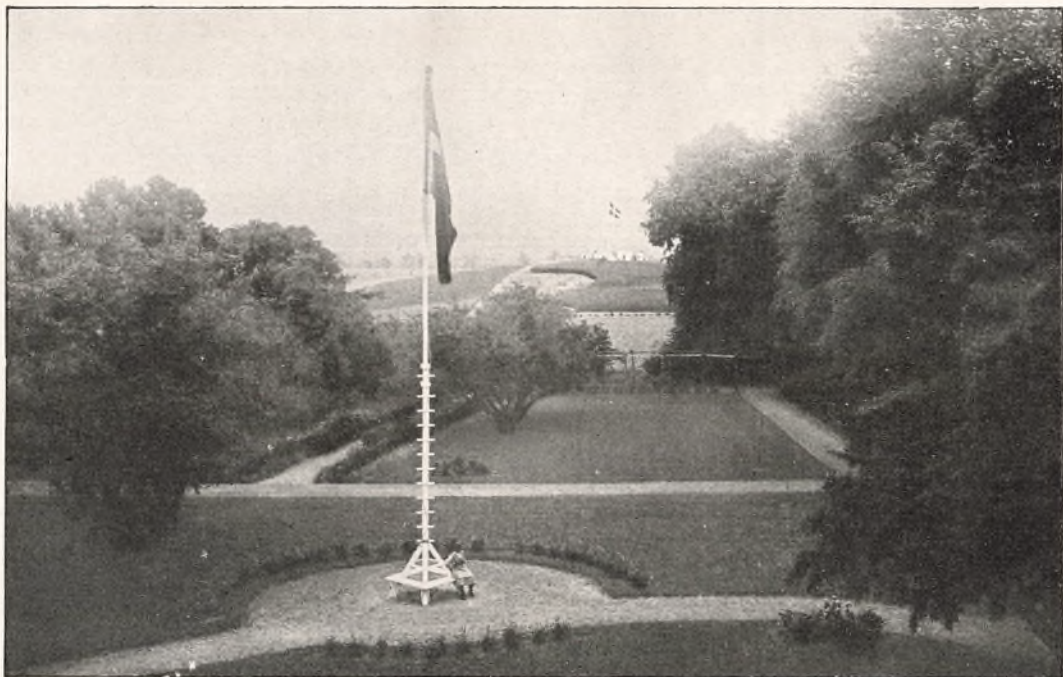
1926

Neuligst hilsew
Kaffe Krosen

Folkhøjskolen i Vallekilde.

Parti fra Højskolens Have.

Fra
Vallekilde Folkehøjskole

33

Udgivet af Elevforeningen

1926

Statens pædagogiske Undersøgelse
København

sløgt og ubælskagt H

Bogtrykkeriet Absalon
(AUGUST BANG)
Vesterbrogade 60

Statens pædagogiske Studiensning
København

Fra Vallekilde folkehøjskole.

Til de gamle elever.

Hver gang man tænker tilbage over et svundet skoleår, melder der sig en række små og store oplevelser; mange af disse ligner foregående års oplevelser så meget, at de kan synes at være gentagelser både i form og indhold. Men tænker man så nøjere over dette bestemte års tildragelser, så bliver det alligevel ikke til matte og trivielle gentagelser af tidligere års begivenheder, thi nu samler tankerne sig om bestemte unge ansigter, som hører dette år til; de har aldrig været her før, og de er noget ganske for sig; de hører sammen med dette års oplevelser, som nu synes os helt nye og forfriskende og berigende, som var det første gang, vi selv var med i dem. Derfor kan det jo godt være, at ældre opmærksomme læsere af „årets gang“ i nærværende beretning vil finde noget, som minder meget om, hvad de tidligere læste i årsskriftet; men de må så huske, at på det kedelige papir får ens prægede begivenheder let en flov lighed, som slet ikke var til stede, hvor oplevelsen fandt sted og heller ikke føltes af dem, der virkelig var med.

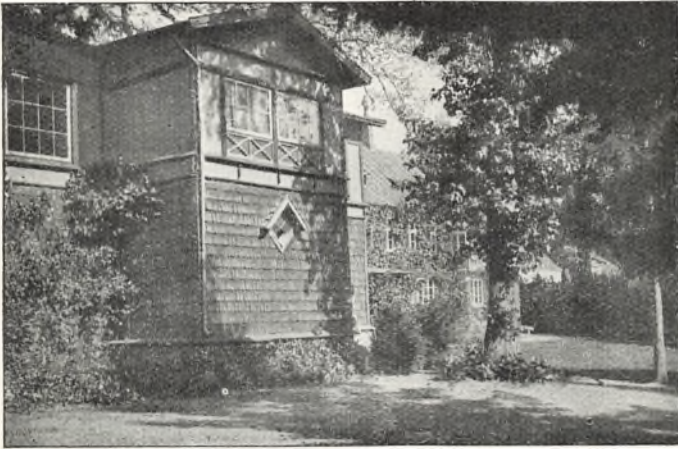
Fra dette års gang meddeler jeg følgende: Efterårsmødet holdtes under sædvanlig stor tilslutning i dagene 27.—30. sept. Ordførerne var foruden skolens egne lærere højskolemændene Alfred Povlsen og Hans Lund, præsterne Enevold Terkelsen og L. Koch, diakonissestiftelsen, professor Vilh. Andersen og sømandsmissionær Jørgen Andersen. Musikaftenen fik i år sit fornøjelige og gode indhold ved de to unge kunstnere Chr. Juul og Johannes Viggo Pedersens hjælp. Baade før og efter vort eget efterårsmøde rejste lærere og forstandere rundt til efterårsmøder i landets forskellige egne; jeg hjemsøgte f. eks. en del købstadhøjskoleforeninger: Ringkøbing, Hjørring, Randers, Aarhus og Odense. Om flere af disse gælder det, at uden landboernes trofaste tilslutning vilde købstadens højskoleforening kunne have til huse i et lille sognerådsværelse; ogsaa ved en saadan rundrejse kan man altså erfare, hvor tynd forbindelsen er mellem bybefolkningen og højskolen.

Mens nogen af os sådan flakkede landet rundt, arbejdede andre på at få skolen i orden til vinteren. Et enkelt større arbejde maa jeg nævne. Vi fik et varmeanlæg indlagt i eller rettere ved siden af gymnastiksalen. Fra et varmekammer blæses varm luft ind i salen; gennem en luftkanal under gulvet suges den varme luft tilbage til varmekammeret, hvorfra den atter pustes ind i salen.

I løbet af en times tid kan denne opvarmes, selv om kulden er bidende udenfor. Med dette varmesystem, som bl. a. har stået sin prøve paa statens gymnastikinstitut, er vilkårene for gymnastik bleven særdeles gode; når de andre betingelser, som er afhængige af lærer og elever, er til stede, kan der nås et ypperligt resultat, hvad sidste vinters erfaring tydeligt nok viser.

Paa vinterskolen havde vi 86 elever. Når vi i fjor gjorde et spring fremad på 40, kunde det synes at have været lidt over evne, eftersom vi i år havde 20 mindre.

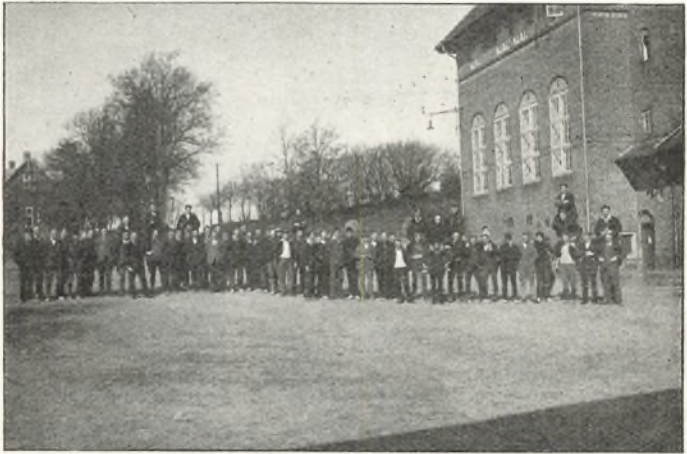
Den mindre elevskare svarer dog til den almindelige tilstand ved de andre højskoler, og der er jo ingen tvivl om, at den mindre tilslutning har sin væsentligste årsag i stigende økonomiske vanskeligheder i landets befolkning. Vi begyndte vinterskolen med godt mod, og det blev ikke taget fra os, som vinteren gik — tvært-

Gymnastiksalen.

imod. Gennem skoleåret er det daglige, solide arbejde jo uden al sammenligning det vigtigste, det hvormed gerningen her må og skal stå eller falde; det trofaste, ihærdige arbejde præger nok især vinterskolen, hvor alle forhold tjener til at fremme just dette. Jeg vil gerne minde de gamle elever om en sådan travl skoledag, hvor vi mødtes i foredragssal, skolestue og gymnastiksal for at dygtiggøres i tænkning og idræt, for at skikkes til at blive gode borgere, men først og sidst for at give plads og vækst for alt det, som giver hver enkelt hans egentlige menneskeværdi. Vi kan maaske ikke af de mange travle dage med kammeratligt samvær trække en eneste dag frem, som fik særlig betyd-

ning for os, men vi føler godt, at det er disse mange „normale“ dage, som gav skolen indhold og værdi for os. Saa kan vi også mindes festdage og dage, da der kom et fremmed pust ind over vor skole. Det vil i alt fald interessere eleverne fra 1924—25 at vide, at vor japanske ven Hirono Hirabayashi i begyndelsen af

Frikvarteret.

sidste vinterskole besøgte os og talte for os om Japan; han magtede nu det danske sprog, så opmærksomme tilhørere nogenlunde let kunde følge ham. Hirabayashi rejste kort efter hjem til sit fædreland, hvor han nu et par år vil forberede det højskolearbejde, han håber at kunne tage op blandt det fjerne østens folk. Men forinden han begynder sin højskole, vil han komme tilbage til Danmark og bringe med sig de unge mænd, som skal være hans medlærere; de skal lære højskolen at kende i dens hjemland. Vi har været glade for at møde Hirabayashi, og vi har faaet indtryk af, at han med alvor og grundighed forbereder sig til en højskolegering, som han har fået kær.

Jeg har senere gennem Tokioflyveren, kaptain Botved, faaet hilsen fra H. H.

Den 11. november talte frk. Henni Forchhammer på skolen om Karen Jeppes menneskekærlige og dygtige arbejde blandt armenierne.

Frk. Forchhammer gav os gennem sit klare foredrag og ved gode lysbilleders hjælp en levende forståelse af det armeniske folks forfærdende pinsler og af Karen Jeppes modige og overlegne arbejde for at råde bod på megen nød og sorg.

I nytårsdagene havde vi som så ofte før ungdomskursus med 160 deltagere fra Odsherreds, Kalundborg og Holbækegnens ungdomsforeninger. Der veksledes mellem foredrag, bibellæsning, forhandling og sanglege.

Ordførerne var Jens Rosenkjær, Johs. Terkelsen, Niels Petersen, censor P. A. Rosenberg og Uffe Grosen. Censor Rosenberg læste en aften en gammel græsk komedie, og medlemmer af Hørve ungdomsforening forbavsede fremmede som indfødte ved en flot opførelse af et heibergsk skuespil. For mig at se har et sådant 2—3 dages møde stor betydning, først for de unge, som gennem et møde af den art får et langt stærkere og mere samlet indtryk af ungdomsarbejde, end de kan få en enkelt mødeaften i ungdomsforeningen; dernæst for højskolen her, som gennem disse møder kommer i stedse nærmere forbindelse med egnens ungdom, hvad vi selvsagt er meget glade for.

Efter jul havde vi en rolig arbejdstid, men ret ofte modtog vi dog fremmede indtryk. Her er der særlig grund til at nævne, at vi ikke mindre end 3 gange hørte fortælle om den folkelige kamp i Sønderjylland, og hver gang lød ordene med den myndighed og varme, hvormed folk, der har indgående kendskab og kærlighed til den danske sag, kan tale ud af. Det første bud fra syd bragte Maren Sørensen fra Valsbøl. Ved et menig-

hedsmøde paa skolen fortalte hun om dansk folkelivs og menighedslivs vemodige skæbne i det gamle danske Land, men blandt en nu overvejende tysk befolkning sønden for den nuværende grænse.

I menneskealdre har folkeliv og menighedsliv været hensygnende i disse egne, men midt „i de ringe dage“ er der hos en lille flok en svag længsel og et lønligt håb om en lykkeligere åndelig tilstand; Maren Sørensen er dernede for gennem sygeplejegerning og menighedsarbejde at styrke denne længsel, og det var gribende at høre denne gode kvinde fortælle stilfærdigt og inderligt, men også så nøgternt om denne kamp for livet på vort folkelige overdrev. Vallekilde højskole føler sig noget mere personligt med i kampen, siden Kathrine Bojlesen, en mangeårig dygtig køkkenchef paa skolen her, nu efter endt 3 $\frac{1}{2}$ års sygeplejeuddannelse, er draget ned for at være Maren Sørensens hjælper.

Vallekilde højskole kunde ikke ønske sig bedre repræsentant dernede, og vi følger disse kvinder med vore bedste tanker og ønsker for dem og deres vanskelige gerning.

Seksårsdagen for afstemningen i Nordslesvig mindedes vi denne begivenhed, og vi havde den store glæde at kunne samles om H. P. Hanssen Nørremølle, som mere end nogen anden enkeltmand skal have æren og takken for Nordslesvigs genforening med Danmark.

Her fra højskolen har vi flere gange siden genforeningen indbudt H. P. Hanssen, men først i år fik den travle mand lejlighed til at komme. Hans tale blev det værdige midtpunkt i en smuk, national fest den 10. februar.

Det tredje budskab fra danskhedens arbejdsmark mindes vi nu med en følelse af vemod; dette budskab blev bragt os af Anders Lebech, få uger før han efter en farlig operation døde. Det var vinterskolens afslutningsfest, palmesøndag, at Lebech talte. Mindre veltal-

ende end H. P. Hanssen, tungere i udtryksmåde og i holdning, — mindre end denne i virkekraft, men med samme varme sindelag og klare blik for forståelse af mål og midler i den nationale kamp og med ikke mindre vilje og offersind, når det gjaldt at fremme ægte danskhed syd som nord for den politiske grænse. Med ve-

Skolen set fra øst.

moden over Lebechs død vil der blande sig taknemmelighed for, hvad han betød for vor fælles sag, den sag, som han på sin noget tunge måde tjente så smukt palmesøndag her i Vallekilde.

Et af resultaterne af disse sønderjyske besøg var et ønske hos flere af vore unge karle om at komme ned i de folkeligt truede egne mod syd for der at aftjene den bedste nationale værnepligt, som dansk ungdom i nutiden kan yde. Flere af sidste vinters elever tjener i denne sommer dernede, gid der maatte være mange, som har sind til at gøre ligeså. —

April var som sædvanlig en travl maaned. Travlheden øgedes ved et større arbejde, som jeg ikke bør undlade at nævne: „Trekroner“ er falden og er blevet

erstattet med et nyt, moderne, halvunderjordisk fort, som bedre svarer til tidens krav; det benævnes almindeligvis med to af alfabetets bogstaver.

Den 25. april holdtes skolemødet med seminarieforstander Stig Bredstrup og frimenighedspræst Helge Hostrup som talere, Hostrup læste også op om aftenen.

Den 3. maj begyndte vi sommerskolen med 114 piger. Vi måtte denne sommer undvære Esther Jensen, som de sidste to somre har ledet gymnastikken og bistået Bodil Lange med undervisningen i håndgerning. Esther Jensens elever vil mindes hende som den meget dygtige lærerinde og udenfor timerne altid hjælpsomme, hvem man gerne gik til. Skolen mindes hende med tak for det arbejde, hun ydede her, og vi følger hende med gode ønsker i det hjem, hun sammen med lærer Viggo Nielsen har stiftet. De bor nu i Odense.

Alhed Nielsen, som sidste sommer underviste i dansk og regning, har sammen med redaktør Jespersen dannet hjem og bor nu i København. Vi havde håbet på fortsat hjælp af Alhed Nielsen, som gik så helt ud op i skolelivet her og tjente det så godt; men det er jo nu en gang sådan, at et meget stort tal af de bedste piger bliver gifte, og det må vi bøje os for.

I sommer har Kristine Dalsgård ledet gymnastikken; hun har fået sin uddannelse i Hadsten og på Snoghøj, og da hun med iver går op i sit arbejde, har gymnastikken i sommer stået i Snoghøjs tegn. Kristine Dalsgård søger dog kursus på Ollerup og vil så ad åre fremdeles lede gymnastikken på sommerskolen. —

Ved åbningsmødet talte Povl Hansen, Niels Petersen og jeg. I sin tale sagde Niels Petersen bl. a.:

For nylig fremkom der i tidsskriftet „kirke og folk“ en artikel, som hed klostertanker. Forfatteren, en yngre præst, skrev, at vi savner klosterlivet. Det var ikke hans mening, at vi skal genopbygge klostrene og gen-

oprette et klosterliv som i den katholske tid, men at der er noget godt i klosterlivet, som vi har kastet bort, og som nu savnes. Det gælder så om at finde en dansk form, hvori dette gode kan vindes igen. — Adskillige har det behov for deres eget livs skyld, et fristed og hvilested, hvor de kan stå sig i den vanskelige verden og redde deres liv. Og adskillige har det behov for deres gernings skyld, for at de kan nå til helhjertet tjeneste.

Uden at komme nærmere ind på dette vilde jeg gerne sige, at en af klostrets tanker er, at et menneske skal *ind i stilhed* og ind i samlethed. — Stilhed vil langtfra sige dvale eller magelighed. Det vil ikke sige, at der ingen ting sker. I stilheden *sker* netop ofte de største ting. De sker tyst og lempeligt, eller de sker under den største spænding og i indre bevægethed. Der er mange former for stilhed.

Vor tid er travl; det er den legemligt med arbejde og trafikmidler; det er den åndeligt med møder og påvirken og bevægelser og foretagsomhed. Og så spørges der efter stilhed. — Det er ikke noget nyt. Da Romeriget var bleven stort og mægtigt, og da Rom var bleven en stor by med travlhed og rigdom og nydelser og storstadsproblemer, kom der længsel efter stilhed. Ud i naturen, lød det, ud i skovene og bjergene, ved de friske kilder! Digterne priste landets stilhed. — Sådan er det gået, når menneskers fremgang i kultur har skabt forjagethed og rigdom (med fattigdom i følge) og nydelser.

Længe før verdenskrigen havde nogen de tanker blandt os. For ca. 75 år siden taler C. K. F. Molbech til den „slægt, der som en storm i høst hen over jorden haster, men aldrig i sit eget bryst til bunden loddet kaster“ og byder den at *være stille*. Han spørger: „Hvor kan i slig en larm du tro, at du Guds røst kan høre?“ Hvordan skal vel en sådan slægt kunne møde

det evige! Og han viser hen til naturen: „Se, blomsten vokser tavs i fred mod himlen“. Den *vokser* — sådan går det til, stille — den vokser mod *himlen*. Men han bebrejder sin samtid, at den ikke kan *lytte*.

Det er en indtrængende tale om, at mennesker ikke finder det egentlige liv p. gr. af deres forjagethed. Og noget følelsesfuldt og vegt viser han saa hen til naturens stilhed og planternes vækst.

For 25 år siden havde Vald. Vedel med byens travlhed for øje lignende tanker. Han skrev i artiklen „Nikodemus skriftemål“ (optrykt i bogen „Menneskelighed“): „I ugens 6 dage skal maskinerne gå og hænderne virke“ . . . „men den 7. dag skal hjulene holde op at snurre og butiksdørene at gå,“ og mennesker skal „vorde stille.“ „Man aner ikke, at man snakker og virker livets største værdier ud af tilværelsen.“ Og så føjer han til: „*Så lidet gror nu længere op i tavshedens og stilhedens jordbund med ubevidsthedens langsomme vækst.*“ — Ikke det fortravlede, heller ikke det frempressede er det værdifulde, men det, som *bliver til* — i stilhed, — og man véd det knap selv, — bliver til under indtryk af, hvad der kommer og sker. Dette betyder ikke, at det går på må og få. Det er f. ex. afgørende, hvilke indtryk man søger til. Og den stilhed, i hvilken noget „bliver til,“ betyder ikke dvale, men er ofte den højeste spænding og strid.

Højskoletiden *kan* blive noget sådant: en stilhed, og bør blive det. Måske lyder det underligt. Her er samlet ungdom, og her skal vel i sommer råde munterhed og det, som er større: glæde. Det er heller ikke lykkedes at få højskolens arbejde lagt sådan til rette, at der *kan* blive ret meget *ydre* ro for eleverne. Her er travlt fra morgen til aften. Endda *kan* stilheden, som det drejer sig om, komme så mangen gang. Prøv ikke på at få den tvunget frem, men prøv at høre, lige

fra morgensangen og fremefter; måske kan det blive til *lytten*, og da er stilheden der straks, ja, selv på trods af larm og travlhed. Og da sker der noget, som kan holde sig ind igennem det andet. Man véd: Nu blev jeg gjort stille; jeg *må* være det.

Jeg tænker da ikke på den idylliske, følelsesfulde stilhed, som Vallekildes kønne natur i tre sommermå-

I Vejrhøjskoven.

neder kan byde så rigeligt, men på den sindets stilhed, i hvilken der sker noget, når nyt, som er glædeligt, og nyt, som er vanskeligt, møder én og griber én.

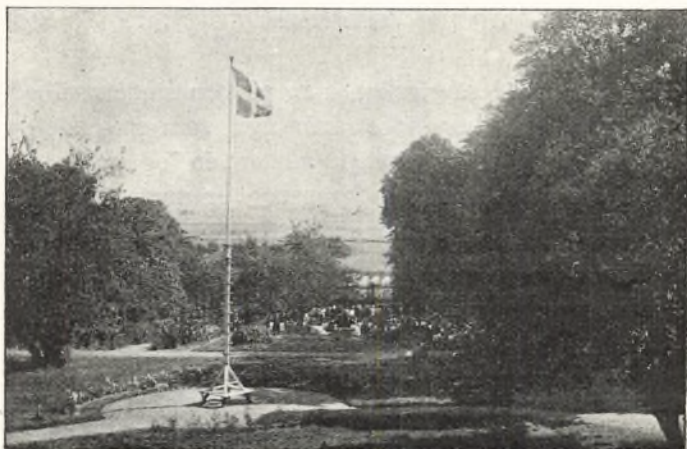
Foran højskolens indgangsdør er der runde buer på søjler. Det er som i de gamle klostre. Kunde de ikke, mens I færdes ud og ind under dem i sommer, undertiden minde om det at nå ind i stilheden.

Vi kom hurtigt i gang med skolearbejdet, som sommeren igennem gik sin støtte gang, men rigtignok ret ofte afbrudt af enkelte udflugter og af mange fremmedbesøg. Vi havde turene til Vejrhøj og Skarridsø, som der er

På Skarridsø.

ubrydelig tradition for, desuden udflugt til idrætsstævnet ved Høve strand, hvor der hver sommer holdes en smuk folke- og idrætsfest, som samler tusinder af deltagere. Af de mange fremmedbesøg i sommerens løb nævner jeg kun, hvad der har samlet sig om møder.

Grundlovmøde i haven.

6. juni holdt vi grundlovsmøde i haven, hvor forstander Munk, Høng. og jeg talte. Om aftenen gav „Vallekildekredsens“ 60 mands orkester en meget vellykket koncert i gymnastiksalen. — For os var sommerens bedste dag den 18. juli, da vi holdt elevmøde. Det begyndte lørdag aften, da gamle elever fra nær

Før elevmødet.

og fjern stævnede sammen på skolen. Lundby talte i foredragssalen og senere fyldtes „Hyttten“ og haven udenfor, mens Bodil Lange sang de uforgængelige sange, som i manges minde uløseligt er knyttede til „Hyttten“ og sommeraftenens fred med rosenduft og tætte, hvide dampe udover brede enge.

Søndag samledes vi i foredragssalen til morgensang, derefter gik den store flok til Tinghøj, hvor dannebrog hejstes, og hvorfra vi ser Danmark så skønt som nogetsteds. Lidt senere var vi sammen i korskirken, hvor Niels Petersen prædikede. Ved det store middagsmåltid i gymnastiksalen gik det som sædvanlig løs med taler og sange og oplæsning af hilsener fra gamle elever.

Tjørnehækken klippes.

Ved mødet i haven talte Povl Hansen og jeg, og lidt senere viste pigerne gymnastik på plænen. Mens mange gik op i en umiddelbar glæde over synet af de skønne øvelser, kunde man høre andre ivrigt diskutere denne „Snoghøj gymnastik,“ der unægtelig er ret forskellig fra den gymnastik, som i de senere år, stærkt

Under elevmødet.

præget af Niels Bukh, har været øvet her. Jeg skal vel vare mig for at udtale min særlige sympathy for et enkelt „system“; jeg har først og fremmest spurgt efter en dygtig leder, og i sammenligning med en sådan er „systemet“ af underordnet betydning. Eftermiddagen sluttede med sangkorets sange i haven, derpå fulgte aftensmaden, hvorunder elevforeningen ordnede sine sager. På elevmødet i fjor blev der jo nedsat et tremandsudvalg, (Jørgen Jørgensen, Povl Tyrsted Rasmussen og Uffe Grosen) som skulde udarbejde forslag til love for elevforeningen. Lovforslaget blev forelagt og vedtaget, og en bestyrelse på 7 medlemmer blev valgt (bestyrelsesmedlemmer blev: Troels Sams, Svendsbjerg, Jørgen

Jørgensen, Bispegården, Killemosen, Povl Tyrsted Rasmussen, København, Karen Elisabeth Andersen, Aalestrup præstegård, Holger Larsen og Gudrun Nielsen (København). Andetsteds i denne bog findes de på generalforsamlingen vedtagne love. Elevmødet sluttede med kirkekoncert. — Næppe var vi ovre elevmødet,

Indkaldelse til „manøvren.“

før vi var inde i forberedelserne til et andet stort møde. Den 24. og 25. juli holdt de danske ungdomsforeninger deres årsmøde i Holbæk.

Lørdag eftermiddag sluttedes forhandlingerne om foreningsanliggenderne, og de c. 500 deltagere tog med særtog til Hørve, hvor vi fra højskolen, elever og lærerkreds, var mødt for at tage imod de mange gæster.

Processionen blev ordnet med fanerne i spidsen, dernæst et 12 mands hornorkester og endelig det lange, lange tog af unge mænd og kvinder fra alle landets egne. Det var et stolt og imponerende syn at se denne skare ungdom marchere op mod Vallekilde, og ufor-glemmelig skønt at se dem fylde pladsen foran gymna-

stiksalen, musikken løftede, og fanerne smældede over vore hoveder, mens vi flokkedes tæt uden for skolen. Her blev der budt velkommen, hvorefter gæsterne tog skolen og haven i øjesyn. Efter en stunds forløb samledes alle i haven, hvor sognepræst Johs. Fog Petersen skulde indlede en forhandling om kirken og de unge. Efter aftensmaden skulde pigerne have vist gymnastik på plænen, men dette maatte desværre udelades, da der trak et voldsomt uvejr op over os; lynene knitrede, og tordnen buldrede over os, mens stride regnskyl suste ned fra de tunge skyer. Under sådanne forhold blev spadsereturen ned til Hørve en drøj omgang; men det var dog langt fra nogen slagen hær, som i ilmarch drog til stationen; da regnen strømmede rigeligst ned, havde de brave musikanter humør nok til at istemme: „Det haver så nyligen regnet“. Det smittede. Drivvåde, men med frejdigt humør drog ungdomsskaren bort, og selv om vi sørgede over den bratte, stemningsløse afslutning på vort møde, så glædedes vi dog også over at se den tapperhed, hvormed ungdommens repræsentanter tog et uvejr. Måtte det være symbolsk for dansk ungdoms sundhed og styrke. Dagen var i det hele en sjælden festdag for os i Vallekilde; vi havde nogle timer været midt i strømmen af dansk, grundtvigsk ungdom og følt os i et omfattende arbejds- og livsfællesskab.

Efter denne dag fulgte stille dage, hvormed vi sluttede en lykkelig sommerskole.

Fra 2.—9. august havde vi det sædvanlige 8 dage på højskole-kursus; det forløb på en glædelig og harmonisk måde.

Før jeg slutter årsberetningen må jeg minde om 4 af skolens trofaste venner, som i årets løb er gået bort. Den 11. november 1925 døde gamle Betty Jakobsen efter 4—5 ugers sygeleje. Da Betty i 1913 blev 70 år,

De danske ungdomsforeninger besøger Vallekilde højskole.

fortalte Povl Hansen i elevbogen hendes levnedsløb. Min hustru og jeg lærte jo først Betty at kende, da hun var nær ved de 80; da var hun legemlig svag, og i de senere år følte hun stundom jordelivet som en byrde, hun længtes efter at blive befriet for. Denne følelse forstærkedes ved Bettys ubegrundede angst for

8 dage på højskole.

at blive andre til byrde. Lige til de sidste dage var Betty åndsfrisk; hendes viden, især om færøske forhold og om Vallekilde højskoles historie, var meget omfattende. Helt op i sin høje alderdom bevarede hun sin lyst til at høre og læse, og hvad hun samlede ind, bevarede hun i et trofast sind. For mig står hun tydeligst i mindet som den kærlige, gamle kvinde, taknemmelig, når der vistes hende lidt godhed, og langt over hendes kræfter ivrig efter at hjælpe andre. Betty var et af de mennesker, som gennem mange år daglig havde Vallekilde højskole i sine tanker; hun fulgte gerningen her under de skiftende slægtled med kærlige tanker; vi unge så i hende én af de rene af hjertet, der skal se Gud.

Julen 1925 døde Trine Andersen. „Trine Hessel-dahl er født i Klim 26. okt. 1848, og opvokset dér i de kredse, som dannede frimenigheden, hun modtog megen åndelig påvirkning af pastor Rønne, der var præst dér. Hun blev forlovet med styrmand Jørgen Andersen, der var fra Vesløs i nærheden af Klim,

Den store havegang.

og efter i flere år at have sparet penge sammen til sit højskoleophold på Vallekilde, kom hun dér, hvor Jørgen Andersen besøgte hende, og ved at tale med Trier fik han også lyst til at komme til Vallekilde, hvilket førte til, at han med sin kone Trine bosatte sig i Vallekilde, han, som lærer for sømændene. Da Jørgen Andersen efter få års forløb døde i 1886, måtte Trine Andersen selv skaffe det daglige brød til sig og sine to børn, Julie, senere gift med provst Kristensen Ulfborg, og Jørgen Andersen, der var leder af sømandshjemmet i Calcutta. Uden klagen havde hun passet sin i lang tid syge mand, og uden klagen tog hun sit arbejde op at ordne elevernes tøj for dem,

og ved den lejlighed kom hun i forbindelse med mange, mange elever, og mange vil huske de samtaler, de havde med hende og vidne, at megen støtte har de fået gennem disse samtaler. Hendes væsen var roligt og stille, altid fyldt med den glæde, visheden om at være i Guds hånd gav hende.

Sine senere år tilbragte hun i Ordrup som bestyrerinde for gartner Christiansen, der havde hendes søns børn, der var kommet hertil fra Indien, og i de allersidste år bode hun hos datteren Julie, hvor hun døde 24. december 1925. Hun ligger begravet her i Vallekilde, hvor også hendes mand hviler.“

Marie Nielsen.

25. april 1926 døde Marie Nielsen, enke efter fotograf Henrik Nielsen. Fra sine unge år var Marie Nielsen knyttet til familien Trier, og i mere end en menneskealder var hun og hendes mand højskolens naboer og nære venner; Marie Nielsen levede et stille liv og helt ud sit eget liv; hun lod sig ikke påtrykke en fremmed form; hun vilde være sig selv; vi kom til at se i hende en fin og god kvinde, hvem vi bevarer i taknemmeligt minde.

4. maj 1926 døde gdr. Jens Mortensen i Kvarmløse. Andetsteds i denne bog fortælles Jens Mortensens levnedsløb, hvoraf unge vil kunne lære meget. Her skal han mindes som én af Vallekilde højskoles mest trofaste og offervillige lærlinge. Vallekilde var jo kun

en lille del af den omfattende verden, Jens Mortensen stod i forbindelse med; han var med i utallige virksomheder; men jeg tager næppe fejl i at tro, at udenfor sit hjem havde Jens Mortensen ikke et kærere sted end Vallekilde. Hertil kom han som ganske ung på Triers første elevhold i 1865; mod Trier nærrede han sit liv igennem en næsten enestående beundring og hengivenhed. Han stod det andet slægtled i Vallekilde meget nær. Som elevforeningens mangeårige formand fik han den glæde at hjælpe en anselig skare af unge til ophold på Vallekilde højskole. Da vi overtog ledelsen af skolen, ydede Jens Morten sin hjælp, så overgangen kunde ske. Skønt jeg kun har kendt ham som en syg og stærkt svækket mand, bevarer jeg dog klare og stærke indtryk af ham som en god og hjælpsom mand; hans sind var lyst og barnligt og fyldt med troskab til det, han holdt af, ikke mindst til Vallekilde højskole.

Det vil glæde vore gamle elever at vide, at min hustru er kommen hjem og fremdeles er i fremadskridende bedring.

Med gode udsigter for det kommende skoleår sender vi alle gamle elever vore bedste hilsener.

Anna og Uffe Grosen.

Lærlingebesøget på Vallekilde folkehøjskole.

Ved *Uffe Grosen.*

I de to halvår:	1925— 1926	1926
Under 18 år var	4	7
Mellem 18 og 25 år var	77	104
Over 25 år var	6	3
Fra købstæder var	3	6
Børn af gårdmænd	57	62
— - husmænd	9	25
— - arbejdere og indsiddere	4	
— - håndværkere	9	5
— - handlende		4
— - lærere, embedsmænd o. l.	2	2
— - andre	6	16
På højskole før har været deraf i Vallekilde		
Fra Sjælland var	29	28
— Fyn —	10	15
— de mindre øer —	3	5
— Jylland —	44	66
— Færøerne —	1	
i alt:	87	114

Ved sommerskolens slutning.

Den stærke, fagre sommertid
med al sin glød og al sin dåd
nu rinder blidt mod høsten hen.

For os, der denne sommerstund
har nemmet dagens virkelyst,
er skoletiden som en ven,

der nu skal rejse. Men som gav
os mod og hjælp til dagens id
og lærte os, hvor kraften gror.

Vi samled' ind med åben hu
det gode, skolen strøede ud,
hvert løftende og ædelt ord.

Nu spredes vi til by og land,
men hos os lever som et frø
hver sang, hvert Ord, hvert trofast Blik.

Gud giv os kræfter, så vi må
gå modige til livets kamp
og gro ved styrken, som vi fik.

Bodil Lange.

Bryllupsvers.

Tone: Droslen slog i skov.

Løft jert banner højt mod morgenrøden,
 Lgå ad stejle stier den imod!
 Nattens gys med kulden og med døden
 ej det standse skal jer unge fod.
 Dybt dernede under skyer klamme
 ligger verden som et tågefelt,
 over jer i morgenrødens flamme
 håbet bygger jer sit rosentelt.

Vil den bange tåre stundom rinde,
 når I møder kulde, sorg og savn,
 altid skal I vejen frem dog vinde,
 når I vandrer den i Jesu navn.
 Tag kun med jer i jert rejsefølge,
 ham, som selv er lykkelandets drot;
 han skal bryde hver en modgangsbølge,
 føre jer til livets lykkeslot.

Hånd i hånd I altid opad stige,
 medens hjærte imod hjærte slår;
 frem mod samme mål I bægge hige,
 medens tro I hos hinanden står.
 Da skal solen gyldne eders veje,
 da skal hist den nye dag fremgå.
 Vel da, lad kun banret lystigt veje,
 kærligheden skal sit mål dog nå.

Povl Hansen.

Søndagen og søndagsarbejdet.

Når talen bliver om søndagens rette brug, om søndagshvile og søndagshøjtid, da må man først klare sig den store forskel, der er på den jødiske sabbat og de kristnes søndag.

Sabbaten hører ind under den gamle pagt. Af „de ti bud“ handler jo som bekendt det tredie om den: „Kom sabbaten i hu, at du holder den hellig!“ Til Israels folk kom sabbaten som en befaling, et påbud så strængt, at den, der vovede at bryde det, blev straffet med døden.

Længere hen i Israels historie ser vi, hvorledes der under en krig blev hævdet, at man ikke måtte kæmpe på sabbaten. Dette førte f. eks. til, at de, der var særlig lydige under loven, hellere lod fjenden hugge sig ned end prøvede at forsvare sig på en sabbat.

Mattatias og enkelte af hans venner hævdede derimod, at det måtte være nok, om man lod være at angribe om sabbaten, mens det derimod skulde være fuldt tilladeligt at føre forsvarskrig.

Som tiderne gik, synes sabbats-buddet mer og mer mellem Jøderne at stivne og opløse sig i en række enkeltbestemmelser, der til sidst må have virket på de bogstavtroende jøder mere som en ulidelig plage end som en velsignelse. Som når man f. eks. slog fast, at man på en sabbat ikke måtte gå over 2000 skridt.

Disse bestemmelser i det enkelte, hvoraf det efterhånden vrimlede, skyldes sikkert nok de jødiske rabinere fra tiden henimod Jesu komme.

Det er jo da også noksom bekendt, hvordan Jesus ved adskillige lejligheder træder op imod disse strenge, rabinske sabbatsbestemmelser, idet han f. eks., henviser til, hvordan David på en sabbat gik ind og tog de hellige skuebrød og spiste dem. Eller da de bebrejdede ham, at han havde helbredet et menneske på en sabbat, spurgte dem, om ikke de måske trak det får op, der på en sabbat var falden i en grav, eller om de måske ikke samlede deres okser og asen på en sabbat, ligesom han henviste til, at „min fader arbejder indtil nu, og jeg arbejder“ ligeledes.

I brevet til Galaterne omtales „dagene“ — og dermed menes vel sabbaten — som den svage og fattige børnelærdom.

Alt dette gælder altså sabbaten eller den gammeltestamentlige helligholdelse af ugens *syvende* dag.

Men noget andet er det, når talen bliver om de kristnes helligholdelse af søndagen, ugens *første* dag.

Der er den samme grundforskel på disse to dage som på et påbud og et tilbud.

Sabbatens (lørdagens) helligholdelse var under dødsstraf påbudt; søndagens helligholdelse er et kærligt og livsaligt tilbud.

Ingen meddelelse er os imidlertid direkte overladt om, af hvilken grund, og hvordan man blandt de kristne gik over til at holde søndagen som hviledag og helldag i stedet for lørdagen (sabbaten). Men allerede gennem Pauli breve til de græske menigheder hører man dog om *særlig* gudstjeneste på den første dag i ugen, og det er vel denne dag, Johannes kalder „Herrens dag“. Dette navn var jo i lange tider de kristnes navn på den første dag i ugen.

Ved siden af dette navn brugtes da også det hedenske navn „Solens dag“ eller søndag.

Når man i det andet hundredår spurgte, hvorfor

de kristne højtideligholdt denne dag, så blev der svaret, at det var, fordi Jesus Kristus på denne første dag i ugen var stået op fra de døde. Det var altså opstandelsens festdag og mindedag.

Søndagen fejredes som en glædesfest; selv senere, da det blev anset for meget fortjænstfuldt at faste, foregik dette *aldrig* om søndagen.

Man hører også meget tidlig, hvorledes alt arbejde på den dag fik lov at hvile. Dagen betragtedes både som hviledag og helligdag; men man hører aldrig i de første hundredår, at dette begrundes med hensyn til den jødiske sabbat. Denne opfattelse og begrundelse kommer først op mod et halvt tusinde år eller mere frem i vor tidsregning, da *kirkestaten* begyndte at gøre sig gældende.

Først ved den tid bliver søndagen (de kristnes helligdag) sammen med så mange, mange andre ting igen forandret fra tilbud til påbud. Kirkestaten, pavedømmet, bød, og alle de enkelte kristne havde kun at lystre. Man overførte uden videre den gamle pagts befaling om sabbatshvile til søndagen, og — kun få lagde mærke til denne fuldstændig ukristelige ændring. Man fandt sig deri som i så meget andet uundgåeligt, indtil det lidt efter lidt gik én over i blodet, at således måtte det vel være.

Jeg kan ikke se andet, end at dette er et sørgeligt fejlsyn og vil uvilkaarlig forringe „festdagen“s glans for os.

Deri deler de kristnes helligdag skæbne med så meget andet af det, der hører menighedens fællesliv til, at man ingen oplysning har om, hvorledes eller ved hvilken lejlighed det kom frem. Fromme kristne har ment, at søndagens helligholdelse hører med blandt de ting, som vorherre Jesus bestemte for sine troende, da han endnu inden sin himmelfart dvælede her blandt sine dis-

ciple og „talte med dem om alt det, som hører Guds rige til“; men derom kan intet siges bestemt.

Om søndagen således må betragtes som en hviledag og en helligdag, vil da alle tider blive en trossag, som der ikke kan skaffes skriftligt bevis for; i den henseende vil den komme til at dele kår med f. eks. den kristne trosbekendelse ved dåben, trosordet. Heller ikke dettes oprindelse findes der skriftlig bevis for at stamme fra Herren eller hans apostle. Det er også en af de ting, hvorpå man kan tro — eller tvivle.

Prøver vi da nu til slutning at klare os vor stilling overfor søndagen, de kristnes store helligdag og hviledag, da bliver det første, der falder én i øjnene, at det, der til jødefolket blev sagt om den påbudte sabbat, kan ikke uden videre overføres på de kristnes søndag. Den har som bekendt *aldrig* været *påbudt*. Tvært imod. Den deler fuldt ud de livsalige kår med alt det, som hører Guds rige til, at det kommer som et tilbud, som et „evangelium“ d. e. et glædesbud, og det går da med søndagen som med alt andet af det, der hører gudsriget til: Menneskene kan tage imod dette tilbud, denne vidunderlige gave, eller det kan tvivle på den og lade den ligge. Vi skal ikke opfatte søndagshvilen som noget, *vi skal* — det gjorde jøderne i den gamle pagt —, men vi skal opfatte den som noget, *vi må*, som et kærligt tilbud fra Gud, som en gave, vor himmelske fader i sin kærlighed giver sine børn til at styrkes og frydes ved.

For os gælder det da blot om i tro at tage mod hans gode tilbud om den dag at måtte hvile fra det, der ellers er vort arbejde for det daglige brød. Dens hvile vil åbenbart styrke både legem og sjæl til søgnedagens slid for brødet.

Men det er jo ikke blot en hviledag, det er en helligdag; en dag, på hvilken vi må tage os tid til at

løfte sind og tanke op over dagliglivets trædemølle, løfte blikket op mod ham, som er alle gode gavers giver, ikke blot den gode velsignede søndags, men selve livet og dets frelse fra synd og død.

Det er jo herfor, at vi på den dag mødes i menighedens forsamling for at hjælpes og hjælpe andre til rigtig at takke vor himmelske fader og bestandig komme ham nærmere.

Dette er vist søndagens rette brug. Vi har den dag fået lov til at hvile fra arbejdet — ikke for at bruge dagen til tant og pjank eller det, som værre er, men for at styrkes ved hvilen, hvadenten denne foregår hjemme i vor stue eller ude på tur i den friske skov eller i et kønt og festligt lag; men nødtigt skulde kristne mennesker glemme, at den allerbedste brug af dagen, det er at benytte den som helligdag i menighedens midte med „sang og suk og bøn i Guds vingers skygge“.

Jeg ved godt, at der vil være noget, som kan kaldes „nødvendigt arbejde“, som vi ikke kan eller skal undlade at udføre selv på en søndag; vi skal både „trække vort får op af graven“ og „lede okse og asen (vore husdyr) til vands“ og give dem deres foder og pasning, og jeg forstår også godt, at det kan ligge nær hermed at sammenstille indhøstning af det tjænlige korn på markerne om søndagen. Og det skal være langt fra mig her at stemple det som „synd“; men jeg tror, at vil vi regne dette med til „nødvendigt arbejde“, så bliver det vanskeligt at standse blot ved dette arbejde; bliver det da ikke også „nødvendigt“, at man f. eks. på grund af usædvanlig sen høst også kommer til at betragte såning af vintersæden for at være så „nødvendigt“, at jeg også dertil må bruge min søndag; og kommer frosten tidligt, hvordan vil det efter en sen såtid da gå med rodfrugterne; i aften, lørdag aften, klarer det op til frost måske. Bliver det da ikke også „nødvendigt“,

at jeg i morgen, søndag, belaver mig på at blive hjemme fra kirke og give afkald på både helligdag og hviledag for „nødvendigvis“ at bjærge roerne, som måske ellers vilde fryse og derved fordærves.

Ja her, som i alt det foran nævnte, vil jeg ikke komme med afgørelser i de enkelte tilfælde og sige: dette er „nødvendigt“ eller „unødvendigt“; men jeg tror, at her om nogensinde gælder Vorherres ord: „Bekymrer jer ikke“; ti eders himmelske fader véd nok, hvad I har behov. Jeg tror ikke, dette skal komme til at mangle, selv om vi — i tro til ham — strækker grænserne for søndagshvilen langt ud — også til det ellers for os at se så „nødvendige“ høstarbejde.

Lad os tage med den inderligste tak mod hans gave og stræbe efter at benytte den efter det, der var hans mening med den; så vil søndagen først rigtig blive til velsignelse for os.

Povl Hansen.

En menighedsskole.

Måske må jeg få lov som indledning at minde årsskriftets læsere om et stykke, jeg i fjor skrev om forholdet mellem menigheden og højskolen. Jeg vilde nemlig gerne, at hvad jeg skriver i år, må tjene som en fortsættelse af stykket i fjor og dog på den anden side handle om en sag, som har sin selvstændige betydning.

Det er den almindelige opfattelse af højskolens opgave, at den skal tilstræbe at hjælpe sine elever til en dybere forståelse af deres eget og andres liv. Den skal ved sin oplysning om menneskelivet og ved det liv, der leves inden dens mure, tjene sine elevers udviklingsmuligheder i retning af at tilegne sig et selvstændigt åndeligt liv. Hovedmidlet er oplysning om det danske folk, især om dansk åndsliv i al dets mangfoldighed.

Der vil altid være brug for en skole med det mål; derfor har den sin berettigelse med det mål; det må kun ønskes, at der også altid vil være trang til at bruge den. — Og så kan der ikke tvivles om, at den direkte og navnlig indirekte, synligt eller mere i det skjulte, vil tjene og berige også det, som er betydningsfuldere end dansk folkelighed, nemlig dansk menighedsliv.

Dermed er ikke sagt, at den grundtvigske del af den danske menighed ikke har brug for en anden skole for voksne end højskolen. Der er vist i høj grad brug for en anden skole.

Ligesom folkehøjskolen er en skole for dansk menneskelighed, og ligesom folket har brug for den, sådan har menigheden brug for en skole, som vil hjælpe dem, der søger den, til afgørelse, til vækst, til dybere og mere omfattende forståelse af det kristenliv, de har fået del i, og til dybere indsigt i, hvad menigheden har at leve af og leve for, dens livskilder og dens gerning.

At der er brug for en sådan skoleform, skulde vel være umiddelbart sikkert; og hvis der skulde opstå en sådan drift til at føre den frem og en sådan trang til at bruge den, at der landet over rejste sig flere særprægede skoler, som arbejdede med det mål for øje, hvilket lykkekvarsel for menighedens fremtid vilde det ikke være.

En skole af den art måtte passende kunne kaldes en menighedsskole. —

For at billige det navn og den stræben, som er udtrykt deri, må man dele den overbevisning, at Gud gør sin gerning for mennesker i menigheden og gennem menigheden.

Når Guds gerning gøres, sker der det, at der foregår menighedsdannelse. Det usynlige, som virkelige menigheder er, bliver til.

En menighed er en bolig for Gud. Han bor i den — som Paulus har skrevet: „Véd I ikke, at I er Guds tempel, og at Guds ånd bor i jer.“ — En menighed er en flok mennesker, hos hvem Gud virkelig er til stede med det liv, som er hans. Og Guds ånd har magt over dem.

Det viser sig i, at de knyttes sammen. Der er noget, som de er fælles om, og det er det, de sidst vilde miste, når det skulde være alvor; det er det, de tror på. Og det, at de er fælles derom og mødes derom, knytter dem sammen. Det er dem en stadig glæde at opleve det, at de er fælles og hører sammen i deres tro.

Men det fællesskab bliver dybere endnu. Det bli-

ver til kærlighed, så de i den grad bliver fælles med hinanden, som *de* er, der har hinanden kær.

Hvor dette sker gang efter gang, der bor Gud nu om stunder, og dér har han sit redskab.

Man må ikke lægge særlig vægt på præsterne som Guds redskaber til at få gjort hans gerning. Hvornår vil mennesker dog komme bort fra denne ulykkebringende fejltagelse?

Hvor mange vidner om Gud, sådanne som var blandt de store, har ikke arbejdet menneskelig talt forgæves? Var de ikke Guds duelige tjenere? Jo — men der var ingen menighed. Derfor gik det, som det gik.

Omvendt, hvor mange mindre „duelige“ vidner blandt præsterne har der ikke været, og der kom noget ud af deres gerning. Skyldtes det dem? Nej, langt mere, at der var en menighed. Så kunde Gud udrette noget.

Ingen vil vel fralægge det betydning for menighedslivet og Guds gerning, hvordan præsterne er, især når de har en sådan stilling, som de nu faktisk har. Men man må ikke være blind for, at menigheden, den usynlige, der består af troende og bedende, er det første og største; dér er Gud at finde; ved den arbejder han.

Forstår man det, da lægger man ikke længere ansvaret for, hvordan det går, på præsten alene; da stiller man ham heller ikke på nogen piédestal; da vil man heller ikke med vold og magt have, at han skal sætte i gang og gøre alt, som skulde tjene til kristenlivets vækst. — Men man tager i stilhed sin del af Guds gerning i sognet eller på egnen. Man lader det liv, som kristne er fælles om, leve i éns indre og, så meget man kan, i éns færd. Hver enkelt troende bliver da præst for Gud.

Når det drejer sig om de ydre forhold (kirkepolitikkens område), er det vigtigere for Guds gernings fremgang, at der skabes gode vilkår for virkelig *menigheds-*

dannelse, end at der gives *præsterne* gode, vel tilrettelagte arbejdsforhold (et sogn), for slet ikke at tale om, at det er vigtigere, end et der gives „kirken“ en magt og selvstændighed som den, mange nu attrår.

Menigheden og dens fremgang er det afgørende. Så gælder det om, at der bliver mange selvstændige kristne, som åndeligt kan være støtter i menighederne rundt omkring. Blandt andet for at det må ske, har menigheden brug for en menighedsskole. —

Vi har jo imidlertid allerede en skole, der bærer det navn, menighedsskolen på Liselund ved Slagelse.

Den har nu virket i en række år og har så vidt fået en form, at den godt kunde skildres. Det er egentlig ikke min hensigt at gøre det her.

Men forud for dens tilblivelse gik en række overvejelser om, hvordan en menighedsskole vel skulde være, og hvad den skulde udrette. Disse overvejelser er værd at gøre sig kendt med. Hvad det drejer sig om, kan måske ikke tænkes og siges bedre nu, end det blev gjort dengang.

Den, som kom med tanken og gav stødet til, at det hele kom i gang, var frimenighedspræst Niels Dael i Høve. Han indbød til et møde om sagen. Mødet holdtes d. 22. juni 1908 i præsteboligens have. 5—600 mennesker var til stede.

Som motto over højskolebladets referat fra mødet står salmelinjerne: „På det jævne skal nåden og sandheden mødes, og dine små skal til konger og præster opføres.“ Det er menighedssalmens ord om, at alle Guds børn skal være frie og selvstændige; præster skal de blive.

Niels Dael holdt indledningstalen. Både i hans og de andre taleres ord kom det frem, at det var en stor hjælp, når man skulde overveje en menighedsskoles arbejdsform og mål, at man da havde folkehøjskolen at se hen til.

Efter at Dael havde omtalt den lykke, det er for vort folk, at dets tanker har fået et hjemsted i højskolen og tolkes der, udtalte han: „Men det har været en ulykke for folkelivet, at kirkelivet *) ikke på samme måde har haft sin skole, som kunde være et brændpunkt for de kirkelige tanker. Universitetet har ikke været et sådant brændpunkt. Tværtimod har det været arnested for, hvad der er kommet udefra. Og vore danske mænd, som har tænkt ejendommelige tanker om kirkelivet, har ikke fundet nogen plads ved universitetet, men har levet mere stille omkring i de danske præstegårde.

Det er da tanken med den ny skole, jeg vil kalde menighedsskole: Ligesom de folkelige tanker har deres brændpunkt i folkehøjskolen, sådan skulde denne skole, hvis den lykkes, blive brændpunkt for de kirkelige tanker. Der skulde de kirkeligt interesserede sætte sig på skolebænk, ligesom højskoleungdommen uden anden tanke end den at blive delagtiggjort i de tanker, som tolkes dér. Den unge rejser jo fra højskolen uden mindste adkomst til nogen livsstilling. Han har ikke fået andet udbytte end den indre vækst, der er kommet i gang hos ham. På samme måde skulde det være med denne menighedsskole. Den, der kom dér, skulde — hvad enten han blev der i eet eller i fem år — ikke have andet udbytte deraf end det, han fik i sit eget indre liv“ . . . .

Dael nævner, at eleverne derfra f. ex. ikke særlig skulde have adgang til præsteembeder. — Netop ved den tid var mange optaget af spørgsmålet om præsteuddannelsen og ønskede betydelige ændringer deri, f. ex. også adgang til en friere uddannelse end universitetets og til derefter at aflægge prøve for en eksamenskommission, som var valgt uden for de theologiske professorers kreds. — De mænd, der støttede Daels tanke

*) Dael bruger her flere gange ordet kirke om menigheden.

om en menighedsskole, var også optagne af, om *den* kunde blive til en præsteskole derved, at nogle, som havde søgt fri uddannelse dér og jo ingen eksamen taget, kunde blive skikkede og kaldede til præster for frie menighedskredse.

De udtalelser, som drejer sig derom, forbigår jeg, da det hidtil så godt som ikke er bleven virkeliggjort, og navnlig, da det ikke er det, som det her kommer an på for mig.

Dael udtalte videre, at han gerne vilde, at de mænd, som har haft størst betydning for den danske menighed, skulde leve op på skolen gennem den skildring af dem og deres gerning, som måtte blive givet. Som det betydningsfuldste emne tænkte han sig altså den danske menigheds historie. — Og lærere ved skolen „skulde de være, som i den grad bæres af kirkelivets tanker, at de kan gøre disse tanker og de mænd, der har tænkt dem, levende for tilhørerne. Man vil absolut komme til at søge lærerne i danske præstegårde. Og på enkelte folkehøjskoler.“

Lærerne, disse præster og højskolemænd, skulde så komme 8—14 dage hver og ellers stå i deres gerning rundt om i landet. Det vilde være en fordel at have det sådan. „For de mænd, der for alvor skal vidne om kirkens tanker, må helst bo i en levende menighed og være vant til at vidne ud af det kirkeliv, de daglig lever i.“ Undervisningen på skolen skulde altså være af personlig art, et vidnesbyrd. — Forøvrigt hævdede Dael, at det vilde være til gavn også for præsterne at få lejlighed til at undervise på en menighedsskole, og menighederne, som måtte undvære dem 8—14 dage, vilde få dem tilbage, bedre skikkede til deres gerning. —

Frimenighedspræst Morten Larsen udtalte sig også ved mødet i Høve; men det er værdifuldere at se en artikel, han skrev om menighedsskolen i oktober samme

år. I begyndelsen af artiklen hedder det: „Meningen med den ovennævnte skole er udtrykt i navnet. Det skal være et sted, hvor enhver i menigheden, som higer efter at vinde forståelse af det særegne liv i troen, der er kristenfolkets eje, kan søge hen og få sin trang tilfredsstillet. Erfaring har vist, hvor meget det har at sige, at mænd og kvinder en tid i deres ungdom på vore højskoler har haft lejlighed til at lytte til en tale, der kan hjælpe dem til forståelse af det inderste og bedste i det liv, der rører sig i dem selv, i hele det danske folk og hver af dets ægte børn. Jeg tror, der hos ikke få mænd og kvinder i menigheden i Danmark rører sig en trang til en tid af deres liv sammen med andre at komme ind under en åndelig påvirkning, som kan hjælpe dem til forståelse af det særegne åndsliv, som rører sig i det gudsfolk, de ved dåben er født ind i og har liv i Gud fælles med. Denne trang skulde menighedsskolen komme i møde.

Blandt alle, der ikke helt ud sover, kan der vist blive enighed om, at der trænges hårdt til, at så mange i menigheden som muligt vækkes op til en langt inderligere, dybere og klarere forståelse af kristenlivets væsen og de kår, det trænger til for at trives. Jeg vil slet ikke tale om den store mængde: Folkekirken; til den kan man engang ikke stille fordringer om synderlig kristelig forståelse; men hvor famlende står ikke også mennesker, der lever et kristenliv, over for alle de spørgsmål i menighedens liv, som trænger sig på og kræver en løsning. Hvor stor uklarhed er der ikke om kristenlivets indre væsen. Denne uklarhed og mangel på forståelse skulde en menighedsskole være et af midlerne til at råde bod på. Hvad højskolen har været for det danske folkeliv, skulde en sådan skole være for livet i menigheden.

Alle i menigheden trænger til en oplevelse og op-

lysning af den art, her er tale om; de, som skal være ordførere, præster i menigheden og lærere i den fri børneskole, gør det ikke mindst.“

Resten af artiklen handler mest om præster og deres gerning. — Man ser, i hvilken grad Morten Larsen lægger vægt på, at en menighedsskole skal tjene til *vækkel*se og til vækst i forståelse af menighedens liv. — Mod slutningen skriver han om, at skal Guds gerning gøres i arbejderkvartererne i København, — så må det ske ved mennesker, der er sådan grebne af Gud, at de lægger alt hensyn til sig selv til side for det at tjene Gud. „Kunde den påtænkte menighedsskole få fremkaldt og vakt mænd og kvinder af den art, vilde den blive til større velsignelse i vort folks liv, end nogen i øjeblikket kan fatte. Vil så folkekirken gøre plads for dem inden for sine rammer, er det godt; vil den ikke, er det værst for den selv. . . . Der er i det hele ingen fare for, at der ikke skal blive plads for mennesker med virkeligt kald fra Gud.“ . . . — —

Højskoleforstander Th. Bredsdorff udtalte på høvemødet sin store glæde over den påtænkte menighedsskole. Han ængstedes for den om sig gribende organisation, også på åndeligt område. Næsten alt blev ordnet ovenfra. Det oprindelige hos mennesker kunde knap komme frem. „I sådanne tider er det som at få et friskt pust fra havet, når man møder en tale og møder tanker som dem, Niels Dael fremsatte nu. . . . En sådan fri kristelig kirkeskole i folkelig form eller blot tanken derom, som Niels Dael har udtrykt den, er for mig et bud om, at det hele er da ikke ganske gået i stå; men det bryder og gærer; der går hul på skorpen her og der, så den tid måske ikke er fjern, da det igen „op af mulmet vælder og utrættelig melder vårfryd efter vintersorg.“

Når vi ser sagen fra højskolens synspunkt, kunde

det jo synes, som om her skulde tages noget fra højskolen. I min skoleplan f. ex. står der, at jeg underviser i Danmarks historie, poetisk, politisk og *kirkeligt*. Kunde det ikke tænkes, at en sådan skole vilde tage noget af det allerbedste fra højskolen? Det tror jeg dog ikke, at der er nogen fare for. Vi må aldrig glemme, at højskolen ikke er og ikke må være en opbyggelsesanstalt; den må ikke være nogen menighedsskole, nogen kirkeskole. Højskolen er en dansk folkelig oplysningsanstalt. Højskolen som sådan har intet som helst med menighedsarbejdet at gøre. Vi véd, at den danske højskoles bedste mænd har ment og mener, at deres liv vilde sygne hen, hvis det ikke næredes fra kristendommens kilder. At dette sætter sit præg på disse mænds undervisning, er en selvfølge. Men højskolen åbner sine døre for al dansk ungdom, kristen og ikke-kristen — norsk og svensk for resten også. Vi kan ikke på højskolen optage et *særligt* kirkehistorisk eller kristelig oplysende arbejde.

Men nu er det sådan, at højskolen Gud ske lov idelig oplever, at der kommer så den ene og så den anden — ikke mange, man skal ikke overdrive — og *spørger*. Og det, de spørger om — de egentlige spørgere, de, der kommer ind til én selv og spørger personligt og stilfærdigt — det, de søger, er meget hyppigt kristelig oplysning. Over for sådanne spørgsmål har jeg mangfoldige gange følt lyst til at drage kristelige emner frem i skolestuen og oplyse dem i flere foredrag. Men jeg vilde anse det for meget urigtigt, om jeg af hensyn til disse dog i virkeligheden få elever begyndte at *fordybe* mig i nytestamentlige studier og kristelige spørgsmål. Jeg kunde let blive ved så længe, at en hel del af den ungdom, dansk folkelig ungdom, som er kommen der, vilde falde af. Men dersom man fik en skole, som man kunde vise sådanne gode, alvorlige

spørgere hen til — jeg er sikker på, at der blandt danske højskoleelever vilde være adskillige, som efter et højskoleophold vilde rejse til den skole, fordi det, som optager dem mest under deres højskoleophold, så tydeligt er dette: at få nogen mere solid og sund kristelig oplysning, end de sidder inde med.“

Efter at have udtalt sig sådan om forholdet mellem højskolen og en menighedsskole fortsatte Bredsdorff: „Jeg tænker mig jo foreløbig skolen som en skole for sund kristelig oplysning i folkelig form (han ønskede den altså lagt an for alle jævne mennesker). Som sådan anser jeg den for det bedste værn mod den flom af lummer religiøs tale, som flyder over landet, disse elendige religiøs-kristelige anekdote-foredrag, som er en eneste ødelæggelse for den sunde kristelige erkendelse.“

I den sidste del af sit foredrag talte Bredsdorff om den store lykke, det vilde være, om en levende oplysning om dansk kirkehistorie her blev hovedsagen (i modsætning til, hvad der var tilfældet ved universitetet). „Det er noget, man oplever dag for dag, når man som jeg sysler med dansk kirkehistorie, at vi har en bundløs rig dansk kirkehistorie. . . . Kunde vi nå til en sådan skole, så kunde der altså måske endelig blive tale om det, man har kaldt dansk kristendom, en kristendom, gennemtonet af folkeligt, dansk åndsliv.“

Lignende tanker som disse sidste fremsatte Bredsdorff i et foredrag, han holdt ved det første af de nu så kendte 14 dages liselundmøder. Det var i januar 1909. Foredragets emne var „forkyndelsen på modersmålet.“ Det handler mest om præsteuddannelsen, og det er en indtrængende tale for at gøre den så dansk som muligt.

— — —

Efter nu at have anført disse udtalelser og tanker om en menighedsskole vilde jeg gerne skrive noget samlende om sagen til slut.

Der er brug for en menighedsskole.

Mange flere højskolemænd end Bredsdorff har erfaret, at der i hvert elevhold er nogle, hvis sind og sans samler sig om gudsforholdet og især søger oplysning til hjælp i det. Noget som følge deraf fremkommer det spørgsmål, om højskolen ikke skulde øve mere af direkte påvirkning til kristenliv. Højskolen har derfor brug for at kunne vise „spørgerne“ hen til en skole, hvor al stræben samler sig om at komme *deres* spørgeren i møde. Måtte højskolen have ret sans for menighedsskolens betydning!

På den anden side må en menighedsskole ikke betragtes som en udfyldende tilføjelse til højskolen. Den har sin af højskolen uafhængige betydning og opgave. Den har sin selvstændige plads at fylde. — Når der alligevel må ønskes en nær forbindelse mellem de to skoler, bør det forme sig sådan, at højskolen er det første og menighedsskolen det sidste. Menighedsskolens elever bør i almindelighed være de ældre unge. Det er godt, om de møder med gode kundskaber og med udvikling. Men skolen skal være for alle jævne mennesker.

Det er naturligtvis ikke højskolen alene, der har brug for en menighedsskole at pege på; det har hele menigheden.

Der skal *undervises* på menighedsskolen, og undervisningen skal være til virkelig oplysning og endnu mere til oplivelse. Den frie tale, det personlige vidnesbyrd og det personlige tillidsforhold mellem elever og lærere skulde helst her være endnu stærkere end på højskolen.

Som det betydningsfuldste område, hvorpå der må undervises, vilde jeg nævne det nye testamente. Der er intet, der i den grad kan tjene til grundlag for oplysning om kristenlivet, til udgangspunkt for det personlige vidnesbyrd med dets vækkende og styrkende indhold. Denne system med bøgernes bog skulde høre til skolens daglige fornødenhed. Det skulde blive de bedste stunder, tjenende til livsforståelse og styrkelse.

Og det skulde hjælpe eleverne til at give det nye testamente den rette plads.

Som det næste område for undervisningen vilde jeg nævne Danmarks kirkehistorie eller hellere endnu: den danske menigheds historie.

Det skulde være en skildring af det åndelige liv i den danske menighed. Det skulde oplyses gennem de skikkelser, som stærkest har haft det i øje under dets vekslende grundpræg, fra Ansgar af og fremefter til nutiden. Det skulde oplyses gennem den værdifuldste litteratur, som dansk menighedsliv har taget præg af, f. ex. dansk salmedigtning. -- Det skulde tjene til at give videre horisont og hjælpe enhver til at finde sin plads i dansk menighedslivs forskelligartethed.

Disse to områder: Det nye testamente og den danske menigheds historie, må være af størst betydning på en menighedsskole.

Men også andet kan og bør vist tages med, f. ex. træk af den almindelige kirkehistorie og missionshistorien, og dernæst emner, som er af betydning for den enkelte troendes og menighedens liv, men som dog er grænsespørgsmål, f. ex. sociale tilstande, kultur- og åndsstrømninger. På disse områder grænser da menighedsskolens arbejde op til højskolens. —

Der skal gives eleverne på en menighedsskole lejlighed til at arbejde selvstændigt.

Men endelig er udtrykket: Undervisning en utilstrækkelig betegnelse for, hvad der skal ske. Der skal med Guds hjælp frem for alt *leves* åndeligt liv. Dertil skal undervisningen tjene. Menighedsskolen skal især være en lille *menighed*, hvor man oplever Guds ånds gerning og magt og skønner, at det i hvert fald stundom er Guds og Jesu Kristi ånd, og ikke mennesker, der tugter og vejleder, styrker og oprejser, giver liv til glæde og tak. Et sted, hvor Gud lader mennesker opleve,

at de er *fælles* med hinanden om de største ting, og lader dem forstå, at det inderste i dette fællesskab er kærlighed. Sker det, da bliver det gennem oplevelse forstået, hvad en menighed er, at dér bor Gud, og dér er han at finde, og deri og derved arbejder han.

Men når dette er det betydningsfuldeste ved menighedsskolen, at den måtte hjælpe til oplevelse og forståelse af, hvad menigheden er, så må en menighedsskole også helst leve i og med en menighed, tage del i dens liv, dele dens åndelige kår, styrke den og styrkes af den. En menighedsskole kan vanskeligt tænkes som en blot skole, som noget isoleret. Den må leve med i det stadige menighedsliv.

Det er vist også rigtigt, hvad N. Dael sagde ved høvemødet, at det er gavnligt for en menighedsskole tillige at få lidt del i andre menigheders liv end den ene, som skolen er knyttet til ved sin beliggenhed, og at det kan ske ved, at nogle af lærerne kommer ude fra deres menigheder og giver vidnesbyrd ud af det, som dér leves.

Pastor Carl Kock, der også var med som taler ved det første 14 dages møde på liselund, sagde ved mødets slutning, at han havde været noget uklar over, hvad ordet menighedsskole skulde betyde. Det var nemlig et tvetydigt ord. Det kunde betyde en skole, hvor menigheden undervistes, og det kunde betyde en skole, hvor menigheden underviste. Derfor havde han ikke været tilfreds med navnet. Nu ved slutningen af 14 dages mødet fandt han, ud fra hvad han havde oplevet, navnet betegnende. Menighedsskolen skulde nemlig være et sted, hvor *menigheden underviste menigheden*. — Dermed har han kort og klart udtrykt, hvad der er det væsentlige. — —

Hvor vil det være en glæde og opmuntring, hvis tankerne om den danske menighedsskole ikke skal være

tænkt forgæves, og om det arbejde, som hidindtil er udført, må vokse. Og dermed tænker jeg så på menighedsskolen på lisehund med dens undervisning hver vinter i november—december og februar—marts.

Må jeg med disse ord vende mig til Vallekilde højskoles mange gamle elever? Lad spørgsmålet om en menighedsskole ikke blive glemt! Har ikke nogen brug for at tage på en sådan skole? Måske tænker mange slet ikke på, at en sådan findes allerede. Måske kan man hjælpe andre, som gerne vil, på skolen. Måske kan ældre, som selv er hindret, blive besluttet på at hjælpe yngre til, hvad de gerne ønskede sig selv.

Vi længes efter et blomstrende menighedsliv, hvori vi kan få Guds herlighed at se. Vi ser efter veje, ad hvilke han vil give os det. Mon vi ikke her står ved en af dem?

Niels Petersen.

Grundtvigs skoletanker

belyst ved to digte til hans børn.

Grundtvig stod gennem hele sit lange liv i direkte forhold til skolen. Han stiftede som elev personlig bekendtskab med den i alle dens former. I sit barndoms-hjem fik han et levende og stærkt indtryk af hjemme-undervisningens værdi under forældrenes kærlige vejledning. — I Thyregod lærte han privatundervisning med eksamen som mål at kende. I Århus fik han datidens åndsfortærende latinskoleundervisning ind på livet af sig, og i sine studenterår oplevede han både universitetsundervisningens dræbende kedsommelighed, og kammeratundervisningens og selvstudiets ansporende glæde.

Også som lærer lærte han skolen at kende, dels når han i Århus læste Saxo højt på et skomagerværksted, dels da han var huslærer på Langeland, og senere, da han i årene 1808—10 var historielærer for drenge på det Schouboeske institut i København. Som præst og taler kom han også til at virke som lærer for voksne, f. eks. da han i 1838 holdt sine folkelige-historiske foredrag for studenter på Borchs kollegium eller fortalte kirkehistorie for unge studerende i sit hjem. — En tid var han også tilsynsførende ved dronning Caroline Amalies asylskole, og på sine gamle dage virkede han som højskolelærer på sin egen højskole „Marielyst.“

Og selv om det ikke blev som praktisk skolemand

Grundtvig kom til at udøve sin store indflydelse, er der dog ingen tvivl om at hans egne alsidige erfaringer fra skolelivet i væsentlig grad bærer hele hans banebrydende syn på opdragelsen og har været med til at forme de pædagogiske hovedtanker, som han har udtrykt i sine mange udtalelser om skolespørgsmål og ikke mindst i sine enestående skolesange, som vel mere end hans prosaskrifter har gjort hans tanker til en livsmagt i vort folk.

Men stærkt bidrog også til uddybelse af hans skoletanker den omstændighed, at han selv havde børn, som skulde undervises. Han måtte som alle forældre tage stilling til, hvorledes han ønskede, at deres skolegang skulde forme sig, og sine tanker herom har han bl. a. udtrykt i to digte fra 1839: „Åbent brev til mine børn“ og „Til mine to sønner“.^{*)} Disse digte er ikke skolesange og er derfor ikke tilstrækkeligt kendt. Ganske vist synges et brudstykke af det førstnævnte meget ofte, idet nemlig sangen „Et jævnt og muntert virksomt liv på jord“, med undtagelse af de 4 sidste linjer, er taget ud af „Åbent brev til mine børn“, men netop denne tillæmpning gør, at kun få læser digtet i dets oprindelige form. — Det var Ernst Trier, som i 1872 opfordrede Grundtvig til at digte 4 linjer, så at der kunde dannes en sang med tre 8-linjede strofer. Grundtvig betænkte sig et øjeblik og dikterede så de fire smukke linjer:

„Om kort, om langt blev løbebanen spændt,
den er til folkegavn, den er til grøde;
som godt begyndt er dagen godt fuldendt,
og lige liflig er dens aftenrøde.“

Disse linjer er noget af det sidste, Grundtvig skrev før sin død.

^{*)} Grs. poetiske skrifter VI s. 242 og 247. „Åbent brev“ tillige i Grs. udvalgte skrifter VIII s. 187.

Den sang, der herved blev dannet, regner vi vist alle for en af Grundtvigs skønneste, og det er herligt at kunne synge disse vers. — Men de får dobbelt værdi, om man kender hele det digt, hvoraf de er taget, der sammen med digtet „Til mine to sønner“ vel er det klareste udtryk, Grundtvig har givet for sit syn på menneskelivet og opdragelsens forhold dertil. — Jeg vil derfor i det følgende forsøge en slags vejledende gennemgang af disse to digte.

Det var i anledning af sine to sønners, Johans og Svends, konfirmation i 1839, at Grundtvig skrev disse to digte til sine børn (foruden sønnerne: datteren Meta.) Og der er vel få børn, der har fået en så dyb og god faderlig vejledning om livets vilkår.

I „*Åbent brev*“ begynder Grundtvig med at minde sine børn:

„I kjære som med blodets rosenbånd
er knyttet til mit faderhjerter“ —

om, hvordan han under hele deres opvækst har tænkt på deres ve og vel på jorden og i himlen. „Men ej det lys, hvori jeg lykken så, var det, man blændes af i verdens-vrimlen.“ Med en dejlig poetisk henvisning til livet i sit eget barndomshjem, „hvor først jeg leged med de blomster små, hvor først jeg staved på de store navne,“ og til sin egen præsteæts jævne færd, siger han til dem:

„Det *glimrende*, som verden nu tilbeder
i ord og tanke, som i kår og færd,
det aldrig, kjære børn! jeg ønsked eder
og aldrig nogen, som jeg havde kjær.“

Dette „glimrende“ fandtes aldrig i hans præsteæt. Og nu kommer så skildringen af, hvordan livet dér var, og hvordan det liv er, Grundtvig ønsker sine børn og al sin æt:

„Et jævnt og muntert, virksomt liv på jord
 som *det*, jeg vilde ej med kongen bytte.
 Opklaret gang i ædle fædres spor,
 med lige værdighed i borg og hytte,
 med øjet, som det skabtes, himmelvendt,
 lysvågent for alt skjønt og stort hernelen,
 men, med de dybe længsler vel bekendt,
 kun fyldestgjort af glans fra evigheden; —“

Dette vers er en af de perler i Grundtvigs digtning, som sent vil tabe sin glans, fordi det er i pagt med det inderste, det naturlige i ethvert menneske. Det er i bedste forstand almenmenneskeligt. Det udtrykker i en sum Grundtvigs syn på det menneskelige i forhold til verden med dens rigdom og glans, til arbejdet, til oplysningen, til jorden med alle dens ægte og falske tillokkelser og tillige til det himmelske, det evige. Og det befriende i Grundtvigs livssyn er dette, at det ikke skaber en konflikt mellem jord og himmel, mellem det menneskelige og det guddommelige, men derimod en skøn Harmoni, en indre ligevægt, som er betingelsen for menneskelivets rigeste og fuldeste udfoldelse.

Livet skal være *jævnt*. Det er det sundeste for os. Det er ikke rigdommens glans eller berømmelsens ære, vi skal hige efter. Som Grundtvig udtrykker det samme et andet sted: „Vi er ikke skabte til højhed og blæst, ved jorden at blive, det tjener os bedst“. Men livet skal også være *muntert* — ikke jævnt kedeligt. Det er ikke den jævnhed, Richardt skildrer i sangen: „Det hørtes sige, da vi fik fred“, der her er tale om:

Vi sidder atter på den jævne strand
 vi kives jævnligt og med jævn forstand,
 jævn var vor id, jævn kun vor flid,
 thi har så lidet vi ævnet.

Nej „hvor var det herligt, om vi en gang kom ud af alt *dette* jævne.“ Men hvor var det også herligt, om

vi kom til at leve det jævne og muntre liv, som Grundtvig taler om. Han holdt ikke af hængehoveder. Han vilde ikke alene have, at glæden skulde være vor salmetone. Også i det daglige liv ønskede han glæden og munterheden plads.

Han taler om, at vi skal synge som lærken, der svinger sig *glad* mod sky. I en sang siger han: „Datter min, lær dig til i tide, syng som jeg bort din sorg og kvide! *Syng dig glad!*“ — Det var ham, der fandt, at det var skjaldens største fryd, når hans sange kunde få børnene på gaden til at hoppe af glæde, eller når de løb rundt i dannevang „mens piger negen binde“, eller

„når vore toner milde
med pigerne går let i dans
ved hvert et bøndergilde.“

Det er ham, der siger sine digterbrødre:

„Som fugle i den grønne lund
vi skal for bønder kvæde,
så det kan gå fra mund til mund
fra slægt til slægt *med glæde.*“

Her ser vi noget af det, Grundtvig regner for hørende med til det jævne og *muntre* liv.

Men livet skal ikke være lutter munterhed. Grundtvig føjer ordet *virksomt* til. Arbejdet må ikke glemmes, og rundt i Grundtvigs digtning finder vi opfordringer til arbejde, til „at gøre gavn mens dagen går, prøve vore kræfter, visse på, at gode kår retter sig derefter“. Ikke mindst i digtet „Til mine to sønner“ priser han det sunde arbejde. Der er en vidunderlig rummelighed og alsidighed i sammenstillingen: „et jævnt og muntert, virksomt liv“. Også tilføjelsen „på jord“ har sikkert sin dybe mening: Vi skal ikke svæve i det himmelblå, men tage de jordiske opgaver op, som livet byder os.

I denne ene linje giver Grundtvig ligesom rammen for det liv, „han vilde ej med kongers bytte“. — I de følgende uddyber han og forklarer det nærmere. — Det skal leves med :

opklaret gang i ædle fædres spor,
med lige værdighed i borg og hytte.

Han tænker her på historien, „de ædle fædres spor“, som vejleder for nutidens liv. Men dette skal ikke være en blind trasken i hælene på de foregående slægter; det skal være en opklaret gang, en bevidst efterfølgelse, der udspringer af den historiske oplysning, der giver klarhed over fortiden. Og hvor denne oplysning vinder frem, der kan livet leves

„med lige værdighed i borg og hytte“.

og dermed mener han ikke blot, at alle har samme sociale ret til at leve menneskeligt, men at et menneskes værd er uafhængigt af, om det lever i borg eller hytte. Hvad enten man er fattig eller rig, kan man leve lige værdigt — menneskeværdigt, — når blot man har fået det rette lys over livet. — Og dette menneskeværdige liv er ikke et liv i sløvhed og ligegyldighed, men et liv

„med øjet, som det skabtes himmelvendt,
lysvågent for alt skønt og stort herneliden,
men med de dybe længsler velbekendt,
kun fyldestgjort af glans fra evigheden.“

Grundtvig mener naturligvis ikke, at vi i bogstavelig forstand skal gå med „himmelvendte blikke“. Han mener dermed, at vi er skabte af Gud, i hans billede og derfor drages vort øje mod himlen. Men vi skal ikke ensidigt betone det religiøse og glemme, at vi lever „på jorden“. Jorden er jo ligesåvel som himlen Guds værk, og den byder os nu en gang de nødvendige omgivelser for vort liv. Derfor skal vi ikke foragte det jordi-

ske, men have et lysvågønt øje for alt skønt og stort heneden, for naturens skønhed og storhed, og for alt det skønne og store, som mennesker har fundet og frembragt i videnskab, kunst og tænkninger på alle livets områder. — Deri ligger ikke at vi skal tilbede eller elske alt i verden. Den rummer også andet end det skønne og det store, og Grundtvig var ikke blind for dens fristelser. Men hvor vi finder noget, der virkelig forekommer os skønt og stort, der skal vi tage den glæde, det kan byde os, som en berigelse af vort menneskeliv. — Men der er en fare deri. Man kan i for høj grad for-elske sig i de jordiske ting, i musik, litteratur, malerkunst og meget andet skønt og stort, thi „kærlighed til denne jord, ser du, ak, er såre stor“. Men det er dog vel de færreste mennesker, der i længden tilfredsstilles ved et liv på et udelukkende æstetisk Grundlag. — De allerfleste er dog nok „med de dybe længsler velbekendt, kun fyldestgjort af glans fra evigheden“. Thi det er disse længsler, som giver livet indhold, og det er også dem, der giver den største og bedste kunst dens værd. Evighedslængslerne hører med til et sandt menneskeliv. Det er netop vekselspillet mellem det timelige og det evige, som er menneskelivets store gåde og rigdom. Stiller man en af delene i baggrunden, eller opstår der uløselige konflikter imellem dem, da ødes livet.

Efter denne dybe og dejlige skildring af det liv, Grundtvig ønsker sine børn, får vi i digtets næste 4 linjer en skildring af, hvad han har gjort for at skaffe dem vilkårene for dette liv :

„Et sådant liv jeg ønskede al min æt
og pønsede på med flid at forberede,
og når min sjæl blev af sin grublen træt,
den hvilte sig ved fadervor at bede“.

Grundtvigs eget liv viser, at det ikke er mundsvejr, når han taler om flid og grublen. Tre gange i

hans liv var hans grublerier ved at føre ham ind i vanviddets arme, og hver gang var det hans kristne tro, der reddede ham.

Af det følgende fremgår tydeligt, hvad det var, Grundtvig grublede over og bad om lys over. Det var hans børns opdragelse. Hvordan skulde de komme til at leve det liv, han ønskede dem? Det er dette, han må tale med Gud om. Og så siger han:

Da følte jeg den trøst af sandheds ånd:
at lykken svæver over urtegården,
når støvet lægges i sin skabers hånd,
og at alting ventes *i naturens orden*.

Pludselig får han lys, hvor der før var mørke. Som i et syn ser han, at det jo er med menneskelivet som med plantelivet. Vi er planter i Guds urtegård, og opdrageren kan højst berede jorden for andres vækst. Naturen sørger selv for sol og regn og udvikling af de naturlige anlæg. Vi kan måske skærme og pleje planten, men væksten giver Gud. — Vi kan måske give planten gode voksevilkår i vor urtegård — og det er gartnerens og — for menneskers vedkommende — opdragerens opgave. Men forøvrigt må vi lægge det hele i skaberens hånd og vente på, at alting sker i naturens orden. — Og den trøst, Grundtvig får, er den, at når dette sker, *da* svæver lykken over urtegården, og da kan vi spare os vore egne Grublerier.

Hvad er da naturens orden? De følgende linjer giver svaret. Det er dette, at vente hver ting til sin tid:

„Kun spiren frisk og grøn i tidlig vår
og blomsterfloret i den varme sommer,
da modenhed imøde planten går
og fryder med sin frugt, når høsten kommer.“

Vi må ikke forlange, at en plante skal være fuldt udviklet med det samme. Er der kun grønne spirer i

vårens tid, da skal vi vente til sommeren kommer, da først er blomsternes tid. — Dette synspunkt, at menneskelivet udvikles gennem vækst, går igennem næsten alle Grundtvigs skolesange. Det er hans store pædagogiske Hovedtanke. — Der skal tid og ro til, før spiren kan blive blomst og blomsten frugt. — Men hvor tit synder vi ikke netop mod dette? Både på skolelivets, menneskelivets og kristenlivets område lader vi os alt for ofte friste til at pille ved knopperne for at se „resultatet“ og dræber ofte derved alt liv.

Til disse linjer er det, Grundtvig i 1872 føjer de fire som afslutter *sangen*. — Men i det oprindelige digt, lader Grundtvig det lys, som han nu har fået over livet ved at se det som en vækst, hvor alting ventes i naturens orden, skinne ud over de vilkår, som tidens skole bød børnene og også hans børn.

„Ved dette lys, for mine øjne klart
 som det, der rinder op med morgenrøden,
 jeg ser med gru til døgnets skolefart,
 til gravens mulm et væddeløb med døden;
 jeg ser med vemod på de gutter små,
 hvis kinder gløde, og hvis øjne tindre,
 thi også de skal brat i skole gå,
 og immer mens de vokse blive mindre!
 Der visner rosen i gravluften kvalm,
 før end til duft den dejlige oplukkes.
 Der brister øjet på ligbårens halm,
 før nogen tænker på, hvad lys der slukkes!
 Ja, blød mit hjerte, ved de bange kår,
 og skam dig ej, om gråden kvæler røsten!
 Til vintren vies *der* den unge vår
 for sommeren besveget og for høsten!“

Vi forstår hans sorg og vemod, når vi ser hvad han kræver af skolen og af livet, og så ser skildringen her af tidens skole, der i alle henseender virker modsat hans ønsker.

Han taler i digtet videre om den sorte skoles „driv-
husgrøde“ i modsætning til det naturlige vækstliv.
Han forstår ikke, at man nænner:

„for udsigt til „de visse levebrød“
at ofre gutterne med kinder røde
til grammatikken og den visse død“.

Men han taber ikke modet:

„End håber jeg ved disse lys, som brænde
i hjerne-kammeret med flamme klar
at se på *daners* mark sig bladet vende,
thi yderst fare kræver redning snar;“

„Men“, spørger han:

„vil den slægt, som fører ordet nu,
stokblind for åndens levnedsløb på jorden,
til enden hånlige smile af min gru
og ad mit skjaldehåb om norden?“

Selv tror han på dette skjaldehåbs opfyldelse og
opfordrer sine børn til at tro det samme, selv om det
først opfyldes efter hans død:

„Den *livets skole*, jeg har peget på
og tryglet jordens guder om at bygge,
som ved et trylleslag skal da opstå
og kærlig favne eders faders skygge,
beklagende, han ej blev hørt i nord,
før muren revnede på borg og kirke,
og sig frigjorde selv hvert fugleord,
der let sig svinger over bøg og birke.“

Til slut minder han sine børn om, hvordan han
spottes for sin tale om nordens oldtid og for sin frem-
hævelse af:

„det gamle nordens smag for *stort* og *sandt*,
for kæmpe-*dåden* og for hjerte-*hvilen*

og han beder dem med ham bære spotten og skam-
men og taler så om den arv, han efterlader dem:

„Ej sølv, ej guld, men kun et ærligt navn
 med mange gjæve fædres sammenslynget
 og mindet om en mand, der tålte savn
 og stod på alderdommens kyst forynget,
 og om en fader, som med kæmpehånd
 omværned eders vækst i unge dage,
 til sanddru mennesker med liv og ånd,
 og friheds krav, hvor bånd er blot til plage,
 kun *det* er arven, I til skifte får.“

Endelig slutter han med en lignende bøn til hans „datter“, at også hun i hjertet vil omfavne sin faders ånd og vogte sig for det *glimrende* i verden:

„Det *glimrende* vel frister eders køn,
 men mægter dog ej hjertet at forblinde,
 hvor det er dybt og soleklart i løn
 som hos den ægtefødte *dannekvinde*.“

Dette digt bør læses og kendes i sin helhed. Det er et dybt og kraftigt udtryk for Grundtvigs kærlighed til sine børn, for hans syn på livet, på skolen og sig selv.

I nøje sammenhæng med „Åbent brev til mine børn“ står digtet „*Til mine to sønner*“, der øjensynligt er skrevet som et udkast til det foregående. Det står vel ikke i poetisk skønhed og dybde på højde med brevet, men har dog mange smukke enkeltheder, der udbyder Grundtvigs syn på menneskenaturen og skolen.

Digtet begynder som det foregående med en direkte henvendelse til børnene, her de to sønner. Han opfordrer dem til at lytte til faderens alvorstale:

„ikke blot den dag i dag,
 men når jeg er lagt i dvale
 under græstørv-hyttens tag.“

Han henviser til livets forkrænkelighed, til min-

dernes betydning og til verdens falskhed og opfordrer dem til sanddrthed:

„Den er kjærnen sund i livet,
roden til al dyd og dåd.“

Han siger dem, at:

„Immer lysten driver værket,
elsker, hvad I vil forstå!“

En paralel til verset: Den har aldrig levet, som klog på det er blevet, han først ej havde kær!

Han beder dem ikke fortabe sig i ørkesløse grublerier over „mørkets løndom, syndens rod.“

„Lyst dertil er af den onde,
står med kækthed ham imod“.

Når de holder sig til den pagt, de nu har givet ham hånd på, da vil ånden vejlede dem med sandhedens lys til at modstå alle fristelser.

Og så kommer vi til hovedtanken i digtet: at menneskets natur i sig selv er god, fordi den er af guddommelig oprindelse. Derfor må de aldrig glemme:

„At naturen tugtekunsten overgår“. I opdragelsen skal man med flid benytte naturens egne kræfter, og kun:

„hvor naturen undertrykkes,
der kun falskhed vorder stærk.“

Gud har gjort sit bedste, da han skabte os og alt, da han gjorde støvnaturen til et tempel for sin ånd, og hans søn vil kun rejse, hvad der faldt, og atter rense det støv, som *sig selv* har skabt så ilde, at det er blevet gennemtrængt af synd. —

„Tror derfor med eders fædre:
Alting i sin art er godt,
og kun ondt kan blive bedre,
fordi ondt er bedst som småt.
Godt skal vokse, virke, klares

nå sit mål på livets vej,
thi guds værk skal åbenbares
men forbedres kan det ej. —“

Det er opdragelsens mål, at kalde det guddommelige i menneskets natur frem, så at det kan åbenbares, at det er der. Men vi skal ikke bilde os ind, at det er os, der ved opdragelsen forbedrer mennesket. —

Mennesket er skabningens førstegrøde, fordi det tydeligst bærer præg af Gud:

„Dyrs natur er ikke vores,
sten og græs er godt for sig
Overalt guds godhed spores,
men kun *Adam* blev ham lig.“

Vi kan synke ned til at blive som dyr, ja som djævl, men af art er vi jordens guder.

„Derfor menneske-naturen
æres skal i et og alt.“

Men menneskenaturen trænger til åndens opdragelse, til „Åndens lægekunst“. Den faldt blandt røvere og trænger derfor til et rensende bad i dåbens viede kilde. Og denne renselse skal allerede ske i barnealderen:

„Kun med børn kan kuren lykkes
selv for Herrens skaberånd.
Kun af barnekød kan bygges
tempel for den helligånd.
Derfor bort med kunster sorte,
som forbedre vil Guds værk,
løkker støv til dødens porte
for ved kløgt at blive stærk.
kvæler barnlighed i vuggen
kvæler hvert et hjertesuk.“

Det er atter skolen, Grundtvig her tænker på. — Det er dens forsøg på at forbedre Guds skaberværk, der her får det glatte lag i hvasse ord. —

Grundtvig siger nu til sine sønner, at han hidtil har skærmet deres vækst og værnet om naturens ret, men hvis de er hans æt, skal de nu selv i fremtiden råde med, og jeg håber, siger han, at I

„værne vil med kæmpekræfter
eders liv, trods skik og sæd
spørge ej om gammel vane,
titler, rang og levebrød,
men kun om en løbebane,
som for jer naturen brød,
kun om planer lyse, bolde
lagt for tid og evighed,
kun om rum til at udfolde
ædel, gavnlig virksomhed.“

Efter en kort skildring af unaturen, blasertheden og folkets sløve blindhed, skildrer han også her det liv, han ønsker sin æt, det jævre, muntre, virksomme liv:

„Lad min æt, så kort og længe,
som den færdes skal på jord,
fattig kun på gods og penge,
findes rig på ånd og ord:
Fædres ånd med billedsproget
og vor moders klare røst,
kæmpehad til romeråget,
kæmpemod i kvindebryst,
stovværkssmagen, kædesynet,
barnetro i klippebarm,
lynildsglimt fra øjenbrynet,
men i krogen tåren varm.“

Alt det, han selv har længtes efter og set i syner og gamle skrifter: — den for Grundtvig så ejendommelige forening af det milde og det mægtige — det, håber han må blive sønnerne til del. — Men de må ikke nøjes med, hvad han giver dem. De må videre på egen hånd:

„Sønner, der er stort i gære
gennem en kaotisk strid.

Der er meget nu at lære
 mest dog at forstå sin tid,
 Strømmen let det er at følge,
 stemmes, vendes kan den ej,
 svært, men stort: sig over bølge
 rolig, kjæk at bane vej,
 som de danske orlogsstavne
 vidt på det sortladne hav.

De må lære at forstå deres tid. Og nu giver Grundtvig dem en skildring af, hvordan tiden efter hans mening er, og hvad den især trænger til:

„Fred og frihed, lys og læmpe,
 det er tidens løsen nu.
 Træt er armen af at kæmpe,
 for alt åg har hjertet gru.“

Og han uddyber nærmere, hvad han mener:

„Fred og frihed, lys og læmpe,
 det er tidens sande tarv,
 men den må sig selv tilkæmpe,
 hvad til den ej gik i arv.“

Derfor skal også sønnerne kæmpe:

„for, hvad end kun huer få:
 Fred og frihed, lys og læmpe,
 som med *sandhed* kan bestå.“

både i den store konges land og her i borgerlig forstand. Og Grundtvig bestemmer nu nærmere, hvad han forstår ved de fire udtryk: Fred og frihed, lys og læmpe.

„*Fred* for daglig rov og plage
 under skjold af lov og dom.
 Fred for krig i fredens dage,
 trods den ret, der gjaldt i Rom.

Frihed først og sidst for ånden,
 hvor den virker uden arm,
 frihed derhos og for hånden,
 som gør gavn og ingen harm.

Lys af lys, som livet klarer
 med dets underfulde kår,
 fortidslivet åbenbarer
 og om fremtidslivet spår!

Læmpe med hvad hjertet rører,
 lempning efter folks attrå,
 læmpe og med alt, som fører
 til oplysning hos de små.“

En kamp for disse åndsgoder vil Gud velsigne, og lægger de trygt deres fremtid i hans hånd, da vil han være med dem:

„Hvad I vorde skal og virke,
 hvortil I fik kraft og kald,
 om i skole eller kirke
 eders stemmer høres skal,
 det endnu kun Gud kan vide,
 lægger trygt det i hans hånd,
 da I føle skal i tide
 driften af hans gode ånd.“

Men selv om det ikke skulde blive på åndeligt område, de kom til at gøre deres indsats, da skal de stole på, at Gud ikke vil lade dem føle trang o: lide nød:

„Men han gav jer sunde lemmer,
 kraft og kald til virksomhed;
 og kun dåren ordet glemmer:
 Æd dit brød i ansigts sved.“

Flittige, virksomme, skal de være, thi „største flid har mindste savn“:

„Immer eders ansigts sved
 modgift er for lediggangen
 lægedom for kjedsomhed.“

Og efter denne betoning af arbejdets, også de praktiske arbejdes værdi, slutter digtet med den skønneste formaning, nogen far kan give sine børn:

„Dog hvortil I end fik nemme,
 og hvad end I gør med flid,
 gruer altid for at glemme
 menneskets den store id:
 Menneske i alt at være
 og skønt støv, i ånden stærk,
 Gud i mennesket at ære
 som vor skabers mesterværk.“

Når man nu gennem dette digt og det foregående „åbne brev“ har set, hvad Grundtvig forstår ved at være menneske, får disse slutningslinjer en uanet dybde.

Denne korte gennemgang har kun delvis kunnet gengive tankerne i disse to digte. Men den har forhåbentlig kunnet give en og anden lyst til at læse dem i deres helhed. Ved at sammenligne tankerne heri med Grundtvigs skolesange vil man få et godt indblik i hele hans syn på opdragelsen, med dets fremhævelse af menneskets adel og livets vækst under Guds varetægt. — Et interessant supplement til digtene danner en artikel af fru Marie Blom i H. P. Barfods „Minder fra gamle grundtvigske hjem“ 1ste bind om Grundtvigs og fru Lises hjem 1830—50, der viser, hvordan Grundtvig praktiserede sine skoletanker overfor sønnerne. Også hans breve fra englandsrejserne til hans hustru belyser undertiden dette. Ikke mindre interessant er brevvekslingen mellem Grundtvig og hans sønner, efter at de er blevet voksne, nylig offentliggjort i „Breve fra og til N. F. S. Grundtvig II. Kbhvn. 1926. Den viser, at sønnerne, måske af frygt for at blive eftersnakkere af deres store far, undertiden har haft andre meninger end han, også om deres egen opdragelse, og at Grundtvig til tider har følt, at de var noget langt borte fra ham. Men han kan dog ikke „miskiende eller angre den fri *livs-udvikling* og *selvtænkning*, hvortil jeg netop fra barnsbeen

har stræbt at forberede og opelske dem“.*) Men forøvrigt viser brevvekslingen, som Grundtvig udtrykker det, at „vore hjerter, gudskelov! ikke er løsnede fra hverandre, skiøndt vore tankegange skiære hinanden“. Men trods disse meningsforskelle var sønnerne ham dybt taknemlige for den opdragelse, han havde givet dem, og den frihed, han gav dem til at vælge deres bane efter egen lyst og drift. Et brev fra Johan Grundtvig fra krigsåret 1848 viser det: „Nok en gang tak for dit faderlige farvel og for al den kærlighed, du altid har vist os, og som vi desværre hidtil ikke have gjengjældt som det sig burde; jeg er vis på, at du tilgiver det og er overbevist om, at vi ikke fattes den sønlige kærlighed, du mere end de fleste fædre fortjener, og som vi ikke måtte være dine sønner, dersom vi ej dybt følte og påskjønnede. Du har opdraget os til selvtænkende og selvstændige mænd, og om vi mangen en gang have, og vist med rette, syntes dig at drive denne selvstændighed videre end tilbørligt, så er jeg dog overbevist om, at du seer, at vi, som have en mand som dig til fader, havde en større kamp at bestå end de fleste, hvis fædre vare dusinmennesker, og at du dog intet ønskede mindre end at have to echoer i dine sønner, der kun gjengave den lyd, de modtog.“**)

Dette viser, at Grundtvig dog har kunnet føre noget af det ud i livet, som han i ønskets form stillede sine børn for øje i de her fremdragne digte.

København, d. 14. septbr. 1926.

Ernst J. Borup.

---

*) Brevene II. s. 472.

***) Brevene II. s. 465.

Til ungdommen.

Tale ved de danske ungdomsforeningers årsmøde i Holbæk den 25. juli 1926.

Når jeg får ordet her i dag, vil jeg ikke tale om nogen enkelt person eller nogen enkelt begrænset sag, men om det, som på forhånd må ligge os alle dybt på sinde, nemlig dansk ungdom og det åndelige oplysningsarbejde blandt den.

Om ungdommen siger Bjørnstjerne Bjørnson:

En ungdom, som er stærk og sund,
er hele folkets æressag.

Hvis de danske ungdomsforeninger ikke i forvejen havde udtrykt deres formål klart og godt, så var det ikke ilde at drage disse Bjørnsons ord frem: *en stærk og sund ungdom*. Hvad vil det sige? Blandt andet at de unge har råd til at leve deres ungdom som unge, at ungdomstiden ikke blot er en forberedelsestid, men også er en tid, som har sit mål i sig selv. Vel skal vi engang blive gode samfundsborgere, vi skal have stemmeret og bruge denne vor ret; vi skal — desværre vil nogen sige — i parti og bruges af partiet, eller vi skal bruge partiet. Gennem det alt sammen kan og skal vi tjene land og folk. Men det er ikke særlig ungdommens sag at være optaget af dette. Partivæsenet og borgerbrevet hører manddomstiden og ikke ung-

domstiden til. Det har altid været den sunde og virkelige ungdoms kendetegn, at den har kunnet le partivæsen og dogmevæsen et langt stykke, den har kunnet smile ad „titler og hensyn og former,“ den har ladet filistrene alene om at jage efter embeder og ordener, den har i følelsen af sin ungdom kunnet „rutte med glædens og håbets ord,“ og har brudt sig fejl om, at landets satte borgere rynkede på næsen. Den sunde ungdom har altid haft en del til fælles med Øhlenschlägers forvovne gavtyv i St. hansaftens spil, med ham, der midt i sin dumdristige sport raaber til den misbilligende hob:

Du rynker på panden du satte flok,
gavner jeg ikke nok?

Ungdomstiden er den eneste tid, da vi kan føle overskud af kraft.

En ungdom, som er stærk og sund,
den stiger frem med overskud ...

den har et overskud af kræfter, som bunder i ungdomsindet, det, som helt uinteresseret kan fryde sig over „glæden for ingenting“. Jeg vil ønske, der blandt dansk ungdom må være mange stærke og sunde unge, og jeg vil ønske, at de især må vise deres styrke og sundhed på livets dybt alvorlige slagmark — ikke mindst, hvor et menneske står helt alene. Thi det er en smal sag at vise mod og styrke, så længe vi er i flok og følge. Det fortælles, at de prøjsiske soldater var svært modige og stærke, så længe det gik frem i Belgien og Nordfrankrig, ja, så længe de var under geled og kommando. Men da tilbagegangen måtte begyndes, da hæren stod overfor sammenbrud, da hærafdelinger opløstes, og de enkelte soldater kom ud af geled og fri for kommando, da skete det ene dybe moralske fald efter det andet; der var hverken mod, styrke eller sundhed i disse krigsødelagte mænd; de var nogenlunde som soldater, men sølle som mennesker.

Vi vil ønske for den danske unge en styrke og sundhed, som vokser sammen med hans karakter, så han er et menneske under alle forhold. Det skal være den art styrke, som Vilhelm Beck fortæller blev vist af en skolediscipel i Slagelse latinskole. Tonen i denne skole var åndløs og rå; men alle drengene — undtagen én, fandt sig i dette; denne ene var P. A. Fengers søn; han nægtede at deltage i kammeraternes banden og rå snak; derfor tåltet han ikke; han skulde pines i skolegården, og det blev han. Vilhelm Beck deltog ikke i dette; han stod som en Saulus og så på, at en Stefanus blev pint. Men gennem dette træk modtog Vilhelm Beck det stærkeste indtryk af menneskelig renhed og sundhed, han overhovedet modtog under hele sin opvækst.

Jeg ønsker dansk ungdom en styrke, som den den synderjyske højskoleelev Mikael Steffensen besad (se artiklen andetsteds i denne bog). Gid der må være mange af den slags unge, hvis styrke er en ædel menneskelighed. Men så tilføjer jeg: det er ikke nok, at ungdommen besidder styrke og sundhed; thi jeg ved, at styrke og sundhed — også den sjælelige styrke og sundhed — meget ofte har sin kilde i et stærkt og kraftigt legeme. Men hvor højt vi end sætter et sundt og stærkt legeme, og hvor gerne vi end gennem vor gymnastik vil pleje og udvikle det, så vil vi ikke nøjes med i vort arbejde at bygge på noget så skrøbeligt som det menneskelige legeme; vi må ønske en styrke og sundhed, som bygger på noget andet og mere.

Vi mindes Grundtvigs ord: „Vi vil vinde de unge *for livet* — ikke for os selv og vore særegne meninger“. . . . Der er nok, som er ude efter at vinde ungdommen for sig selv eller for særegne meninger. I vort offentlige liv er der stærke bestræbelser i gang for at få de unge ind i de politiske partiers forgårde. Eller man

er ivrig for at få de unge ind i en kirkelig bås. Overfor disse mange bestræbelser skal der siges to ting stærkt: Først, ungdomstiden er ikke de afklarede standpunkters tid, det er vækstens og udviklingens tid, som vi i alt vort arbejde må tage hensyn til. Dernæst, alt partivæsen og foreningsvæsen, som leves efter snævre rammer, tjener til at sætte skel mellem de unge og hindrer ofte en frugtbar vekselvirkning mellem forskelligt tænkende mennesker.

Jeg må jo indskyde den meget vigtige bemærkning, at jeg her kun tænker på den ungdom, der er noget ved. Til den ungdom regner jeg i høj grad de kristelige ungdomsforeningers medlemmer, til den regner jeg også den ungdom, som samles i de politiske ungdomsforeninger, fordi de gløder for et eller andet politisk spørgsmål. Faren for nutids ungdom er i det hele taget ikke fanatisme og snæversyn. Når Thomas Bredsdorff på Skamlingsbanken og ofte senere advarede ungdommen mod de færdige standpunkter, så det som den store fare, så kunde han have ret. Men den største fare for nutids ungdom er ikke fanatisme eller snæver synet partivæsen. Den største fare er, at de unge slet ikke gløder for noget; de er ikke fanatikere, de er ingenting. Men tusinde gange hellere en 18—19 årig fanatisk partimand og tusinde gange hellere en 18 årig lægprædikant end en af disse blaserede balløver, som er en del af døden i de danske ungdomsforeninger.

Vi vil se på de politiske ungdomsforeninger og mange foreninger med kristeligt navn som forbundsfæller mod dorskhed og blaserthed, men vi føler, at disse foreningers mænd ofte bliver stående i dette at „vinde ungdommen for sig selv og særegne meninger“. Men på højskolen og i de danske ungdomsforeninger skal det lyde og mærkes gennem hele gerningen: *vi vil vinde de unge for livet*. Fornemmer man blot et lille

gran af Grundtvigs åndelige kraft, føler man klarligen, at han dermed mener noget uendeligt større end blive vunden for en partimening eller en dogmatisk anskuelse. At blive vunden for livet er at føle livet gennemstrømme ens sjæl. „At leve, hvad er det andet end at føle sig gennemspillet gennem alle sjælens strenge.“ Vi skal møde en livsoplysning, som får nu én, nu en anden streng til at klinge. Hvor vi møder en levende og fyldig historiefortælling, dér kan det opleves, at streng efter streng i vor sjæl bliver spændt og kommer til at dirre og tone. Som den gamle æolsharpe, der hænger derude under træets krone og klinger lifligt med den dejligste musik, når vindens milde sus leger henover dens strenge, sådan skal vor sjæls strenge stemmes og klinge, når den varme livsoplysning rammer dem. At blive vunden for livet — det er at forsage dorskheden, ja *døden*, i sit hjerte og hige mod det åndelige livs kilder i folkeliv og menighedsliv. Dette liv sammenligner vi ofte i poesien med den rindende strøm, med bækken og åen, som rinder nedad bakkeskråninger, gennem grønne enge ud mod det store og evige hav. Og så siger vi med David: Som hjorten higer efter vandbækken, sådan higer min sjæl efter dig Herre — mod livets kilde. Eller: „Jeg vil drikke af bækken ved vejen og løfte mit hovede højt.“ Bækken ved vejen! Ja, det er billedet på den åndelige rigdom, som strømmede gennem Israels folk, og det var store rigdomme. Jeg vil ønske, at danske unge måtte sige noget lignende: Vi vil drikke af bækken ved vejen, den bæk, som også rinder langs den vej, vort danske folk har vandret ad og vandrer ad fremdeles. Det er nu også en rig bæk. Den betyder al sund, stærk dansk historie, al skøn dansk poesi, måske allermest en vidunderlig dansk folkesang og salmesang. De unge, som vil drikke af den bæk, skal nok føle trang til at løfte hovedet højt; de vil gøre det, for

de er vunden for livet. Vi vil arbejde hen til, at stedse flere og flere danske unge må vindes for livet. Det tror jeg kan ske i den danske folkehøjskole, og derfor har den min hele kærlighed. Og til sidst så vedkender vi os et stort og dristigt håb om, hvad der kan nås ved en sådan gerning, et urimeligt håb, som Grundtvig engang udtrykte i sit digt „Ravnegalden“. Når de tilstande, som skildres i dette digt, oprinder, da skal „få have for meget og færre for lidt“, og på grundlag af en sådan lykkelig borgerlig tilstand, skal der fremblomstre et åndsliv, som man aldrig før så magen til i Danmark; der skal ikke længere tales om dannede og ikke-dannede, for dannelsen er jævn og dog rig hos menigmand, åndeligt liv skal tilegnes af den jævne håndens arbejder, så vel som af den studerede.

Det spørges i fremmede lande; om Danmark går sagn

„om yndighedspræg i hver en by,
om dannelse jævn hos alle;
thi alting var jævnt og klart og smult
tillige dog dybt og skæmtefuldt,
som altid var modersmålet“.

Grundtvig ser et skib stævne ind mod Englands kyst, ombord sidder mennesker fra 9 forskellige folkeslag; men de har alle været til fest, til løvsalsfest i Danmark, og nu sidder de på skibsdækket ind under den engelske kyst og taler med hverandre om, hvad de har hørt og set i Danmark.

„Om Danmark var talen først og sidst,
de havde med flid det gæstet,
og alle de fandt i stakket frist,
det havde sig klart stadfæstet,
at her eller ingensteds på jord
de saliges øer et folk beboer,
som fryder sig smukt ved livet.“

Det var, hvad de fremmede undrede sig over at se i Danmark: et folk, blandt hvilket dannelsen var jævn og rig, og som derfor frydede sig smukt ved livet. Mod det mål arbejder vi trøstigt.

Uffe Grosen.

Mikael Steffensen.

En højskoleelev.

Umiddelbart efter krigens slutning udarbejdede jeg, til foredragsbrug, følgende artikel:

I.

„Menneskene er grumme, men mennesket er blidt“, siger østerlændingen Tagore. At menneskene er grumme har ikke mindst krigens blodår bekræftet. Den store krigs grumhed ligger som en tyngsel på sindet, især fordi man ikke kan frigøre sig for den tanke: alt det grimme blev ikke blot øvet af onde mennesker; der var måske blandt de unge mænd, som brændte og myrdede, også skikkelige, hæderlige folk, som under fredens kår kun øvede ret. Nu trængtes de ind i en stor masse, som besindelsesløs rasede frem. Kun de færreste evnede at bevare deres menneskesind, og ansvarsfølelse. Alle de onde handlinger faldt ikke på den enkelte, men på den store, upersonlige, ansvarsløse masse. Hvad den enkelte aldrig kunde gøre, når han stod alene, det gjorde han uden skrupler, når han blev et led i massen. Denne massefølelse gjorde i det hele taget livet langt lettere for ham, uden den var forholdene alt for vældige; de vilde sprænge ham, hvis han ikke — både når han gik mod „fjenden“ eller sad i kammeratlaget — kunde skyde ansvarets byrde fra sig. Så blev han da som oftest en bedre soldat, men et ringere men-

neske; så blev han skicket til at bruge mordvåbenet, skyde byer i grus, nedsable fredelige mennesker eller skyde på kirkerne, hvor børn og kvinder gemte sig.

Ja, østerlændingen har ret: menneskene er grumme.

Men mennesket er blidt. Når soldaten ikke længere er et led af massen, når han f. eks. ved nattetide står på ensom vagt, så kommer sorgen og skammen over ham; medlidenhed med den sårede modstander, der ligger klagende mellem skyttegravene, får ham til at vove sit eget liv for at hjælpe staklen. Nu har mennesket sejret over dyret. I sådanne stunder vil soldaten gerne skrive sine breve, men det er tit strengt, for alt det hårde, han har været med i, knuger ham; han ser, hvor ondt det er og lover sig selv, at næste gang skal vilddyret ikke få lov at råde i ham. Dog — næste gang bøjes han måske igen af forholdenes tryk.

Man kan blive helt ræd ved at se, hvor lidt det enkelte menneske formåede overfor disse hårde, mægtige forhold. Menneskets frie vilje synes tabt derunder; man hører og læser om krigens folk, og man har fået tyngende anelser om fast og dyb determinisme.

Man må ved et viljesryk rive sig ud af denne tankegang, søge at komme ind i en anden, og det er da heller ikke så svært for danske mennesker. Thi vel er det sandt, at forholdene i krigens strenge tid betød meget for soldaternes sjælelige sundhed, for nogle måske alt, men der er dog også mange vidnesbyrd om viljer, som ikke bøjedes, men tværtimod styrkedes, om følelser, som ikke tilsmudsedes, men voksede i renhed og kraft, om en samvittighed, der ikke sløvedes, men blev skærpet, om zarte, men dog stærke mænd, som aldrig bøjede nakke for krigens dæmon. Når øjet har fundet en sådan skikkelse, drager man et dybt befrielsens suk: det var dog godt, at

mennesket kan kæmpe og sejre — trods de gigantiske, onde kræfter, som raser omkring ham.

Mikael Steffensen var en sådan skikkelse.

Der var så lidet krigerisk ved ham; hans alsidige rige evner, hans munterhed og store arbejdsglæde, hans vidtfavnende vennesind og dybe retfærdstrang indstillede ham til et godt og dygtigt fredens arbejde. Krigens negativitet var hans lyse skabende ånd en lidelse. Kampens egoisme og råhed martrede ham mere end regnen, sulten og alle de øvrige strabadser i skyttegravene. Hans afsky for krigen var ubeskrivelig, som hans længsel efter hjemmet og fredens arbejde var ubeskrivelig. Og dog drog han efter hver orlov tilbage, afslog efter 3 tunge krigsåre at rømme, fordi pligten bød ham holde ud, dels af statsborgerlige hensyn, dels — og særlig — af pligtfølelse mod Nordslesvig; for ham var det en uudholdelig tanke, at freden skulde komme med tabet af retten til at bo i Sønderjylland. Og der var jo tider i krigsårene, da mange måtte regne med en sådan udgang.

Han var med, hvor det gik hårdest til. Og dog kunde han sige: „Ja, det er dejligt at leve — trods kamp og kævl og modgang og sorg.“ End ikke krigen kunde kue hans livsglæde, den styrkedes snarere gennem trængslerne, den gav ham kraft og håb til det sidste.

Vi står her overfor et menneske, som med hver en fiber lever i det, der sker omkring ham; han var så levende, så forunderlig modtagelig, derfor måtte krigen virke voldsomt ind på ham; uden den stærke vilje var han blevet et let bytte for krigsguden. Thi under behagelige, idylliske kår kan man jo let lade hånt om forholdenes magt; men er man ude, hvor der bygges og nedrives, så får man nok strømmens sug at kende, da skal der kraftige Tag til at holde

stillingen, endnu kraftigere til at gå op imod strømmen. Mikael Steffensen kunde det.

II.

*) Mikael Steffensen, f. 1887, tilhørte en gammel, anset sønderjydsk bondeslægt. Hans fødeby er Styding i Hammelev sogn; han blev tidlig forældreløs, kom ud blandt fremmede, som var gode imod ham. Han havde en sjælden evne til at vokse sammen med de mennesker, han var iblandt; derfor blev der altid en tom plads, hvor han drog fra. På den naturligste måde levede han sig ind i hjemmets glæder og sorger; han blev som en af deres egne, og da Mikael Steffensen lærte flere hjem at kende, er her noget af forklaringen til, at hans død kunde føles så smerteligt i mange hjem. I de forskellige kredse, hvor han i ungdomsårene færdedes, tog han med liv og glæde del i ungdomsarbejdet, især i gymnastik og sang.

I efteråret 1910 kom han på Høng højskole, hvorfra han får det vidnesbyrd, at han af 6000 unge, som i løbet af 50 år har været elever på Høng, var den flittigste og mest begavede; han var lidet fremtrædende, vist helt fri for ærgerrighed, men hans oplysnings- og dannelsesstrang tildrog sig snart opmærksomhed, og havde man først fået interesse for ham, tabte man den aldrig. Thi der var noget ved hans stille personlighed, som gjorde, at man aldrig blev færdig med ham; måske var det dette, at han altid var i rig udvikling, så at følge ham kunde blive en række rige oplevelser. Og selv om denne udvikling var stærk, sygelig forceret blev den ikke, dertil var han alt for sund og ærlig en

---

*) I tilknytning til Mikael Steffensens offentliggjorte breve findes i bogens første del nogle biografiske oplysninger, som jeg her henviser til.

natur, for nøgtern til at lade sig forcere, for sandtru til at ville det. Hans sjæleliv kunde lignedes ved en blomst, der, medens den endnu var omgivet af svøbets skærmeblade, blev udsat for mild regn og stærk solvarme. Sprængningen af hemmebladene, udfoldelsen, tog derfor fart og måtte fortsættes, selv efter at den milde regn og solvarme var afløst af slagregn og vinterblæst.

Da Mikael Steffensen er færdig i Høng, tager han fat på at forberede sig til landbohøjskolen; her mødte han det følgende efterår med samme trang til kundskab og udvikling. En eksamenstræl blev han ikke, når han alligevel fik en god eksamen skyldtes det foruden hans evner den store flid og udholdenhed, han her som altid lagde for dagen. Men hvor optaget han end var af fagstudiet, så kunde det dog ikke tilfredsstille hans trang, dertil var hans interesser for vidtspændende og hans følelsesliv for rigt. Han vinder sig et stort indbringe i omgangen med åndeligt interesserede mennesker; især skyldte han familien Melchior-Hansen, hos hvem han boede i 2 Aar, meget. I Fru Melchior-Hansen fandt han det, han trængte mest til, en kvinde, som kunde være en mor for ham. Med hende veksler han senere nogle af krigens skønneste og indholdsrigeste breve.

For læsekammeraterne har han betydet meget. En af hans studiekammerater og senere kampfælle ved fronten skriver: „Vi, der kender verdenskrigens tryk på vore sind, véd, hvordan sådan en mørk dag ligesom kan samle alt det tunge som et tæt slør om os . . .“ Ungdomsidealerne blegner for brevsriveren, mismod og håbløshed sniger sig ind i hans sind. Da kalder han ved en kraftanstrengelse de gode minder frem til hjælp mod det onde, og det er da minderne om samtalerne med Michael Steffensen, når de efter endt dag-

værk satte sig sammen og talte om det, der lå dem stærkest på sinde, som lyser klarest og hjælper mest ... „og mit sind fyldtes med tak til livet og til Mikael, som ved vore fælles minder igen havde gjort mig glad — trods alt.“

Da Mikael Steffensen var færdig på landbohøskolen, tog han imod tilbud om plads ved fælleslandboforeningen i Nordslesvig. Det var ikke blot et levebrød, han her greb efter, hvis så' havde været, havde han næppe afslået et langt fordelagtigere økonomisk tilbud fra Ø. K.

Han vilde til Nordslesvig, til det land stod hans hu. Det var sandt, som en sønderjydsk bonde skrev om ham: „Jeg har ikke kendt mange, jeg tør næsten sige ingen, der elskede Nordslesvig og de folk, der bor der, med en sådan lidenskabelighed som han.“ At skabe bedre kår for sine landsmænd, styrke deres livskraft — materielt og åndeligt, det var hans mål, det vilde han sætte sit liv ind på.

Just som han stod ved begyndelsen af sin fremtidsgerning, kom den store krig. M. S. var heroppe i Danmark og kunde således have undgået at komme med. Men skønt han ikke havde været soldat, mødte han dog, saa snart krigen kom. I lyst og nød var han hos sine landsmænd. Da han kom derned, skrev han: „Her er jeg født, her er de mennesker, jeg holder af, her skulde jeg have haft min fremtidsgerning, for alt det sætter jeg mit liv ind.“

III.

Mikael Steffensen kommer sammen med en flok af oplyste, modige tyske soldater; de kender Tysklands styrke, de er overbeviste om Tysklands ret, tror, at Tyskland har en hellig mission at bringe verden, og

de er endelig overtydede om, at Gud er deres særlige beskytter, han strider for den tyske sag. Alt det gør, at de går modige, ja overmodige i kampen. Hos Mikael Steffensen var der slet intet af dette overmod. Hans første breve danner en skærende kontrast til hans tyske kampfællers. Han gruer for det, han nu skal ind i; det oprører og forfærder ham, det fylder ham med angst. — Af stor værdi er de breve, han skriver, medens han i Flensborg og Slesvig venter på at komme til fronten. Heri afspejler sig den stærke sjælekamp, han har gennemgået, medens de første meldinger om fremstødet i Belgien nåede ham. Han lever i disse dage i en stadig vekslen mellem frygt og håb, i den kamp, der går som en grundtone gennem de fleste feltbreve. Under rejsen sydpå sender han et brev til fru Melchior-Hansen, hvori hans angst bryder ud i fortvivlelse over det, der forestår. „*Bed for mig!* En mors bøn er stærkest af alt. Jeg føler mig angst, tyer til Dem som min mor. De vil bede for Deres dreng . . .“

Men i forståelsen af at denne frygt vil nedbryde ham helt, hvis den får lov at råde, klynger han sig til frygtens modsætning, til håbet. Sidst i august sender han atter et brev, som toner af håb og tillid til fremtiden. Han tror ikke, han kommer til fronten før hen i september, men til den tid er krigen endt, og han kommer hjem. „Hurra, nu ser jeg lyst på tilværelsen . . . Thi jeg tror, at krigen er endt før den tid.“ September randt, og krigen var endnu i sin allerførste begyndelse. Så bryder atter mismodet ind på ham. Et brev indledes med: *En trist* eftermiddag, et sorgfyldt sind. Han klager over ensomhedsfølelse. Han har gode venner; men står de ham så nær, så de altid er hos ham; følger de ham, som en mor vilde følge sin søn?

I denne forladthedsfølelse er han utryg; han, hjemmemennesket, trænger så meget til at føle kærlighed om sig. Vel søger han også i dette brev at jage frygten bort og leve i håbet om en snarlig fred, men det lykkes ham ikke, og i et brev fra november — få dage før afrejsen til fronten — har mismodet og håbløsheden igen taget magten . . . „Hvad nytter det, at vi herhjemme har haft en ungdom, som har været vor stolthed, vort fremtidshåb? Hovedparten ligger nu derude i fremmed jord, som offer for en fremmed sag . . . Å, hvor jeg er nedtrykt i aften . . . Kære, gode mor, jeg tror ikke, vi ses mere . . . Vi er de stærkeste, de bedste soldater, som Tyskland for tiden har, og om os tror de nu, at vi kan løfte opgaven i Frankrig . . .“

Når man på forhånd har hørt om Mikael Steffensen som den stærke og modige mand, vil det ved gennemlæsning af de første breve slå én, at her er da så lidt af mod — tværtimod; det er en mand, som kæmper med den største frygt i sindet. Senere vinder han vel sindsro, men gang efter gang får dog angsten overhånd, så den truer med at ødelægge ham, således i et brev, der er skrevet efter en hård kamp i november 1916. „ . . . . Min sjæl kæmpede for at vinde fred. Men også inden i mig kæmpede magter mod hinanden. Nu gjaldt det vished, nu var det alvor. Jeg mindedes dagene fra Sozieres, da jeg så rolig så døden ind i øjnene, da jeg havde vished for, at døden vilde bringe mig hjem til Gud. Den aften var det anderledes. Fristeren kom med sin nagende tvivl. Sandhed, lys, sandhed, det var det, jeg søgte og ikke kunde finde. Midt i alt dette skrækkelige var det, som Gud havde forladt mig, som alt det, jeg havde knælet for og fundet glæde og trøst i, var blændværk. Min tanke stod stille, en uhyggelig angst greb mig: Er det muligt, at mennesket fødes til verden og glædes en stund for så at gå til grunde i den forfærdelige elendighed? . . . .“

Sådanne breve kan virke på en som synet af en mand, der græder over det, han må igennem. Men dette kan aldrig forringe Mikael Steffensen; det viser hans fine menneskelighed; han måtte forfærdes over den råhed og ødelæggelse, som opfyldte tilværelsen omkring ham — ja, det bliver måske naturligt nok, at det gode menneske må grue mest for krigens helvede. Mod havde han dog måske frem for nogen; men han var for ærlig til at ville skjule sin frygt. Han følte sig aldrig fristet til at stille sig i helteposition, men sandt og ligetil fortæller han om sin glæde og sorg, om sin tryghed og frygt. Da han sidst på efteråret 1914 kommer til fronten, har han dog fået så megen ro over sig, så han i tillid kan se fremtiden i møde, „gæringen er blevet til afklaring;“ selv om han lige til sin sidste tid kunde overfaldes af stor angst, så er det dog ligevægt og tryghed, der præger ham — også under de hårde sammenstød. Aret efter krigens udbrud skriver han: „Jeg er så rolig. Og der er fred og tryghed i sindet som næsten aldrig før.“ Eller i et andet brev: „På gravens rand går soldaten jo altid, når han er i felten. Men jeg er stærk, sjælsstærk som du aldrig har kendt mig før. Viljen er vokset, og jeg står fast, hvor jeg før var svag.“

Den megen strid, som frygt og ulmende fortvivlelse tvang ham ind i, endte da ikke uden resultat. Det vilde sikkert være ganske urigtigt at henføre Mikael Steffensens bevidste og ofte udtalte inderlige kristentro til denne sjælekamp. Han gav tidlig kristentroen sit sind, følte stærkt, at han var et menighedsbarn. Derimod kan man med rette sige, at kampen blev en lutringsprøve, i hvilken slaggerne kastedes bort. Mange illusioner brast, og megen værdiløs autoritetstro måtte forsvinde, før han vandt ind til den kerne, som kunde leve trængsels-tiden igennem.

Den sindsfred, han tydeligt nok har tilkæmpet sig,

har intet at gøre med en flad ligegyldighed; han elsker livet som aldrig før, hans hedeste attrå er at komme hjem til fredens arbejde, han hader dødens greb i unge, fordi det er ham naturstridigt og — som han så det derude — så ondt. Lige så lidt må man tro, at det er en dump resignationsfred, han søger at gøre sig fortrolig med. Han stillede store forventninger til livet, og han havde — skønt han var et beskedent og ydmygt menneske — vist vanskeligt ved at resignere, hvor det gjaldt om at opleve det store.

Forholdet var imidlertid dette, at han, der altid havde levet et stærkt religiøst liv, nu fik så megen klarhed og fasthed ind i sit gudsforhold, så han turde leve med de store forventninger — trods udsigten til en tidlig død.

IV.

Som han står derude, vil vi se at finde, hvad det var hos ham, der fik hans overordnede til at bøje sig for ham med undren, hans kammerater til at give sig hen til ham med den største hengivenhed og hans mange venner derhjemme til at følge ham med kærlige og bekymrede tanker.

Mikael Steffensen har sikkert virket stærkest på sine omgivelser ved sin jævne, kønne menneskelighed. Man kunde fremdrage flere sider ved denne menneskelighed. Han har således haft en herlig evne til at kunne ofre sig for andre. Kammeraternes breve afgiver så mange vidnesbyrd herom. Det hændte f. ex. engang i krigens første tid, at de tyske soldater i nattetimerne skulde ud-dybe og forbedre skyttegravene, disse var slet afvandede; det havde i lang tid stået på med hård kulde og stærk efterårsregn; soldaterne var derfor meget udmattede, mange af dem syge, de måtte dog i regn og mørke skiftevis hvile og arbejde. I den tid stod Mikael Steffensen i

fuldt arbejde i tre følgende nætter i skyttegravene; når hans arbejdstid var ude, meldte han sig frivillig til arbejde i næste hold, så en kammerat kunde få hvile. — Bagefter blev han selv syg. Eller et andet træk. Engang havde han sammen med en mindre styrke povet sig for langt frem. Madtilførselen var meget vanskelig, da al passage gik gennem fjendens spærreild. Ingen turde gå tilbage efter mad. Da meldte Mikael Steffensen sig; han kom uskadt frem med maden, som kammeraterne spiste uden at levne en bid til ham. På denne taktløshed svarede han med et medlidende udbrud: „Hvor de stakler må have været sultne, siden de helt kunde glemme mig.“ Eller det hændte engang, at en ilde lidt kammerat havde gjort en vanærende handling; da han førtes bort for at afsone sin straf, kunde Mikael Steffensen gå til ham — hvad ingen anden vilde — og tale venligt med ham, så han gik i sig selv. Mikael vandt atter et menneskes tak og hengivenhed.

Han var dernæst det pligttro menneske. Tyskerne havde ikke en mere pålidelig soldat. Da han er falden, kan hans nærmeste foresatte, vicefeldwebel J. Stäck, skrive sådanne til hans broder: . . . . „De har mistet en udmærket broder, vi en trofast, tapper og ædel kammerat. Jeg ved ingen i bataillon, som har nydt større agtelse og er blevet mere hædret end han. Han var en kammerat, trofast og karakterfast, og derfor måtte vi alle komme til at holde af ham. Som soldat har han bestandig ydet noget fremragende . . . . Pligten gik for ham overalt. Han stod mig meget nær, og da jeg den 29. november Kl. 10 om morgenen hørte om hans død, græd jeg bitterlig . . . .“

Foruden hans opofrende sind og pligttroskab må man nævne hans glade sind, som oftest gav sig udslag i danske sange, især fædrelandssange. I skyttegravene eller i ruinbyernes cementkældere forkortede han ofte

tiden for sig selv og kammeraterne ved at synge. Ordene blev ikke altid forstået, men tonernes liv og varme kunde også bringe glæde til tyske mennesker. Under sådanne forhold var Mikael heller ikke bange for at stå frem og tale Sønderjyllands sag, og mange unge tyskere følte sig første gang stillet overfor et nordslesvigsk spørgsmål; det hændte også, at han under sådanne samtaler vandt forståelse og sympathi for sine landsmænds sørgelige kår i udlændigheden. Tyskerne kunde jo ikke nære tvivl om hans ord; hans hele færd havde givet dem tillid; her var en soldat, som havde evnet at fastholde mennesket i sig. Det allerkønneste vidnesbyrd om Mikael Steffensens menneskelighed gav en af hans kammerater, en tysk-jødisk hamborger-jurist. Da budskabet om Mikael's død når denne hamborger, skriver han: „Jeg ved ikke, hvorledes jeg skulde have kunnet bære alt dette, hvis ikke dette ædle, herlige menneske altid havde stået ved min side. *Derude i den nøgne elendighed bliver de fleste mennesker til grimme udyr, men mandig oprejst bar han sin menneskelighed højt løftet som en fane.*“

Det skal også nævnes her, hvor der ikke er plads til at lade Mikael's egne breve tale, at han var en sjælden rig udviklet mand; hans breve bærer vidnesbyrd om et selvtænkende og kundskabsrigt menneske. Og hvad han tænkte, forstod han at give udtryk i et smukt og lødigt sprog; det er jævnt, men dog rigt i den poetiske stemningsfuldhed, som præger flere af brevene. Tænk f. eks. på et brev som dette, hvori han klager over savnet af venner: „... Men een ven er om mig herude, og det er Guds frie natur. Den har glædet mig mangan bitter stund, den tyede jeg til, når alle mennesker ikke kunde forstå mig; den tog mig i sin favn, den lod vinden vifte og køle min pande, den lod sin fugleskare synge freden ind i det forpinte hjerte; den lod sin sol skinne

varmt og varmende på den tårevædede kind. Et farvel til den er et farvel til livet, til alt, hvad Gud har skænket mig af stort og godt. — Drømmende ser jeg ud over dalene, hvor de kønne landsbyer ligger i krans om en kirke. Endnu skinner solen på tårnet. Nu glider også skyggen over det, og så op ad skråningen. Nu gik den ned. En dag gik til hvile, vinden blev koldere, natten kommer rugende sort, hvad vil den bringe, og hvad vil dagen i morgen bringe? Liv eller død?“

Det var Mikael Steffensens lykke og styrke, at alt, hvad han af værdifuldt havde tilegnet sig i ungdomsårene, kunde han tage med ud i krigen og bevare det. Det har ikke været underholdningsstof, han har syslet med. Sammen med sin tysk-jødiske ven diskuterede han Søren Kierkegård, som de begge havde læst en del af; hans breve viser også flere steder påvirkning deraf, f. eks. når han stærkt fremhæver den enkeltes betydning; den enkelte har pligtfølelse og ansvarsbevidsthed, hvor massen kun har flokkeinstinkt og samvittigheds-sløvhed. Den enkelte har menneskeånd, massen kun hordeånd. Ud fra dette synspunkt kan han give drøje slag til krigshåndværkets mænd. I magt-politikerens og generalens øjne er en soldat kun udtryk for en kapitalstørrelse; falder han, ja, så er det et kapitaltab; men vindes der samtidig en mørsers eller en gunstigere stilling, så er tabet dog mangefold opvejet. — Da trøster Mikael Steffensen sig med, at i Guds og vennernes øjne er en soldat et menneske, mod hvem alverdens mørsere og fæstninger er så uendelig ligegyldig. — Det kan lyde Kierkegårdsk ironisk, når han citerer: Sjælen tager vi ikke med i krigen. Den krig, som mange forguder, er i virkeligheden kun for dyr og sjælløse menneskekroppe. — Men kan man således glimtvis spore påvirkning fra Kierkegård, så er Grundtvigs indflydelse på ham uden sammenligning langt stærkere. „Han er den grundtvi-

gianske sønderjyde.“ Det klinger af toner[fra den grundtvigske skole, når han udtaler sin lyse tro og store forventning til sit folk. Han kan f. eks. midt under krigen skrive: „... Dejlig vil gensynets dag blive; thi et folk som vort har en dejlig fremtid i vente . . . .“ Man kan være i tvivl om, hvorvidt han tænker på dagen, da han kommer hjem for at mødes med sine landsmænd under fredens arbejde, eller han tænker på den store genforening af danske nord og syd for Kongeåen. Der er meget, som tyder på det sidste, og i så fald er det profetiske ord; de er skrevet på en tid, da den tyske krigsmaskine endnu rullede støt fremover Europas marker. Sandt og opmuntrende lyder sådant et ord, skrevet under den opslidende skyttegravskrig: „Ja, det er dejligt at leve . . . når blot man føler, at ens liv og gerninger er ikke forgæves . . . arbejdet for medmenneskers vel er egentlig det største, som gives.“

Mikael Steffensen havde forstået det grundtvigske menighedssyn. I Haderslev frimenighed følte han sig hjemme, og dertil søger atter og atter hans tanker, mens han kastes rundt på Slagmarkerne. Ved M. S.s død skrev Th. P. i „Modersmålet“: „M. S. var et rigt anlagt menneske, klar forstand, stærk vilje og jernflid var hos ham forenet med et rigt og inderligt følelsesliv. Der var derfor noget usædvanligt frodigt over hans sjæleliv. Og, dybt grebet af kristendommen kom det tidligt til køn og kraftig udvikling. Kristendommen var for ham blevet en personlig livsværdi. Det kom stærkt frem under de hårde forhold, krigen førte ham ind i. Under dem modnedes hans personlige grebethed også til dyb menighedsbevidsthed og menighedsglæde.“

I et brev fra 1916 skriver Mikael Steffensen: „... Hvor gør det inderlig godt at føle, at vi regnes med til menigheden derhjemme . . . Ja, vi hører sammen, vi er en menighed, om end vi færdes spredt over mange

lande. Vi er én menighed, ét folk, og Gud er midt iblandt os.“

Næsten alle M. S.s breve vidner om, at de er skrevet af en bevidst kristen; udtrykkene er jævne og sande, kun tider, hvor han lever under stærk depression, kan der komme noget opskruet i klangen, noget, man let kan forstå og tilgive, når man betænker, under hvilke forhold de er skrevet. Blandt kammeraterne optrådte han aldrig som prædiker. „Det duer jeg slet ikke til,“ sagde han engang, da han var hjemme. Det var måske også sandt, men han forstod det langt vigtigere: at leve et liv i gerning, som kaldte til efterfølgelse; han var et sandhedsvidne, som midt i råheden og fornedrelsen hjalp mange unge mænd, de følte sig draget af ham og det i ham, som gav ham kraft, glæde og fred. De kunde da halvt søgende, halvt nysgerrigt spørge ham om, hvad der gav ham alt dette. De fik da et undseligt hovedryst og et undvigende svar; men når de så videre spurgte om, hvor han var kommen i forbindelse med den kraft, så kunde han glædestrålende vende sig mod nord, pege mod Danmarks højskoler og sige: „Der har jeg levet mine lykkeligste timer, og der har jeg modtaget det bedste, jeg nogensinde modtog i livet.“

Den genforeningsdag, han i udlændighedens hårde trængsler talte om og glædede sig til, fik han ikke lov at opleve. 26. november 1917 blev han 30 år; den dag havde han ilde anelser; han sendte sine breve hjem, „for at de kan være i gode hænder, hvis der skulde tilstøde mig noget.“

To dage efter faldt han.

Hvor tungt det end kan være at stå ved M. S.s grav, så er der dog trøst og opmuntring i visheden om, at han i sit korte liv fik mere udrettet og blev andre til større gavn og glæde, end det ret ofte forundes jord-

ens børn. Man kan vel vanskeligt synge om denne krigs faldne slesvigere: „Skøn er døden, som I fik“. Derimod nok med Henrik Lerch synge:

„Nu er vi vordne lig sædekorn,
der kastes i jernharvens spor,
Gud sædemand, sår du så dyrt et korn,
du sørger vel for, at det gror.

Vi er sædekorn i din hånd, o Gud —
det synes, at vi går tabt,
men vi bøjer os trygt i dit sædemandshud
sådan opholdes det, du har skabt.

Uffe Grosen.

Folkenes forbund.

Der findes større ting end tidsånden, og det er tidernes ånd. Den er nærværende i vor egen tid; den hersker endog der med en art sammenhobet kraft og myndighed. Om det lykkes dig at komme i forbindelse med den, vil du få en fornemmelse, som om du befandt dig i din egen tids højere luftlag, hvor de kræfter rører sig, som kæder århundrede til århundrede.

Wilson.

I.

Der er vel ikke ret meget af det, som efter verdenskrigens slutning har optaget sindene, der har været udsat for større svingninger i folks omdømme end folkenes forbund. I de 6 år, der er gået, siden repræsentanterne for en række stater i januar 1920 underskrev — på deres lands vegne — den såkaldte *folkeforbundspagt*, har menneskene under efter-krigsårenes stigende tryk og vanskeligheder snart set hen til folkeforbundet, som det redskab, der med et slag skulde bringe fred mellem folkene og sprede det mørke, som endnu hersker i de fleste menneskers tilværelse, og snart har de samme mennesker hånende karakteriseret samme forbund og dets arbejde som noget ganske værdiløst og affærdiget al tale derom med et håbløst: *hvad kan det nytte*. Har mennesker i al almindelighed været tilbøjelige til i deres syn på genrejningsarbejdet og folkeforbundets indsats i det arbejde at lade sig lede

af døgnets skiftende meninger og vekslende strømninger, som fører hid og did og i alle retninger undtagen netop fremad, så må det siges om folkeforbundets skaber og grundlægger Wilson og de mænd, der sammen med ham og i tiden efter har set, hvilke opgaver et folkeforbund *kan* komme til at løse i mellemfolkeligt samvær, at de ikke lod sig påvirke af *tidsånden* med dens tvivl, med dens nyttehensyn, med dens famlen rundt i blinde, de følte sig i pagt med *tidernes ånd*, den der kæder århundrede til århundrede, den der bestandig fører fremad og opad, ikke følgende en jævn ubrudt linie, men som en bølgeformet linie, snart oppe, snart nede, men i det lange løb målt med århundreders tidsalen med opadgående tendens. Dette arbejde sat i gang gennem folkenes forbund for at skabe retssikkerhed og fred mellem lande og folk er ikke et udslag af en oplussende stemning, dødsdømt når stemningsbølgerne ikke længere bærer oppe, det er et arbejde for en stor tanke, en ide, som én gang kastet ind i tilværelsen ikke kan dø, men vil leve videre under de skiftende tiders kår, aldrig hvilende, aldrig vigende, indtil endelig en dag målet er nået, menneskeheden et skridt nærmere mod det store evige mål, hvor ret og fred har afløst magt og vold.

De, der på trods af folkeforbund og fredsarbejde alligevel benægter mulighederne for fred og ret mellem nationerne, viser derved, at de endnu ikke kender anden ånd end tidens og anden dom end døgnets; lidt kølig og rolig eftertanke og et blik tilbage i historien vil vise alle, der søger ærlig besked, at *enhver* fremskridtstanke — også på det politiske område er begyndt som en utopi, *o*: forhånet, foragtet og udlet af de fleste i samtiden; når så en *føje* tid er gået, måske hundreder af år, betragter alle utopien som den største selvfølgelighed. Tidernes ånd sejrer altid over tidens ånd. To eks-

empler vil være nok til at vise det: Vor ret til at være medbestemmende om samfundets og landets styrelse og hele ordning, synes vist ingen i 1926 er urimelig; men en times læsning i den franske revolutions historie vil være nok til at overbevise enhver om, at sådan så man ikke på det i 1789. Hele det 19. århundredes politiske historie er én sammenhængende kæde af kampe, nederlag og sejr for tanken om det enkelte menneskes politiske medbestemmelsesret. — Hele vor retsordning, det, at jeg som borger i et samfund har en tryk følelse af retssikkerhed på snart sagt alle områder, er også noget, vi betragter som afgjort selvfølgeligt, ligesom det er en selvfølge, at samfundet gennem sine „redskaber“: Politi og retsmyndigheder træder til og værner det enkelte individ, hvis det bliver udsat for overlast eller uretmæssig behandling fra andres side. Og dog er det jo noget ethvert skolebarn ved, at der var en tid, da enhver måtte være sin egen politibetjent og dommer i sager angående mit og dit; enhver måtte tage sig selv til rette, om han vilde have ret.

Den forståelse af, hvad retssikkerhed for den enkelte betyder i et samfund, er skabt gennem en århundredlang udvikling.

Der kunde peges på mange andre forhold, der viser, hvordan sådanne tanker gennem tiden vinder jordbund og forståelse i videre og videre Kredse. Et par af de mange *ismer*, vor tid er så fuld af, *socialismen* og *georgismen* blev for et par menneskealdre siden af alle „fornuftige“ folk betragtet som utopier. Nu finder vist ingen på, uanset om de er modstandere eller tilhængere, at regne med disse to som utopier, dertil er de alt for betydende faktorer i det politisk-økonomiske liv, og de vinder dag for dag fodfæste i videre kredse.

Jeg har ofret så megen plads på denne indledning for at vise, at den dom, der oftest møder én, når man

taler om folkeforbundet, som en såre skøn tanke, der desværre hører hjemme i utopiernes verden, er forhas- tet og afslører en mangel på forståelse af den evige sandhed, der ligger i det korte fyndord af *J. P. Jacobsen*: „Alle gode tanker kan slet ikke dø, før endnu bedre tanker er spiret af deres frø!“

II.

„Fred er ikke et evangelium, der skal prædiket, det er et politisk program, der skal gennemføres,“ siger *P. Schou* i sin bog om „Nationernes Samfund“. Jeg vil nu hellere sige *både—og*.

Det er *både et evangelium*, som skal prædiket, så det går mennesker i blodet, at det eneste, som gavner os alle — uden undtagelse, er fred mellem nationerne, og *et politisk program*, som man med de til rådighed stående midler og gennem politiske arbejdsorganer søger at gennemføre; og det politiske organ, der skal og *kan* skabe fred og retssikkerhed mellem nationerne er netop *folkenes forbund*.

Her skal så gives en meget sammentrængt redegørelse for folkeforbundets organisation:

- 1) Folkeforbunds-forsamlingen.
- 2) Folkeforbundsrådet.
- 3) Folkeforbundets faste sekretæriat.

Til disse tre hovedorganer er endvidere knyttet to meget betydende „udbygninger“:

- I) Den stående internationale domstol.
- II) Den internationale arbejderorganisation.

Folkeforbunds-forsamlingen:

Hvert år samles den første mandag i september en forsamling så omfattende og så repræsentativ, at dens mage aldrig har været set indtil folkeforbundets oprettelse.

I denne forsamling mødes befuldmægtigede repræ-

sentanter for 54 nationer fra den ganske jordens kreds. Disse statsmænd, politikere, diplomater og retslærde samles her til et anstrengende arbejde og indgående forhandlinger om spørgsmål, der direkte eller indirekte sigter på fredens bevarelse, udjævning af stridsspørgsmål, mindretalsafgørelser, grænsestridigheder, international kontrol med våbenhandel- og fabrikation, humane spørgsmål på mange områder, hjælp til flygtninge og fanger, hjælp til hungerlidte distrikter o. m. m.

Hvad det alene betyder, at en så omfattende forsamling mødes i intimt samarbejde, hvor fordomme og mistænksomhed er og må være banlyst, er ikke til at vurdere.

Selvfølgelig er forbundet ikke endnu så stærkt, at det yder en sikker garanti for verdensfreden. En næsten katastrofal svækkelse af forbundet var det, at U. S. A. nægtede at gå med ved begyndelsen og siden har holdt sig udenfor. Foruden U. S. A. står endnu udenfor: Mexiko, San Domingo, Tyrkiet, Ægypten, visse dele af Arabien, Tyskland og — selvfølgelig Sovjetunionen! Mellem de her nævnte er så betydende stormagter, at uden deres tilslutning og medvirken bliver folkeforbundets magt betydelig indskrænket. Forhåbentlig er, når dette læses, Tyskland blevet optaget, U. S. A. bliver antagelig heller ikke i al fremtid ved at forholde sig passiv og afventende. I alt fald er der optaget 12 nye stater i forbundet, siden det blev stiftet. — Det står åbent for alle stater at indtræde i forbundet, og inden alle eller dog de fleste af verdens stater er med, vil det ikke være muligt for forbundet at løse sin opgave helt ud. Dog er allerede et mægtigt fremskridt gjort: Nu diskuteres verdens mest brændende spørgsmål for åbent tæppe og for hele verdens øjne i modsætning til hele den „gamle“ tids hemmelighedskræmeri og underhåndsftaler. Man er allerede et godt

stykke på vej henimod det af Wilson i det første af hans 14 punkter formulerede krav om, at „alle fredstraktater skal offentliggøres, private underhåndsftaler må herefter ikke finde sted; diplomatiet skal føre sine forhandlinger for åbne døre.“

Folkeforbundsrådet :

Opmærksomme avislæsere vil ret ofte se en meddelelse i dagbladene om, at rådet er trådt sammen et eller andet sted i Europa.

Hvad er da dette råd?

Ja, det er et slags snævrere „arbejdsudvalg“, som kan træde i virksomhed, hver gang der foreligger sager til afgørelse for folkeforbundet, og hvis afgørelse ikke kan vente, til forsamlingen næste gang træder sammen.

P. Schou siger om rådet, at „det er folkeforbundets altid årvågne brandkorps, som er parat til hurtig udrykning, når som helst en tvist mellem to nationer truer med at bryde ud i lyse luer. Hvis sagen er af rent juridisk natur, må det være rådets opgave at søge at formå parterne til at forelægge tvisten for den stående internationale domstol. Men når sagen er af politisk natur og kræver en løsning efter billighed og praktiske hensyn snarere end efter folkeretten, må rådet selv se at finde en løsning, som kan tilfredsstille begge parter og bevare freden.“

Dermed er det sagt; hvad rådets opgave er, og det er *mange* og vigtige sager, som dette råd i de få år har haft til afgørelse og med heldig hånd fæet afgjort, uden at lidenskaberne kogte over. Jeg nævner bare et af de sager, som ligger os nærmest: *Ålandsøerne!*

I rådet sidder f. t. 10 medlemmer, hvoraf de fire er „faste“ medlemmer, resten vælges af folkeforbundsfor­samlingen.

De lande, der har fast sæde i rådet er: England, Japan, Frankrig og Italien. De valgte medlemmer er f. t.

fra Belgien, Spanien, Brasilien, Tchecoslovakiet, Uruguay og Sverige.

De 10 medlemmer er et rent vilkårligt tal, og rådet vil kunne udvides; men man synes dog at være klar over, at jo flere medlemmer jo mere tungtvirkende og langsommere vil et sådant råd komme til at arbejde.

Det var under de forhandlinger om Tysklands indtræden som „født“ medlem i dette råd samtidig med dets optagelse i folkeforbundet, de skarpe modsætninger fremkom ved sidste møde på grund af et par stormagters sammenrotten. Forsamlingen skiltes uden at Tyskland blev optaget.

Disse betydningsfulde og indviklede spørgsmål skal nu til behandling i år, og denne forsamling er overalt imødeset med stor spænding. — Afgørelsen vil som nævnt være faldet, når dette læses.

Folkeforbundets faste sekretæriat.

Folkeforbundets arbejde udføres ikke alene gennem det årlige møde og gennem rådets afgørelser. Når store ting står på dagsordenen i Genève, og bølgerne går højt, er hele verdens opmærksomhed rettet mod den idylliske by ved Mont Blanc' fod. Tyngdepunktet ligger dog ikke i disse — ofte dramatiske sammenstød, men i et stille opbyggende stadig forsat arbejde fra dag til dag og fra år til år, som det gøres af sekretæriatet uden i synderlig grad at tildrage sig offentlighedens opmærksomhed. Dette mægtige sekretæriat, der omfatter ca. 300 medarbejdere fra en mængde lande — også danske — foruden de sagkyndige og sekretærer, ledes af en hovedsekretær, englænderen, sir *Eric Drummond*. Dette sekretæriat, som har sit sæde i Genève, har i det væsentlige fordelt arbejdet til 6 kommissioner, som igen kan være delt i underafdelinger med specielle Opgaver.

De 6. kommissioner arbejder med henholdsvis:

1. kommission: Spørgsmål om folkeforbundets forfatning og af juridisk art.
2. — : De tekniske organisationer (hygiejne, økonomisk genrejsning, trafik, told o. m. a.)
3. — : Nedrustning.
4. — : Forbundets finanser og administration.
5. — : Sociale spørgsmål.
6. — : Politiske spørgsmål.

Pladsen tillader ikke en gennemgang af de enkelte kommissioners arbejde, alene navnelisten vil være nok til at vise, hvor omfattende og vidt forgrenet forbundets arbejde er; og det er et aldrig hvilende arbejde udført og holdt i gang af kloge, dygtige og varmhjertede mennesker, for hvem det er mere end et levebrød eller et arbejde for berømmelse og ære.

For dem, som vil have indgående besked om forbundets arbejde i enkeltheder, henvises til den let tilgængelige litteratur, vi har på dansk.

Den stående internationale domstol:

I de første udkast til et folkeforbund, som Wilson og general Smuts udarbejdede, fandtes ikke noget forslag om en domstol, kun om *voldgift* under en eller anden form. Men under forhandlingerne om folkeforbundspagten blev tanken fremført og ivrigt forsvaret af mange, særlig energisk var franskmænd *Léon Bourgeois*, som allerede tidligere havde kæmpet for en sådan domstol på den 2. Håger-konference.

Det er ikke en ny tanke i og for sig; langt tilbage i tiden kan man møde tanker om en sådan domstol, der kunde skifte ret mellem nationerne på samme måde, som de nationale domstole skifter ret mellem borgerne.

Man var klar over, at „så længe regeringerne ikke ved henvendelse til en domstol kunde få at vide, hvor langt

deres ret strakte sig, men selv måtte skønne derover, så længe kunde folkeretten ikke vinde fasthed, og den kunde ikke ventes nøje overholdt.“

I januar 1922 kunde den valgte domstol træde sammen for første gang, og nu mødes den hvert år d. 15. juni i Håg, hvor staterne så kan møde frem med deres tvistsspørgsmål til retslig afgørelse.

Store vanskeligheder voldte det at blive enig om domstolens sammensætning. Den består nu af 11 faste medlemmer og 4 stedfortrædere.

Dommerne er ikke valgt efter *nationer*, men efter *kvalifikationer*.

Ansete og kendte retslærde, fortrinsvis kyndige i folkeret, er disse mænd, valgt så at sige fra hele verden. Fra Danmark er valgt dommer *Nyholm*, fra Japan, Brasilien og U. S. A. er valgt dommere kun én fra hver nation. At U. S. A. lod sig repræsentere, tyder på, at de i staterne er knap så afvisende overfor folkeforbundet og dets arbejde som i begyndelsen. Uden at komme nærmere ind på domstolens arbejde, vil jeg blot anføre, hvad den i det væsentlige skal beskæftige sig med:

- 1) Fortolkning af traktater.
- 2) Folkeretsspørgsmål.
- 3) Konstatering af kendsgerninger, som vilde udgøre et brud på folkeretten.
- 4) Arten eller omfanget af den oprejsning, der skyldes i de under 3) nævnte tilfælde.

Desuden har domstolen fået den opgave at være en slags juridisk rådgiver for folkeforbundet, hvis det kommer i tvivl om folkeretslige spørgsmål eller lignende.

„Når den stående internationale domstol efterhånden gennem sine kendelser har givet udtryk for folkerettens principper, får disse derigennem en fasthed, som vil gøre det langt vanskeligere for staterne at sætte sig ud over dem.“

Den internationale arbejderorganisation:

Det er Wilsons geniale tanke og indsats, at et folkeforbund ikke alene skulde beskæftige sig med staternes politiske og andre interesser; men det skulde også varetage folkenes (det enkelte menneskes) tarv.

I folkeforbundspagtens art. 23 a foreskrives en række opgaver, som forbundet ved siden af sine andre opgaver skal tage sig af. Jeg nævner rent oversigtsmæssigt disse opgaver, det vil gøre det indlysende, hvor uhyre et arbejdsfelt det spænder over:

Spørgsmål om arbejdstid, minimalløn, arbejdsløshed, arbejderulykkesforsikring, beskyttelse af arbejdende kvinder og børn, alderdomsunderstøttelse, organisationsretten, m. v. Der kan her være grund til at nævne, at også andelsbevægelsen følger man i denne organisation med stor opmærksomhed. Det er vel det eneste sted, man kan henvende sig og få oplysninger om alle disse ting, som de er og findes ud over den hele jord.

Med tiden vil de store arbejdende folkelag komme i direkte berøring med folkeforbundet gennem de her nævnte opgaver, og de vil lidt efter lidt lære, at et sådant forbund ikke bare er et verdensparlament forbeholdt politikere o. a. som tumbleplads; men at *det* angår os allesammen i alleregentligste forstand.

Endvidere kunde der være al god grund til nærmere at omtale folkeforbundets arbejde for *mindretalsbeskyttelsen* og dets *mandatopgaver* overfor kolonistyre, *garantipagter*, der ved folkeforbundets hjælp er blevet oprettet o. s. v.

Pladsen tillader det ikke, og det har ejheller været min opgave, da det fuldstændig vilde sprænge rammerne for en artikel i et årsskrift.

Min hensigt har været dels at vække interessen for dette folkeforbund og dets arbejde og dertil henvise til danske kilder, hvor enhver kan søge oplysninger i

enkeltheder, og dels at ramme en pæl gennem disse påstande om, at folkeforbundet vel er udtryk for en skøn tanke, men i virkeligheden intet værd og egentlig ganske unyttig.

III.

Forståelsen for værdien af en international retsordning — gældende og bindende — må *skabes*, og når det tog århundreder at skabe forståelse og respekt for individets ret og sikkerhed inden for de bestående samfund, så vil man kunne forstå, at det må tage — i det mindste — generationer, før en mellemfolkelig retsopfattelse går „folk i blodet.“

Ligesom man turismæssigt, handelsmæssigt, gennem post, baner, telegraf og flyvevæsen allerede handler og tænker, som om verden var ét samfund, tværs over alle lande- og vandgrænser, sådan må mennesker med tiden også lære at tænke og handle, når talen bliver om statsinteresser; på det område slæber vi endnu rundt med middelalderlige forestillinger og lur på dem på den anden side grænsen som afgjorte fjender. Underligt nok, da internationalt samkvem er en kendsgerning på trods af al nationalhad.

Derfor, hvis forbundet skal få virkelig magt, — og det får det, så må det gå ind i folks bevidsthed som en kendsgerning.

Håger-konferencerne i sin tid fik alt for meget præg af en fredsdemonstration — præget af øjeblikkets politiske magtforhold og statsinteresser.

Folkeforbundet angår os *alle*, og det vil nå sit mål ved at „være en daglig groende organisme, hvis rødder spredes viden om i det hele verdenssamfund og forarbejder alle jordens næringsstoffer og omsætter dem i sin vækst.“

„De, der ved, hvad de vil, får i reglen deres vilje med dem, som ikke ved, hvad de vil.“

Folkeforbundet ved, hvad det vil, og derfor vil det — før eller senere nå sit mål. Gennem alle disse opgaver og arbejder, jeg skitse-mæssigt har nævnet; stiler folkeforbundet mod en mellemfolkelig retsordning bygget på tillid og samarbejde, hvor magt ikke skal træde i rettens sted, hvor åbenhed og ærlighed har afløst hemmelighedskræmmeri og diplomatiske rænkespil, hvor alle anerkender og bøjer sig for de tre grundtanker, som folkeforbundet gennem sin vidt forgrenede og mangearbede virksomhed arbejder for at få både kendt, anerkendt og respekteret:

Voldgift, sikkerhed og nedrustning.

Den 20. august 1926.

Kr. Kristensen Killemoser.

Danske kilder:

- P. Schou: *Folkenes forbund* (København 1921)
 P. Schou: *Nationernes samfund* (København 1926)
 L. Th. Arnskov: *Folkeforbundet, dets organisation og virksomhed i hovedtræk* (København 1926)
 Små pjecer udg. af folkeforbundets generalsekretariat:
 (oversat til dansk) *Folkeforbundspagten*
Den faste domstol
Folkeforbundets organisation.

Af disse bøger giver „Nationernes samfund“ sikkert størst udbytte; i den findes også hele folkeforbundspagten, den koster 4 kr. Iøvrigt vil disse bøger kunne lånes ved ethvert bibliotek eller centralbibliotek.

Det danske nationalmuseum.

Af Povel Hansen.

I.

De første spirer til museet. Worm.

Det for jævne danske uforståelige ord „museum“ stammer fra Grækenland. Dèr talte man om „de ni muser“, døtre af guden Zeus. De beskyttede og fremmede lærdom, videnskab og kunst. Deres templer kaldtes efter dem museer.

Som tiderne gik, spaltedes „videnskaben“ i mange forskellige grene, og en af disse fik så et andet græsk navn og kaldtes arkæologi, d. e. oldkyndighed eller videnskaben om oldsager og fortidens mindesmærker. Tidligere indskrænkede den lærde arkæolog sine studier nærmest til de mindesmærker, der havde kunstværdi, senere kom dog arkæologien også til at omfatte alle fortidens mindesmærker, store som små (bøger og skrifter regnes dog ikke med). Vi kan således nævne: jordhøje, grave, bygninger, murrester, malerier, pottemagerarbejder, mønter og alle mulige redskaber af det forskelligste æmne, f. eks. sten, ben, metal o. m. m. Kort sagt: alle „jordfundne sager“.

Oldkyndigheden omfatter i reglen tiden fra den fjærneste fortid til den nyere tids begyndelse, dog — for naturfolkene vedkommende — indtil den dag i dag.

Denne gren af videnskaben voksede først frem i

det 17. hundredår. Skal man nævne en enkelt mand, der mere end nogen anden blev grundlægger af den moderne oldkyndighed, da er der meget, der taler for, at denne mand må blive Danskeren Ole Worm.

Det danske folk kan med ære indtage sin plads mellem de europæiske folkeslag, der har været med til at bære videnskaberne frem. Vi kan minde om navne som Tyge Brahe, der blev banebryderen for den moderne stjernekyndighed, og om Niels Stensen, der blev grundlægger af geologien, læren om, hvad jorden selv kan fortælle os om sin egen fortid. På lignende vis, om end i langt mindre grad, blev da også Ole Worm en mand, der brød ny veje.

Vi vil her dvæle lidt ved denne mands betydningsfulde liv og gerning.

Ole Worm er den ene af det 17. hundredårs tre bekendte danske Ole'r. Han var den ældste, og var videnskabsmand og læge; den næste var Ole Vind, kong Kr. IV.s djærve hofpræst, mens den tredie, Ole Rømer, som naturkyndig blev den første, der nåede frem til at kunne måle lysets hastighed.

Ole Worm fødtes i Århus, men stammede fra Holland. Der blev hans slægt fordreven under de store religionskriges uroligheder. Men slægten synes at have bevaret forbindelsen med dens hjemland. Vi ser således Ole, borgmestersønnen fra Århus, allerede som halv-voksen drage til et hollandsk universitet for dèr at indskrives som studerende.

Men et årstid senere er han atter på farten, udlængslen sad ham i blodet, og farten gik nu fra det ene tyske universitet til det andet. Så kom han til Schweiz, og her gjorde han et længere ophold i Basel. Han havde nu kastet sig over de medicinske studier. — Atter på rejse; denne gang til Italien, derpå til Paris, hvor han slog sig ned som læge og fik en stor praksis. Så

et lille svip hjem til København, men under en ny udflugt til Basel blev han her medicinsk doktor.

Det næste land, der gæstedes, var England; men herfra vender han endelig i 1613 hjem til Danmark for alvor, og her udnævntes han kort efter sin hjemkomst til professor ved universitetet.

I København blev han hurtig kendt som en særdeles dygtig læge, der blev meget yndet i de højere kredse. Kronprinsen tog ham til livlæge. Det ene videnskabelige skrift efter det andet udgik fra hans hånd. Det var her navnlig anatomien og lægeplanterne, han behandlede. Alle vidste, at den unge læge stod på højden af sin samtids alsidige videnskabelige dannelse.

Det blev dog ikke her, men derimod på et helt andet område, han skulde komme til at gøre sin største indsats.

Tidlig var hans levende sans vakt for vore oldsager; og minder fra den ældste tid, især runestenene udøvede en sælsom tiltrækning for ham. Fordybelse heri var hans bedste fritidssysel.

Kr. IV må også have lært at sætte pris på den vennesæle læge, og den omstændighed skyldes det vel, at kongen 1622 på hans tilskyndelse sendte en kgl. ordre til alle rigets bisper om at undersøge hver i sit stift de oldsager og oldtidsminder, som der fandtes. Ja, 1625 gav kongen endog Worm myndighed til selv at foretage rejser og på åstederne selv undersøge og beskrive sådanne sager.

Samme år blev Kr. IV desværre draget med ind i de store krige, og under Jyllands lange besættelse af de kejserlige hære fik Worms rejser en brat afslutning. Han nåde kun at få et fåtal af vore runestene undersøgte. For de øvriges vedkommende måtte han tage til takke med de indberetninger — almindeligvis meget unøjagtige —, som indgik fra bisperne.

Hans egne iagttagelser og den beskrivelse, som hvilede derpå, anses endnu i vore dage for at være mønstergyldig; det øvrige har langt ringere værdi; men 1643 var han kommen så vidt, at hans berømte bog om alle de danske runeindskrifter kunde udkomme (Danske mindesmærker).

Trods alle de mangler og fejlsyn, der selvfølgelig må præge et sådant førstehåndsarbejde, var det dog en videnskabelig bedrift af meget høj rang. Skriftet indeholdt mange oplysninger, som nu havde været tabt, om han ikke havde reddet dem for sin eftertid.

Værket er og bliver en hovedkilde til vor kundskab om de danske runemindesmærker. Worm er den første, der forstår og påviser den folkeskat, vi ejer i disse sjældne oldtidsminder. Det grundlægger runevidenskaben.

Kort efter udgivelsen af sit store runeværk fattede den idérige mand en ny plan angående sine kære runestene. De burde — syntes han — indsamles alle vegne fra og opstilles et passende sted i København. Der kunde de bevares fra den undergang, der mer eller mindre true dem overalt ude i det åbne land, og der — i en sådan samling — kunde de lettere sammenlignes og tolkes af de lærde.

Kong Fr. III billigede hans plan, og 1652 fik alle landets lensmænd pålæg om at indsende de runesten, som fandtes i deres len.

På grund af pesten 1654 og Worms død af samme år blev planen dog ikke gennemført; kun 11 runestene blev indsendt og — af dem reddedes kun 3 fra den store brand, der 1728 hjemsøgte hovedstaden. Alle de øvrige forsvandt under den store ulykke, og det må betragtes som et stort held, at ikke flere var bleven indsendte.

Denne indsamling af landets runesten må da også siges at være et fuldstændigt misgreb og en stor mis-

forståelse af mindesmærkernes art. Runestenen hører selvfølgelig hjemme på det sted, den er sat, over den person eller den begivenhed, som netop dér har hjemme. Man tænke sig blot uhyrligheden af at føre de berømte Jelling-sten bort fra Thyra Danebods og Gorm den Gamles gravhøje ind til København eller til hvilket som helst andet sted. Det vilde forekomme os nær op mod helligbrøde.

Langt mere glæde og anerkendelse fik Worm derimod af den indsamling, der ved hans død stod som et af verdens betydeligste „museer“.

Worms indgående forskninger bredte sig efterhånden over alle iagttagelsens og naturerkendelsens områder. Lige til sin død vedblev han at støtte og underbygge sine lærde granskninger ved at indsamle og ordne alt det mulige, der blot på nogen måde kunde oplyse hans studier. Dette „museum“ var hans stolthed; i dets bestandige vækst fandt han sin højeste tilfredshed, i undersøgelsen af dets skatte fordybede han sig atter og atter. Museets frodige vækst fremmedes ved de ypperlige og omfattende forbindelser, han i sin ungdoms rige vandreår havde knyttet med så mange af datidens berømteste videnskabsmænd rundt om i Europa. Senere lettedes arbejdet yderligere ved den store autoritet, han kunde glæde sig ved over alt i udlandet. Bestandig strømmede det ind med de vidunderligste ting; meget deraf vil nutiden vel nærmest opfatte som snurrepiberier*), men andet var af den højeste videnskabelige værdi; størst måske de ting, der hørte til den del af naturhistorien, der handler om dyrelivet.

Det kan da også i denne forbindelse nævnes, at han her i sit museum gemte til brug ved sine anato-

*) Som f. ex. „Et æg, som en barselkone havde lagt i Norge, efter troværdige mænds udsagn“.

miske forelæsninger et mandligt skelet. Det er første gang, et sådant tages i brug ved de unge lægers uddannelse i Danmark.

Hans museum blev efterhånden Københavns største seværdighed; fra alle lande kom fremmede hertil for at se og beundre dets brogede, kostbare skatte man bruger næppe for store ord, når man siger, det blev verdensberømt.

Dog midt i museets strålende sejrsgang frem imod førstepladsen i den videnskabelige verden blev det brat standset ved dets ejers død. Pesten rasede i København, og efter skik og brug flygtede alle læger bort fra byen og overlod til barbererne, de såkaldte „pestmestre“, at bekæmpe den sorte død.

En læge blev dog tilbage i byen, da de andre flygtede. Det var Ole Worm. Utrættelig stod han til rede for fattig som for rig med, hvad hans kunst formåde, altid rede til at ofre sig for de syges behandling, indtil den frygtelige feber gennemrystede ham selv og lagde Danmarks mest fremskredne læge i graven (1654).

Om sit museum vilde Worm selv give verden besked i et monumentalt værk over dets indhold. Dette udkom dog først efter hans død, udgivet af hans søn.

Arvingerne vidste ikke, hvad de skulde gøre med de store samlinger. Omsider tog de den bedste bestemmelse, som det vist var muligt at tage. De skænkede hele Worms museum til den anden af tidens store samlere, Danmarks konge Fr. III. Dør kom det i de rette hænder. Hele samlingen blev indlemmet i kongens „kunstkammer“ og kom dør til at danne en kærne, der, som tiderne gik, yderligere øgedes, indtil det hele halvandet hundrede år senere blev indordnet under og i „nationalmuseet“, og kom dør til at danne grundstammen.

II.

Kong Fr. III og hans »kunstkammer«.

Som forløbere for nationalmuseet må næst efter Ole Worms verdensberømte samling nævnes kong Fr. III's »kunstkammer«. Denne konge kaldes jo den ene af Danmarks tre lærde konger. De to andre skal da være Svend Estridsen (historiekyndig) og Christian VIII (naturkyndig). Fr. III's (præste-)lærdom tyngede dog næppe synderlig til.

Det var ikke sunget for den mands vugge, at han en gang skulde blive Danmarks enevældige konge. Hans ældre broder Kristian var den fødte kronprins. Denne omstændighed blev da anledning til, at den yngre prins Frederik fik en halvlærd opdragelse, hovedsagelig på det ridderlige akademi, som faderen havde ladet indrette i Sorø. Senere fuldendte prinsen sin uddannelse ved længere rejser i udlandet.

Han var i modsætning til faderen en tung og indsluttet natur, der befandt sig bedst i tilbagetrukkethed; megen tid tilbragte han i studerekammeret. 1648 fulgte han faderen på tronen, da den ældre broder var død året forud. Han flyttede nu ind på Københavns slot og hyggede sig der som bedst. Særlig var han optaget af det kgl. »drejerkammer«. Et sådant fandtes den gang ved de fleste europæiske hoffer. Allerede Fr. II havde ladet et »drejerkammer« indrette på det af ham opførte Kronborg; det samme havde også Kr. IV på Frederiksborg. Men også Københavns slot havde sit »drejerkammer«. Fr. III kaldte det med kælenavnet »himmerige«. Her stod opstillet et af de drejelad, som fra middelalderen af plejede at kunne skaffe fyrsterne nogle af deres bedste fristunder. Ved dette meget ærede og yndede »højlovlige drejlerlad« fandt så mange af den tids fyrster den kæreste og ærefuldeste arbejdsyssels.

„Drejerkamret“ og „brevkamret“ (det kgl. arkiv) betragtedes som kongens strængt private og daglige opholdsrum, hvor kun nogle få, udvalgte personer i kongens omgangskreds vovede sig ukaldet ind.

I drejerkamret henstilledes og opbevaredes de skønneste og mest kunstfærdige af kongens drejearbejder. Andre af sine arbejder byttede kongen bort mod lignende personligt udførte arbejder af andre fyrster. Lidt efter lidt kom også andre ting med, f. eks. udskårne sager, hovedsagelig i elfenben. Og atter lidt senere pragtvåben, smykker, ædelstene, mønter o. s. v. Ved den ny handel på vesterlandene fandt også andre ting indpas, såsom mexicanske gudebilleder, indianske fjerprydede dragter, mangelhånde våben, historiske sager og antik kunst. Også sjældne bøger begyndte man at samle på. Kort sagt: alt dette forskelligartede sprængte rammen for de gamle drejerkamre og deres snævrere hygge.

Kong Fr. III, der tidligere havde ladet sin sæng henstille i sit kære „himmerige“, drejerkamret, således at han kunde tilbringe ikke alene dagen, men ofte også natten der, måtte nu foretage store udvidelser for at skaffe plads. Foreløbig blev i alt 8 værelser stilledes til rådighed og sagerne fordelt mellem dem efter deres forskellige art. Værelsernes navne røber tanken med denne deling: „Gevær-, skilderigemakket, Medaillekabinettet, det ostindiske kammers“ osv. Men i kongens eget „himmerige“ fik kun de allerstørste pragtstykker deres plads. Også bøgerne blev udskilte.

Og mens drejerladet nu forsvandt, gik også navnet „drejerkammer“ af brug, og i stedet kaldtes den hele samling nu „kunstkamret“.

Dette navn skriver sig oprindeligt fra Italien. Allerede omkr. år 1400 indrettedes her et kunstkammer. Senere kommer Mellem- og Nordeuropa med og nu også Danmark.

Ved Ole Worms død 1654 overgik hele hans ene-stående samling ved arvingernes bestemmelse til kongen. Det var en kostelig gave. Men nu kneb det med at skaffe plads selv på det kongelige slot; og trods al den forfærdelige nød og elendighed, trods den fortvivlede fattigdom, der blev følgen af den grulige „Svenskerkrig“ 1657—60, så besluttede kongen sig dog til at skaffe disse samlinger et værdigt opholdssted, og 1668 tog han da fat på at opføre en ny, meget stor bygning i slottets umiddelbare nærhed, den bygning, som senere i mange år var hjemsted for det store, kgl. bibliotek*), men som oprindeligt ved sin opførelse var bestemt til tredobbelt brug. Stuen skulde huse vort våbenkammer (tøjhus), 1. sal skulde give plads for det kgl. bibliotek; men på 2. sal skulde endelig kunstkammeret anbringes.

Her var der foreløbig god plads til alt, hvad man af de ting sad inde med, og ligeledes til de store nyan-skaffelser, som kongen lod foretage.

Den stærke åndelige bevægelse, der med den lutherske kirkefornyelse var gået hen over Europa, vakte sansen både for natur og historie, og med det ny naturstudium strømmede en mængde stof ind til de videbegærlige fyrster. Og Fr. III fik sin rigelige part. Det var ikke endnu muligt at skelne kærnerne fra de værdiløse avner, alt blev hobet op og lagt frem, hulter til bulter. Der var jo nok en leder af det hele; men hverken han eller overhovedet nogen i samtiden mægtede den opgave videnskabeligt at sigte det store, blandede stof. Manden hed Grodtschilling og bar endnu den gamle titel „kgl. kunstdrejer“. Han har rimeligvis været kongens og kongefamiliens lærer i drejerkunsten. Grodtschilling forestod indflytningen, og genstandene opstilledes i 5 store rum ud mod tøjhusgården. Men den

*) Nu rigsarkiv.

anselige bygnings fuldførelse så vel som overflytningen af kunstkamret nåde kong Fr. III ikke at se. Dette sidste fandt først sted 10 år efter hans død, der som bekendt indtraf 9. febr. 1670.

Tager man nu et samlet overblik over kunstkamrets mange sager, vil Ole Worms mægtige samling åbenbart hævde sig en smuk førsteplads; men lige til sine sidste år vedblev dog kong Frederik bestandig at øge det. Han gjorde kostbare indkøb fra udlandet, samtidig med at han lod gennemlede både Danmark, Norge og Island efter mærkværdigheder. På den måde fik han f. eks. også fat på den værdifulde „flatø-bog“.

Men hele tanken om at samle ind til museer var jo endnu i sin barndom; man var mest optagne af det særegne, det besynderlige, „det, som var synderlig skabt“. Det blev mest en samling af abnormiteter, som for senere tider har liden eller ingen værdi.

For blot at nævne enkelte ting, man kunde finde her: „Et til sten forvandlet barn“ (!), et forstenet brød fra Rønne, et stykke hovedhud med hår fra et slagsmål i Helsingør, nogle usædvanlige menneskenegle, hvoraf den ene målte halvfemte tomme; øret af en elefant; en mennesketand, to tommer lang, „som må have tilhørt en kæmpe på henimod 9 fod“, osv. Hvad sidstnævnte nr. angår, da kom den dag, da en mere fremskreden videnskab kunde oplyse, at tanden aldrig havde tilhørt et menneske, men derimod — en hest.

Disse her nævnte ting og mangfoldige flere af lignende art regnedes for samlingens største og værdifuldeste ting.

Dog blandt alle disse snurrepiberier og „kuriøsiteter“ fandtes dog også sager af den højeste rang, ja, de sjældneste ting. Lad mig som eksempel her nævne de berømte guldhorn:

Tæt ved den gamle alfarvej mellem Ribe og Tønder

var i den hedenske tid et helligt sted. Det blev senere omdannet til et rettersted med tilhørende galge. Nu er også rettersted og galgebakke forsvundet; men nogle huse i nærheden arvede dog navnet „galgehusene“, omdannet til „gallehus“.

På dette sted, hvor de fjærne tiders røst endnu synes at hviske til nutids børn, blev de to guldhorn fundne.

Lørdag den 20. juli 1639 kom pigen Kirstine Svendsdatter fra Østerby gående gennem Gallehus; måske hun skulde en tur ind til Tønder. Som hun bedst gik, kom hun til at støde foden mod noget, der ragede op af vejbanen. Hun trode, det var en trærod og slog blot til det med en pind — og gik derpå videre.

Sammen med to andre unge piger gik hun en uges tid senere den samme vej, og atter stødte hendes fod mod den samme genstand. Men nu vilde hun se, hvad det var. De andre råbte, at hun skulde komme; men hun gravede med sine fingre tingen frem, et stort Horn, tog det op og lagde det i den bylt, hun i forvejen gik med.

Da hun kom til et vandløb, skyllede hun det værste snavs af i vandet og bar derpå hornet med til Tønder og hjem igen. Her gjorde hun det ordentlig rent og tog det senere på ny med til Tønder. Her løsnede hun en af de ydre løse ringe og fik en kone til at gå med den til en guldsmed og forespørge, hvad det var. „Guld“, svarede smeden. Og nu rygtedes det vidt og bredt, at der var fundet et stort guldhorn. Men pigen gik med sin skat til lensmanden i Ribe, Gregers Krabbe, og denne lod meddelelsen derom gå videre til kong Kr. IV, som netop opholdt sig med sit hof i Glückstadt. Han lod pigen kalde og lod optegne en nøjagtig beskrivelse af fundet, hvorefter han gav hende en god belønning.

Da den udvalgte prins Kristian så det smukke horn, blev han så indtaget deri, at hans fader forærede

ham det. Prinsen lod sætte en prop i den spidse ende og brugte det som drikkehorn. Måske efter Worms tilskyndelse.

Trods al søgen fandt man ikke den gang mere guld paa stedet.

Og så gik der hen imod hundrede år. — Det var aftenen før skærtorsdag 1734. En fattig husmand, Erik Lassen, står og graver ler i nærheden af, hvor guldhornet var blevet fundet. Da støder hans spade på en hård genstand, og da han tager denne op, viser det sig også at være et guldhorn. Det var noget større end det først fundne, men til gengæld var et betydeligt stykke af hornets spidse ende brudt af og ikke til at finde.

Husmanden afleverede sit fund til daværende lensmand, grev Schack; men denne, der havde ret til det fundne „danefæ“, skænkede det til kong Kr. VI, og nu kom bægge de to kostbare horn ind på kunstkammeret. Kongen lod Erik Lassen udbetale 200 rdlr. i belønning.

De to horn var lavede på samme måde: inderstet glat horn af mindre fint guld, og uden om dette en beklædning af tæt sammensluttede ringe af det fineste guld. På ydersiden af disse ringe var der kunstfærdigt dels udhamret, dels påloddet en mængde billeder og prydelser, som det desværre ikke har været muligt sikkert at forklare betydningen af trods alle de forsøg, som derpå har været gjort.

På det ene horn stod med runeskrift de ord: „Jeg Lægæst fra Holt gjorde hornet“. Runerne er blandt de ældste, man kender. De så vel som hornene tilhører tiden omkring 400 efter Kristus. Indskriften blev tydet af nordmanden Sofus Bugge; det var den første runeindskrift med de ældre runer, som her blev tolket.

Det først fundne horn måler i længden 87 cm, det andet 55 cm; det første vejer 6 pund og 13 lod, det

andet 7 pund og 11 lod. Værdien af guldets i bægge horn tilsammen anslås til omtr. 20,000 kr. De må vel i sin tid være nedlagt side om side i et eller andet religiøst øjemed.

Hen mod slutningen af det 18. hundredår lod man tage en afstøbning af hornene for at sende samme til et italiensk museum; men uheldigvis gik den til grunde under transporten, og formene havde man herhjemme tilintetgjort. Desuden gemmes i Petrograd en elfenbenskopi af det ældste horn, vistnok udført af kunstdrejer Grotchilling; men det vanskelige materiale har sikkert vanskeliggjort nøjagtig lighed.

Endnu kan nævnes, at der blev taget nogle tegninger af hornene, hvor vidt deres nøjagtighed går, er ikke let at afgøre; ti under disse omstændigheder var det, at det frække tyveri skete 1802.

En guldsmed Heidenreich havde vidst at skaffe sig adgang til kunstammeret, og natten mellem den 4. og 5. maj stjal han hornene. Vel blev han fanget; men da var ulykken allerede fuldbyrdet. De uvurdérlige guldhorn var smeltede og omstøbt til ostindiske guldmønter.

Fr. VII lod senere forfærdige kopier af de to guldhorn, så troværdige, som det efter de tarvelige hjælpemidler var muligt. De støbtes i sølv, men blev forgyldte.

Men guldhornenes betydning gik videre. Nogle måneder efter tyveriet indtraf Adam Oehlenschlägers besøg hos Henrik Steffens. Den store digters begejstring for Nordens oldtid vakttes, og han gik hjem og skrev den påfølgende nat sit berømte digt „Guldhornene“.

Lad mig blandt kunstammerets skatte endnu blot nævne det dejlige „Dagmarskors“, et relikviekors, som, man mener, skal være optaget af dronning Dagmars

grav, da der i 1696 blev foretaget ny gravbygning der på stedet. Korset er prægtigt udsmykket med Celle-
emaille på guldgrund; det viser på den ene side Kri-
stus på korset og på den anden side i midten Kristus
og på korsarmene jomfru Marie og tre helgener.

Korset er af det fineste byzantinske arbejde og må
være fra det 9. hundredår. Der er da rimelighed for,
at Dagmar har haft dette smykke med sig fra sit fædre-
hjem, hvis forbindelse med den gamle kejserstad og
landene øster over åbenbart den gang har været ret
levende. Hvem ved, om dette prægtige smykke, som
har prydet dronning Dagmars bryst, måske har været
et stykke arvegods i hendes fædrene æt, et slægts-
klenodie, som Premyslidernes kvinder kanske i år-
hundreder har båret, før hun fik det med herop.

Men nu nærmede det gamle kunstkammer sig sin
opløsning; ved indgangen til det 19. hundredår var
dets dage talte.

III.

Rasmus Nyerup og oprettelsen af museet.

Efter at kong Fr. III.s „kunstkammer“ var blevet
udvidet med Ole Worms såre værdifulde museum, ud-
gjorde det en særdeles betydelig. men broget samling.
Det fik under Kr. V. endnu en værdifuld forøgelse der-
ved, at diplomaten, amtmand Charisius efter Worms ex-
empel også skænkede sin store samling til indlemmelse.

Interessen for kunstkammeret holdt sig endnu lev-
ende i Kr. V.s tid, og en del indkøb skete. Men fra over-
gangen til det 18. hundredår hører man kun meget lidt
til „kunstkammeret“. Det vigtigste var erhvervelsen af
det andet guldhorn fra Gallehus og forordningen af
1752, der påbyder alle findere af „danefæ“ at indle-
vere dette til kunstkammeret mod betaling af fundets

metalværdi. Herved reddedes en del jordfundne værdisager.

Først ved det 19. hundredårs begyndelse vågner igen sansen for de rige skatte, som samlingen ejede. Denne nyvakte interesse skriver sig nærmest fra den opmærksomhed, som den tyske romantik kaldte frem overfor alt det, der hørte den dunkle oldtid til. Oeh-lenschlägers ny og mægtige digtning gjorde her underværker; børnenes hjerter blev atter vendt mod deres fædre; man stirrede mod „den strålende top, hvorfra vi er sjunkne, men atter skal op“. Men hele oldtidens kulturhistorie syntes at henligge i et uigennemtrængeligt mørke.

Blandt dem, som følte sig grebne af denne ny oldtidsbegejstring, var også den fynske hovbondes søn Rasmus Nyerup. Skønt helt ud et barn af det nøgterne 18. hundredår blev han dog også revet med af bølgen.

Rasmus Nyerup — født 12. marts 1759 i Ørsted sogn ved Assens — fik ved gode menneskers hjælp sit stavnsbånd løst, kom i Odense latinskole, derfra til universitetet, og, kæmpende mod nød og fattigdom, når han endelig en stilling som universitetsbibliotekar, og her kaster han sig nu over et meget indgående studium af det danske folks hele fortid. På dette felt når han frem til at blive professor.

I bibliotekets sale mellem de store boghylder — dér er for Nyerup det bedste sted på jorden. Her levede han, og her skrev han — utrolige mængder blev det efterhånden, 70 bind foruden en mængde større og mindre afhandlinger til blade og tidsskrifter. Næsten alt det, han skrev, handlede om hans folk og fædreland i fortid og nutid. Nyerup var således godt forberedt til at komme med ind i den begejstring for folkenes oldtid, som romantikken vakte til live.

På den tid faldt en tysk bog Nyerup i hænde.

Forfatteren til den vil hævde, at Nordboerne var det ræste og vildeste af alle Europas folkeslag. De stod i kultur langt under Tyskerne. Dette harmede med rette Nyerup; men han forstod straks, at en sådan påstand kunde alene gendrives af oldgranskeren; men også han savnede endnu meget af det dertil nødvendige stof. Og meget netop af dette gik hvert år til grunde ved uforstand. Nyerup var ikke sjælden øjenvidne til sådan hensynsløshed. Han kom f. ex. en gang i 1805 til Flemløse (ved Assens) for at undersøge en runesten. Men stenen var væk, grev Tramp på Løgismose havde simpelthen ladet den slå i stykker, skønt stedets sognefoged havde gået i forbøn for dens bevarelse.

Han kom derefter ud til herregården Julskov for at tyde en indskrift, der åbenbar var løst galt af Ole Worm; men da han kom til stedet, var støtten kløvet til brosten.

I Odense bliver han vidne til den hensynsløshed, hvormed man gik frem under nedbrydningen af den gamle Gråbrødre kirke, blandt hvis mindesmærker Claus Bergs berømte altertavle indtog en enestående plads; men hvor dog også monumenterne over kong Hans, dronning Kristine og prins Frans kunde gøre krav på den største opmærksomhed. Nyerup var såre ængstelig for, hvorledes det vilde gå alle disse kostbare og uerstattelige ting under den ukyndige nedbrydelse. Alt på pladsen så ud som ved „Jerusalems forstyrrelse“.

Ringeagt og mishandling truede vore mindesmærker overalt. Mange var de stendysser, der forsvandt og brugtes til vejskærver, ejendommelige ruiner blev sløjfede, og ikke så få af de gamle, ærværdige kirker blev revet ned.

Et særlig grelt eksempel på denne uhyggelige ligegyldighed forefaldt 1806 i Roskilde. Under en op-

rydning og udrensning her af de gamle kirkesager fra den katolske tid blev flere skønne, middelalderlige kunstværker udskudte. Og på alt dette blev der holdt auktion. En legemstor Kristusfigur blev ved den lejlighed solgt for ni mark. En håndværksmester købte dette store Kristusbillede af træ. Han stillede det først op i sin have; men i denne opstilling forargede det byens præster, og da han ikke kunde skaffe plads til det i huset, besluttede han at hugge det til pindebrænde. Figuren var så tør, som træ kan blive. Men da han kløvede Kristushovedet, faldt der et guldkors, besat med ædelstene og perler, ud af en hulhed i hovedet. Manden indsendte korset som „danefæ“. Det var 2 tommer højt. Det opbevares nu i en glasmontre ved et vindue i Prinsens palæ. Oppe over montren hænger det kløvede Kristushovede i en glaskasse. Det er dette kors, som man kalder „Nationalmuseets moder“, da det gav anledning til dets oprettelse. Det blev manden en god auktion; han fik 59 rdl. udbetalt som metalværdien af sit fund. Korset kom på det kgl. kunstkammer, hvorfra det igen senere gik over i nationalmuseet.

På sine antikvariske rejser omkring i landet fandt Nyerup dog også meget, der i høj grad kunde glæde ham. Mange steder forefandt han små samlinger af oldsager og lyst til at øge dem, dog også her hørte han om samlinger, der igen var bleven spredt og gået til grunde. Den tanke blev mere og mere levende i ham, at alt, hvad der af sådanne levninger fandtes i vort land, burde samles og opbevares på ét sted, og det måtte da være i København, hvor videnskabsmændene færdedes.

Nu var Nyerup kommen så vidt, at arbejdet kunde tage form. 1806 skrev han en lille banebrydende bog:

„Oversyn over fædrelandets mindesmærker fra oldtiden, således som de kan tænkes opstillede i et tilkommende nationalmuseum“. Året efter tager han på ny tanken op i en bladartikel, der former sig som en fremtidsdrøm. Han forestiller sig en rejsendes komme til København engang tredive år frem i tiden. Han skriver: „En af mærkværdighederne . . ., som jeg først og fremmest bør nævne her, er det danske nationalmuseum. En hel række af værelser på slottet er indrømmet dertil.“ Museumstanken har, synes han, lignet en stolt eg, der for de tre årtier siden begyndte ganske småt at fæste rod men nu står i fuld udfoldelse.

Ja, sådan drømte den lærde fynbo 1807, Danmarks ulykkesår; men hvor vidunderlig gik ikke denne fantastiske drøm i opfyldelse, endog samlingens navn og slottet som dens hjemsted blev en virkelighed — kun at denne virkelighed langt overgik drømmen.

Men Nyerup var endnu mere virkelighedsmenneske, end han var drømmer. Han lod trykke et opråb, hvori han opfordrede alle ejere af oldsager til for fædrelandets skyld straks at indsende sådanne til det af ham nydannede „kabinet for fædrelandets oldsager“.

Dette opråb fandt alle vegne en god modtagelse, og mange små oldsagssamlinger blev nu i den nærmeste tid sendt ind til „kabinettet“, og dette fik sin indskrænkede, foreløbige plads på Trinitatiskirkens loft med indgang fra Rundetårn.

Dette år — 1807 — regner det danske nationalmuseum for sit stiftelsesår, selv om det endnu kun kaldtes „oldnordisk museum“.

En kommission blev nedsat til oldsagernes fredning og opbevaring. Vi var nu kommen så godt i gang, at både Sverige og Tyskland tænkte på at tage vort museum til mønster for deres.

De fyrstelige kunstkamre og rarietetskabinetter

rundt i Europa var utilgængelige for folket; det var fyrstelige privatsamlinger; men det ny danske museum var åbent for alle, et barn af den ny tid. København-erne gjorde grin med Nyerups indsamlingsplan og hævdede, at når kongen blot gav ham en skuffe, så vilde han deri let kunne gemme de oldsager, der vilde indkomme. I oktober 1806 kom den første sending til museet af oldsager. Den var sendt af provst Schau på Mors. Flere fulgte anden steds fra.

Intet kunde standse Nyerup, han arbejdede videre og grundede således det første museum i verden for fædrelandets egne fortidsminder, et arbejdssted for videnskabsmanden og en billedbog for folket.

IV.

Thomsen og Worsåe. Museets vækst og vældige udvikling.

Det var fædrelandsvennen Rasmus Nyerup, der først brugte betegnelsen nationalmuseum om det museum, han i 1807 oprettede. Navnet slog dog ikke rigtig igennem; man talte om „oldnordisk museum“ o. fl. a. navne; men først 1892 blev dette navn slået fast som fællesnavnet for alle de forskellige afdelinger, hvori efterhånden den store og righoldige samling havde spaltet sig.

Nyerup, der var en beskeden mand, mener ikke at tanken om at danne et nationalmuseum er opstået hos ham fra først af. Han har lånt den fra Sverige og Frankrig, som bægge havde taget tanken op til virkeliggørelse; men i Frankrig blev den atter lagt til side i den urolige napoleonstid. Det er således kun Sverige, der her er et hestehoved foran os; men dets samling kan til gengæld næppe stå mål med vor. Tyskland kom først med så sent som i 1853, hvor begyndelsen blev gjort til nationalmuseet i Nürnberg. Og som Tyskland således

de andre europæiske lande, for så vidt man da er nået til at få et sådant dannet.

Det museum, som Nyerup lagde grunden til, ledede han selv i 10 år. I dette tidsrum havde han på kirke-loftet ved Rundetårn samlet 1000 numre, men da var det, at han til sidst gjorde sit allerbedste fund, idet han fandt Christian Jürgensen Thomsen, der i løbet af en menneskealder førte museet frem til den førende stilling, det siden har indtaget.

Nyerup anbefalede Thomsen til sin eftermand med de ord: „Måge til ham til en sådan post findes ikke i syv kongeriger“. Det var stærke ord, men næppe for stærke.

Thomsen var en københavnsk grossererensøn. Han var ikke akademiker, men havde fået en fortrinlig skolegang, og hvad han ikke lærte i børneskolen, lærte han i selve livets store skole. Efter faderens død styrede han forretningen for sin livfulde, fromme moder, indtil han 1840 ved hendes død kunde ophæve forretningen og helt ofre sig for museet. Arbejdet her var hans lyst; lige fra sin barndom havde han „samlet“ og ordnet. Hans plads i museet var i en årrække ulønnet; men lysten drev værket; det var næsten som om arbejdet derved blev ham om mulig endnu kærere og ærefuldere.

Thomsen forstod at lukke museet op; han byggede på genial måde bro mellem samlingen og folket. Altid færdedes han i museet, og alle, som tittede indenfor, forstod han at få fat i og få vakt sansen hos for hans kære samling; altid var der endnu noget de måtte se, inden han slap dem; og mangfoldige gange endte en sådan forevisning da med, at de besøgende „kom i tanker om“, at sådanne eller lignende sager havde de også liggende hjemme eller vidste, der fandtes hos naboen. Og inden man så sig til, fik Thomsen en ny samling. Ja, fra hele landet indløb der ustandselig „old-

sager“. Den „oldnordiske“ samling blev ved Thomsens måde at tage sagen på hele det danske folks kælebarn, som man helt ude i de små hytter på landet vilde være med til at nære og udvikle. På den måde nåede Thomsen i sin lange arbejdsdag at indsamle ialt 27,000 forskellige numre, et vældigt stof og enestående i sit slags.

Men er Thomsen således enestående som indsamler, så er han det ikke mindre som ordneren af stoffet. Det gik ham aldrig således, at han ikke kunde se skoven for træer. Hans overblik var klart og åndfuldt.

Han opdagede hurtigt, at når et oldsagsfund kom ind ude fra landet, bestod det altid udelukkende enten af sten-, bronze- eller jærnsager. Disse ting fandt man aldrig blandet mellem hverandre. Og denne omstændighed bragte da Thomsen på tanke om, at hver af disse fund og de ting, hvoraf det bestod, måtte stamme hver fra sit forskellige tidsrum. Men var dette tilfældet, da mødte det næste spørgsmål frem: Hvilket af disse tidsrum var da ældst og hvilket yngst. Her kunde dog ikke være tvivl for den nærmere eftertanke: selvfølgelig måtte stensagerne være ældst, skrive sig fra en tid, hvor metaller ikke endnu kendtes. Og lige så selvfølgelig måtte jærnsagerne, dem, vi med ændringer brugte endnu den dag i dag, være yngst. Det var historien med kolombus-ægget om igen. Er tanken først udtalt, må den forekomme selvindlysende.

Ud fra denne overbevisning ordnede han nu de forskellige sager; så der blev en stenalder først; denne fulgtes af en broncealder, og derefter kom så Jærncaldersagerne. Allerede i midten af 1820'erne var denne ordning gennemført; men først 1837 udsendte han sit lille, berømte skrift „Ledetråd til nordisk oldkyndighed“. Her fremsætter han sit „tredelingssystem“, der blev hans videnskabelige bedrift.

En engelsk museumsmand skriver herom: „....

det var ordningen af det store museum i København i overensstemmelse med hans system, der skabte den arkæologiske videnskab. Før hans tid var museet kun en bunke tørre ben; i hans hænder og ved hans genius fik de liv og kunde fortælle fortidens historie. . . . Ethvert arkæologisk museum er nu ordnet i overensstemmelse med Thomsens principper“.

Længst strittede de tyske lærde imod. Dansk og tysk stod ved midten af det 19. hundredår skarpt overfor hinanden. Denne nationale ophidselse fandt også udtryk på dette område. Det hele skulde gøres til en dansk misforståelse. Thomsen deltog ikke i striden; det overlod han til sine yngre meningsfæller. Men senere store oldtidsfund i selve Tyskland og Syd Europa talte til hans fordel, og fra overgangen til det 20. hundredår har al modstand bøjet sig.

Under denne hidsige kamp passede Thomsen sit kære museum. Allerede 1832 fik han samlingen flyttet fra kirkeloftet til Kristiansborg slot; men heller ikke her fik den sit blivende sted. 1853 flyttedes „Det kongelige museum for nordiske oldsager“, som det nu kaldtes, ind på „Prinsens palæ“, og Thomsen udnævntes nu til „direktør“ for alle de her indflyttede samlinger.

Ja, for Th. havde haft endnu mere mellem hænder end oldsagerne. Han var inspektør for det ny kunstmuseum, som blev udskilt 1824 ved „kunstammeret“s opløsning. Han havde ligeledes udskilt og oprettet „den kongelige antiksamling“, og som det første af den art i verden „det etnografiske museum“, bægge var til huse i Prinsens palæ. Senere kom hertil mønt- og medaillesamlingen, påbegyndt af Frederik III, men stærkt øget af Th.s egen private møntsamling. Den overgås vel nu til dags kun af to eller tre møntsamlinger i verden.

Lige til Th.s død 1865 i den høje alder af omtrent 77 år, var hans museer i stadig udvikling, mens både

ind- og udland kappedes om at vise ham den største ære og de fleste æresbeviser. Men mest pris satte den ydmyge mand dog måske på den hæder, da medlemmer af rigsdagen 1860 lod hans brystbillede udføre i marmor af Bissen og lod det opstille i selve museet. Hele sin formue skænkede han til et legat for istandsættelse af oldtidsminder og til fremme af kunst og håndværk.

Inden sin død nåde Th. at omordne hele det danske museumsvesen. Han fik samlingerne flyttet ind i Prinsens palæ, opløste og atter indsatte det gamle kunstkammers kostbare ting i de kulturhistoriske rammer, hvori de endnu findes; men pennen brugte Th. kun yderst sjældent. På dette område var der meget at indhente for en dygtig eftermand. Og en sådan fik Thomsen i sin unge lærling, ven og medarbejder Jens Jakob Asmundsen Worsåe.

Som museets stifter Nyerup er Fynbo, dets ordner Thomsen Sjællænder (nærmere bestemt Københavner), så er trediemanden i dette sjældne kløverblad Jyde. Worsåe er født i Vejle 14. marts 1821; faderen var bondesøn fra Vendsyssel. Den lille Jens Jakob viste tidlig stor begavelse, hvorfor han sattes i Horsens lærde skole. 17 år gl. blev han student. Allerede meget tidlig syslede han med historie og oldkyndighed, flere af kæmpehøjene om det nærliggende Jelling havde han undersøgt. Hvad under, at det oldnordiske museum drog den unge student ved ankomsten til hovedstaden. 20 år gl. skrev han sin første afhandling. Flere fulgte; især vakte han opmærksomhed ved lejlighedsvis at træde i skranken mod den bundlærde N. M. Pedersen og senere mod den ikke mindre lærde Finn Magnussen. Over bægge vandt den unge mand en glimrende, videnskabelig sejr. Men det blev dog hans lille skrift: „Danmarks oldtid, oplyst ved oldsager og gravhøje“, der pludselig førte

den unge 22-årige mand frem i første linie blandt vore oldgranskere. Skriftet solgtes i 9000 eksemplarer og blev oversat til både tysk og engelsk. Det danner skel i dansk oldkyndighed. Her får læseren for første gang en samlet, levende og letfattelig fremstilling af alt, hvad der indtil da var vundet på dette område. Med dette lille skrift danner oldkyndigheden videnskabelig litteratur; den har fortsat sig til vore dage.

I de følgende år uddanner Worsåe sig ved talrige rejser i ind- og udland for at studere oldtidsminder. Efter sin hjemkomst bliver der for hans skyld oprettet et helt nyt embede; det han nu kommer til at beklæde som „inspektør over de antikvariske mindesmærker i Danmark“.

Som Thomsen førte opsyn med alt, der var indgået i museet. således skal Worsåe have tilsyn med alle de danske mindesmærker og fortidslevninger, der ikke kan eller ikke bør puttes ind i et museum. F. ex. oldtidens gravkamre, runestene, ruiner, gamle kirkebygninger og alle andre mærkelige levninger fra gamle dage. Thomsen og Worsåe kom således til at udfylde hinanden på den bedst tænkelige måde. De to dannede et samlet tilsyn med vore oldtidsminder så vel inden i som uden for museet.

Medens Th. havde vakt opmærksomheden for selve oldsagernes videnskabelige værdi, så fæstede Worsåe blikket på det videnskabelige udbytte, der kunde udvindes ved, at det blev videnskabsmændene og ikke de tilfældige findere, der kom til at optage af jorden de gjorte fund. Han blev derfor en af de første oldgranskere, der indførte de nu så kendte „arkæologiske udgravninger“, der blandt andet har til formål at undersøge fundforholdene og derigennem vinde ny og altid dybere forståelse af den tid, fundene hidrører fra.

Mest kendt er vel hans undersøgelser af de store

skallag, der fandtes rundt omkring ved så mange af Danmarks kyster. Det klarede sig her hurtigt for ham og hans medarbejdere, at disse „lag“ måtte være affaldsdynger fra stenalderfolkets måltider, vældige „køkkenmøddinger“. Store videnskabelige resultater blev følgen af disse undersøgelser, mangfoldige spørgsmål fik her svar, mens ny stillede.

Det gik op for Worsåe, at „køkkenmøddingerne“ måtte stamme fra et langt ældre tidsrum i stenalderfolkets liv end det, man mødte i de store dysser og jættestuer. Med andre ord, han begyndte at skimte en udvikling, en tidsfølge i de fundnestensager.

Og her står vi da ved en ny bedrift på oldforskningens område. Muligheden for at foretage tidsbestemmelser i den forhistoriske tid. Worsåe gør nu skarpt skel mellem en ældre og en yngre stenalder. Senere med de store fund i Mullerup og Sværdborg moser taler man jo nu endog om en slags stenalder-fortid.

Worsåe forfulgte imidlertid sin sejr ved ny og indgående undersøgelser „i marken“. Navnlige efter de store jernaldersfund i de fynske og sønderjyske moser påviste han på samme måde en tidsfølge i fundene fra jernalderen, også her kunde en ældre og en yngre tid eftervises. Og noget senere dukkede også en mellemtid op, så nu står jernalderen delt i tre tidsrum. Det samme blev også tilfældet med bronzealderen. Altsammen hovedsagelig Worsåes bedrift. Inddelingen er nu godkendt — ikke alene for Nordens vedkommende, men snart sagt for hele jordklodens.

Sammen med disse indgående og udbytterige undersøgelser vedblev Worsåe at udsende det ene videnskabelige skrift efter det andet, og flere af disse blev oversat til fremmede sprog og bar ud blandt de fremmede folkeslag vidnesbyrdet om, at den førerstilling, som Danmark havde vundet ved Thomsens „tredelev“, den

hævdedes på den smukkeste måde ved Worsåes „kronologiske holdepunkter“.

Men Worsåes travle arbejde underlagde sig også andre områder. Han blev den første, som satte „fredslysning“ i system. De „faste fortidsminder“ ude omkring i landet skulde ikke alene videnskabeligt undersøges, men de skulde om muligt bevares for en kommende efterslægt. Rundt omkring ved sådanne „faste fortidsminder“ møder man nu de kendte små granitsten med deres to indhuggede bogstaver „f. m.“, fredet minde. Mangfoldige af vore gamle minder er derved bevarede fra den ødelæggelse, som ellers før eller senere truer dem.

Andre minder, særlig ruiner af gamle bygninger, er således istandsatte, at deres nære hensmuldren derved for lange tider vil være forhindret.

Det var derfor intet under, at da „gamle Thomsen“ 1865 lukkede sine øjne, blev Worsåe hans efterfølger og forenede i sig det arbejde, de hidtil havde delt; og han fik nu lejlighed til at lægge for dagen, hvilke sjældne ævner han havde også som „ordner og administrator“.

Man tænke sig blot, hvad han får ud af arbejdet med Rosenborg slot.

Kr. IV's lystslot var efterhånden blevet gammelt og stærkt forfaldent. De kgl. ægtepars afbrugte efterladenskaber, som opbevaredes dør, regnedes for temmelig værdiløse sager. Man betragtede dem med ringeagt, det var jo kun kongeparrets „gamle klæder og tøfler“. Men med genialt blik så Worsåe, hvad der af dette kunde blive, om „alt kom på sin rette plads“. Trods mangel på forståelse og pengeknaphed lykkedes det ham efter store anstrængelser at få slottet istandsat og af de gamle ting skabe et museum af helt ny og ukendt art.

Fra Rasmus Nyerups tid havde man holdt den tanke fast at afgrænse indsamlingerne til de ting, der hørte til forud for år 1660.

Worsåe sprænger her den gamle ramme. Sagerne på Rosenborg skal netop være fra tiden efter 1660, nemlig alle kongeparrets efterladte ting, ordnede til indendørs tidsbilleder for hvert enkelt kongepar af den oldenborgske kongeslægt fra Kr. IV.

Hans arbejde blev banebrydende, og Rosenborg-samlingen blev verdens første forsøg på at skabe et historisk museum, som dannedes af samtidige interiører i tidsordnet rækkefølge. Også efterladenskaberne fra disse senere hundredår har deres store betydning, når det gælder en sammenhængende oplysning om vort folks liv og levevilkår.

Hans eksempel fulgtes i andre lande; men her hjemme skød Rosenborg-museet snart efter et nyt og livskraftigt skud i det såkaldte „folkemuseum“. Det var Worsåes lærling og beundrer Bernhard Olsen, som kaldte dette frem. Som man i Rosenborg kunde følge kongeslægtens ydre kår fra slægtled til slægtled, sådan måtte det også kunne have sin betydning at følge borgernes og bøndernes kår ved at samle og ordne på lignende måde, hvad nutiden endnu ejede af deres efterladenskaber. Ja, endog deres huse og boliger flyttede man de ældste og mest særprægede af sammen i fri-landsmuseet ved Lyngby; mens man dels dør og dels i folkemuseet på Vesterbro i København skabte de særprægede og rigt udstyrede indendørs tidsbilleder af bondens og borgerens liv til hverdag som til fest, i bohave, i udsmykning som i dragter og smykker. Indsamlingen til folkemuseet begyndte 1879; men her var Svenskerne nået at komme os i forkøbet. Vi blev dog en smuk nr. 2.

Folkemuseet blev den naturlige fortsættelse og afslutning på de danske samlinger i Prinsens palæ og Rosenborg slot.

Det grundbillede af et folkehistorisk museum, som

skabtes i vort fædreland af forannævnte mænd, har været forbillede for talrige museer i mange andre af Europas lande. Kun i Sydeuropa har tanken hidtil slumret; hvad der nødvendigvis har medført, at store kulturhistoriske værdier er gået og bestandig går til grunde dér.

De danske samlinger i oldtid og middelalder og nyere tid er som en vidunderlig billedbog, hvori hele det danske folks liv og levevilkår er afbildet. Man kan her følge udviklingen i og fremskridtet gennem de skridende hundredår. Det er en kæmpeillustration, vidunderlig, som kun tiden selv kan tegne den.

Det var i sandhed et stolt livsværk, Worsåe ved sin død 1885 kunde se tilbage på.

Her må pennen da standse, skønt der endnu kunde være mangt og meget at dvæle ved, når talen er om vort „nationalmuseum“. Jeg har således slet ikke nævnt 4., 5. afdeling og kun lige strejft 6. afdeling. Om den 4., den etnografiske samling, der omfatter de uciviliserede folkeslags liv og færd, skal jeg blot oplyse, at det er den ældste i sin art, grundet af Thomsen. Hans samlinger fik mange efterligninger verden over, men få kan stå ved siden af den, og endnu færre overgår den. Især er den uden sidestykke i retning af at oplyse Eskimofolkene. Gaver til etnografisk samling er dog i de senere år stærkt formindskede. Det gælder her ikke mindre end i de andre afdelinger: Her er ikke gran af plads at opdrive mer i de rum, samlingerne råder over. Kan der ikke skaffes plads, vil efterhånden al yderligere indsamling gå i stå. Galt er det, at de kostbare og aldeles uerstattelige sager må opstilles i rum med trætrapper, bindingsværksvægge og bræddeloft, hvor brandfaren stadig truer; men ikke mindre sørgeligt er det, at der, rent ud sagt, ikke kan skaffes plads til mer, ja, at man i grunden ikke kan

huse f. ex. Knud Rasmussens enestående samlinger fra hans berømte rejse. Vi er kørt i stå. Om vi skal komme i gang igen, skal nu afgøres gennem landsindsamlingen. Gid der må vokse en folkevilje frem og vise alverden, at det, der er så stort og herligt begyndt af det nittende hundredårs mænd, det skal føres videre af det tyvende hundredårs.

Den opgave, der blev stillet, at indsamle en million kroner fra 100,000 givere, er da også mer end nået; men der er i sandhed endnu langt tilbage, før det ny museum står færdigt til brug.

V.

Et drama i Odsherred for 5000 år siden.

I Odsherred, i Vig sogn, findes en lille landsby ved navn Jyderup. Stedet, hvor den ligger, er på en „randmoræne“ med høje, langstrakte bakker. Endnu kan man hist og her se små jordstykker helt oversåede med rullesten, mens store mængder af samme slags i tidernes løb er bleven indsatte i egnens talrige stengærd-er for derved at give plads for opdyrkning.

Dybt nede mellem de stejle, langagtige bakker gemmer sig små runde skovmoser, tit af betydelig dybde. Disse moser er som små naturmuseer. Her findes „konserveret“ og opbevaret mangfoldige rester af fortidens plantevækst og — undertiden isprængt — dyrerester. Mosesyren har her som andet steds hindret dem i at opløses.

Moserne bruges af ejerne til tørvegravning; men mellem de opstablede tørv ses også de fundne træstammer, mest fyr og eg, opstablede på mosens overflade.

Heftige regnskyl som vel også agerdyrkerens red-

skaber har i tidernes løb ført indtil alentykt lag af sandmuld ud over tørvelaget langs mosens rand.

Undersøger videnskabsmanden en sådan mose, da træffes lige under det nedskyllede sandmuld et lag af „sort tørv“. Heri findes træstammer af el og eg. Mellem eller under elletrunterne kan man træffe at finde hele dynger af hasselnødder, som de små, omsorgsfulde mus der har slæbt sammen og gemt hen til knappe tider. Lidet har de vel tænkt, at disse nødder skulde få lov til at henligge der i tusinder af år, indtil tørveskæreren en skønne dag lukker op for spisekammeret!

Under den „sorte tørv“ kommer så et metertykt lag af den lyse „svampetørv“. I dette lag møder man rester af tyttebær, kæruld og fyrrestammer; disse sidste træffer man også i det næste alentykke lag af den „brune tørv“. Her træffes også birken, disse to ældste træarter i Danmarks fortidsskove.

Af vandplanterester findes i den „brune tørv“ både den gule og den hvide åkande, vandaks, bukkeblade og — i lagets øverste del — talrige tækkerør.

Under den „brune tørv“ træffes ofte på mosens bund et sandlag.

Omkring midten af maj 1905 er der, som så ofte før tørveskær i en af disse moser. Arbejdet foretoges af Boelsmand Jens Peter Jensen i Jyderup. Hans hjem ligger i mosens nærhed; og tæt uden for sit havegærde har han sat gravningen i gang.

Da tørven er dyb, bliver tørvegravnen også dyb, og til sidst er han $3\frac{1}{2}$ alen nede. Han er nu midt i den „brune tørv“. Da støder han pludselig på skeletdele af et stort dyr. De svære horn viser ham, at det må være en okse, han har truffet på. Fornuftigvis sender han straks — den 17. maj — bud til zoologisk museum, at han har fundet „en meget stor okse“ i sin tørve-mose. Tre dage senere ankom mosegeologen dav. mag.

N. Hartz til Jyderup for at optage og undersøge mosefundet.

Men hvor hurtig man end havde været i vendingen, så kom Hartz dog for sent. Skelettet var af finderen allerede taget op, renvasket for alle tørvedele og planterester henlagt på logulvet i boelsstedet. Det må have været et hårdt slag for den videnskabsmand, som åbenbart her rigtig havde glædet sig til med alle de videnskabelige forudsætninger, som han sad inde med, selv at tage det vigtige fund op.

Det kan ikke noksom indskærpes, hvor vigtigt det er for værdien af et fund, om optagelsen sker af videnskabeligt uddannede folk. Beliggenheden, stillingen, de omgivende lag og enkeltdele har ofte endnu større betydning end selve de fundne sager.

En sådan undersøgelse kunde altså ikke foretages men det bør dog nævnes, hvad magister Hartz stærkt fremhævede; at finderen havde ud fra sine forudsætninger behandlet sit fund med den allerstørste omhu og omhyggelighed. Han beklagede, at et par af de mindre knogler havde han ikke kunnet finde.

Af andre enkeltheder kunde Jens P. Jensen endnu oplyse, at fundet var gjort $3\frac{1}{2}$ alen under mosens overflade på sandbunden. Oksen lå på siden med den ene stejle af hornet opad og den anden nedad. Under brystet havde han fundet tre pilespidser af flint. Hele skelettet blev nu indsendt til zoologisk museum til videre undersøgelse. Imens undersøgte magister Hartz det tørvelag, hvori oksen havde ligget. Her var rester af skovfyr, rodstocke af den hvide åkande, vandaks- og bukkeblad. Det hele gennemvævet af tagrørets lyse rodstocke og rodnet.

Af den videnskabelige undersøgelse på museet skal endnu følgende fremdrages: Det fundne skelet var af en „urokse“ (også kaldet „kæmpeoksen“). Disse dyr, hvorfra

enkelte forskere antager, at vort meget mindre tamkvæg nedstammer, uddøde allerede i det 16. hundredår. De sidste eksemplarer opholdt sig i en dyrehave i Polen.

Uroksens plads i mosen viser iagttageren, at denne dyreart allerede meget tidlig har været at finde i Danmark; først i fyrretiden måske endog i bævreaspens tidsrum. Alle skeletdelene var forholdsvis velbevarede, kun hovedskallen gik ved optagelsen i stykker, men kunde dog atter sættes sammen. Det må have været en velvoksen, midaldrende urokse, sikkert en tyr. Etprægtigt dyr med en spændvidde mellem hornene på op mod en meter.

Men det, som dog fremfor alt gør dette fund til en videnskabelig mærkværdighed, er de to sårmerker af pileskud, det ene lige nyt og frisk, det andet forlængst lægt og indkapslet.

Det friske sår findes på det 7. højre ribben for-neden. Flintpilen er kommen næsten lige fra siden, og den har med vældig kraft gennemboret den svære knogle, der her er 4 mm tyk og danner et marvløst, fast ben. Flintodden er dog ikke nået at komme fri af benet, men er bleven siddende der og er senere afbrudt udvendigt, mens den indvendigt må have trængt så langt ind, at den har såret lungen og derved formodentlig dødsmerket dyret. Måske dog også de tre pile-spidses, der fandtes liggende under dyrets brystkasse, kan have ramt ædlere dele og derved yderligere have bidraget til det store dyrs endeligt.

Det lægte sår findes øverst på ydersiden af 9. højre ribben. Det viser sig som en lille kredsformet plet af svampet ben. Pilen har ikke haft magt til at gennemtrænge det tykke ben. Den splintrede pilespids er afbrudt, og spidsen er bleven siddende i benet uden at volde synderlig skade. Til sidst har benet omtrent helt indkapslet flintodden.

Den gang var den store tyr sluppet med skræk-

ken; slet men så let gik det ikke, da den anden gang mødte sin frygtelige og uimodståelige modstander, mennesket. Ulvene foragtede den, selv de nordiske skoves konge, bjørnen, skulde nok vide at holde sig i passende afstand fra dens vældige horn, når den truende begyndte at sænke dem til kamp. Kun elsdyret overgik den i størrelse; men med det levede den i fred. Helt anderledes var det med mennesket, denne forholdsvis lille og svage skabning. Når mennesket fra sit skjul i busk og krat eller bag de tykke fyrrestammer udsendte sin pil, dette dødens usynlige sendebud, da var der grund til for alt og alle at ræddes.

Noget sådan må der da vel også være sket ved denne lejlighed. Men det er længe, længe siden, måske 4000 år siden, måske 5—6000. Hvo ved. Kun så meget synes bevist ved fundet, at disse pilespidser i uroksens ribben er de første tegn på menneskers tilstedeværelse her i vort land — i hvert fald indtil det store fund i Mullerup Maglemose fortalte os om den samme tidlige bebyggelse forud for den egentlige stenalder, ja helt tilbage til hin sælsomme tid, da Sjælland ikke var en ø, men landfast med Skåne, og da de to bæltter kun var et par floder, hvorigennem Østersøen udgød sine overflødige vandmasser i det store hav.

I hine fjærne tider er det da, at den store — et par meter høje — tyr en sommerdag går og nipper til det sommerfrodige græs under de spredte fyr og bævreasp mellem bakkerne på den gamle endemoræne. I spidsen for sine køer optræder den sorte tyr med den hvide hage og hvide rygstribe som græsgangens konge.

Alt ånder fred og ingen fare.

Da pludselig lyder smæld af buestrænge, og dødens hvinende sendebud når det stolte dyr. Et dødsbrøl tordner gennem skoven; og i næste øjeblik styrter okse- en af sted for at undgå den fjende, som en gang tid-

ligere har mærket dens ribben. Bævreaspen bøjer sig, og ungfyrreterne knækker som svovlstikker, hvor den bryder sig vej på sin rasende flugt. Blodfråde står om dens mund fra den sårede lunge og blodskum fra dens næsebor; mens blodstriber fra andre pile i bryst og skulder risler ned ad den sorte „manke“.

Som syg og dødsmærket — med pilene knækkede eller stikkende ud af de åbne sår, søger den på sårede dyrs vis mod vandet for at køles. Men den lille skovsøs bredder er stejle. Og dyret, der er rasende af smerte, braser lige lukt igennem de tagrør og bukkeblade, der rander vandspejlet; en del af dem river det med sig; men nu standses det af vandaksbladernes filter og den hvide åkandes lange, sejge stængler, der vikler sig om ben og klove og hindrer alle bevægelser. Endnu en sidste fortvivlet kamp for at holde sig oven vande og at nå tilbage til den frelsende bred, så — synker den sorte tyr for aldrig mer at komme levende op. Måske et par luftbobler langsomt stiger op til overfladen, mens de hvide åkanders blade atter glider i lave, og så — er den lille skovsøs vandspejl igen glat som før.

Det bytte får forfølgerne ingen glæde af.

— — —

Og tiderne skrider; århundrederne bliver til årtusinder. Bævreaspen er forlængst død ud ved søens bred; også fyrren bukker under; lag på lag synker fyrrestammerne som vindfælder ud over vandspejlet og går til bunds som uroksen. Egeskoven afløser fyrren og skygger over stenalderfolket; men den tid kommer, da også egens dage er talte, og da enten bøgeskoven eller den opdyrkede mark følger den til dørs. Men op omkring og imellem de gamle vindfældede stammer snor sig tagrørets indfiltrede rodnet, fler og fler moseplanter kappes efterhånden om at smykke uroksens våde grav i den lille sø; og omsider er den hele masse god, brændbar og fast tørvejord.

Og således når vi da omsider frem til det mærkelige øjeblik, da uroksen, den gamle kæmpetyr — eller rettere dens rester — igen stilles ansigt til ansigt med mennesket. Denne gang dog ikke for at fortsætte den afbrudte kamp, men for at frembære sit værdifulde vidnesbyrd om menneskenes hidtil uanet tidlige forekomst i vort fædreland.

Nu er „uroksen fra Vig“*) overflyttet til nationalmuseets første afdeling og fortæller der sin mærkelige historie fra de ældste tider for alle dem, som har øren at høre med.

VI.

Bronzelurerne i nationalmuseet.

Navnet „lur“ eller, som det oprindeligt skrives „ludr“, betyder nok egentlig „en udhulet træstok“; men det er nutidens betegnelse for de store blæsehorn fra oldtiden.

Disse bronzelurer hører til verdens allerældste musikinstrumenter. De er bleven bevaret i deres oprindelige skikkelse og er endnu fuldt brugelige. De må være lavet i den yngre bronzealder og må således have en alder af omtr. 2500 år. Blæses der nu i dem, som det undertiden har sket ved særlig højtidelige lejligheder, da er det de selvsamme toner, der nu lyder, som de lød for de tusinder af år tilbage.

Det er ganske særegne nordiske instrumenter; og de må være forarbejdede her i vort danske fædreland. Syd for østersøen er kun fundet et eneste fuldstændigt, men lille exemplar. Det var i Mecklenburg. Dèr er også fundet nogle få b r u d s t y k k e r af andre.

I det sydlige Sverige, i de gamle danske landskaber Skåne og Bleking er der funden 7 eksemplarer og 1

*) Se „Ärbøger for nordisk oldkyndighed og historie“ II række 21. bind, side 225 o. flg.

på Øland. Men også disse er mindre af størrelse og næsten alle sønderbrudte.

Indenfor det nuværende Danmarks grænser er der i alt fundet 30 og af dem er de 14 fundne i fuldstændig stand. Disse lurere er større og i en mere udviklet form end de førstnævnte. De er alle fundne i vore tørve-moser, og det er mosevandets konserverende ævne, der har bevaret dem fra opløsning. Det største samlede fund af lurere — 6 i tallet — skete i Brudevelte mose i Lynges sogn, en milsvej syd for Hillerød.

På nationalmuseet i København opbevares ialt 24 af disse blæseinstrumenter. De udgør en eneste samling.

Forgæves har vore videnskabsmænd søgt at finde forbilleder for lurerne; deres afstamning kan ikke hidledes fra noget hidtil kendt instrument. Men, hvad der næsten er endnu mærkeligere: man har heller ikke her eller anden steds funden ældre og mindre fuldkomne former for de fundne lurere. Og dog: for at nå den fuldkommenhed de har, må man forudsætte hundreder af års udvikling af instrumentet. Denne udvikling kan blot ikke spores eller påvises. De findes — i Danmark — i den fuldt færdige og udviklede form.

I den ydre form kunde de minde lidt om stiliserede dyrehorn (nærmest vædder- eller oksehorn). Det kunde måske begrunde den gætning, at de skulde være forbedrede efterligninger af blæseinstrumenter, som har bestået af sådanne dyrehorn.

Af størrelse måler de fra halvanden til op mod halvtredje meter.

Lurerne har næsten altid været fundne parvis, to og to. Og et sådant lurpar findes da altid stemt i samme tone; men de afviger fra hinanden i det ydre derved, at den ene drejer til højre, den anden til venstre fra blæserens mund. De er hvad man kalder „pendenter“.

Dette viser, at de sikkert altid må have været brugt to og to sammen. Således som man da også i vore dage ser lurblæserparret fremstillet på søjlen inde ved rådhuset i København.

Tidligere trode man, at de under blæsningen blev holdt med munden nedad; dette er man nu kommen bort fra; den øverste ende af luren løftedes højt over hovedet med munden fremad. Selve lydåbningen var prydet med en stor, rund skive, $\frac{1}{4}$ meter i tværmål, prægtig udstyret med ophøjede skjoldbukler og de punslede ornamenter, som er så ejendommelige for bronzealderen.

Vægten af vor største lur er $3\frac{1}{2}$ kg.

De er støbearbejdede; men støbningen er foretaget i flere stykker, mundstykket sammen med det øverste led. Til dagligt brug skilte man luren ad i to større stykker.

Karakteristisk for lurerne er de smukke hængeprydelser, der er anbragt lige under mundstykket. Man antager, de er levninger af en slags forhistorisk rasleinstrument, som måske har været i brug, før man lærte at blæse.

Lurerne blev af blæseren båret i læderremme.

De lange lurrør har form som en langstrakt afskåret kegle („konisk“). Det må have været overordentlig vanskeligt at fremstille i sin krummede form; men denne form gør tonen blødere og klangen stærkere. Og dette må man have vidst. Rørets inderside er fuldstændig glat uden den fjærneste ujævnhed, hvad der er en nødvendighed for at opnå luren store toneskønhed. En anden nødvendighed er rørvæggens forbavsende ringe tykkelse, kun 1 a $1\frac{1}{2}$ mm. Begge disse opgaver er løst med et mesterskab så stort, at det endnu den dag i dag med alle nutidens tekniske midler er umuligt at fremstille magen.

Bronzealdersfolkene har meget godt kendt forskellen på de rene og de falske toner, og de har forstået at frembringe de første og undgå de sidste.

Tre af lurerne er stemte i tonen „es“, de stemmer yderst nøjagtigt i vor nuværende „kammertone“ (a = 870 svingninger i sekundet). De andre er stemte lidt højere.

Mundstykket er dybt og tragtformigt („kedelmundstykke“), netop som det måtte laves for at frembringe bløde og stærke toner. — Det er den selvsamme form, som endnu bruges til tenor-basunen. Man er siden den tid ikke kommen et skridt videre i retning af forbedring.

Luren viser sig at være let at blæse; tonen ligger fast og løber let. Klangfarven er metallisk og klar, i højden omtr. som et valdhorn og i dybden som en altbasun. Tonen er under en kyndig blæser forunderlig smidig og bøjelig, snart mild og blød og snart igen mægtig og stort-gjaldende.

Mens alle andre blæseinstrumenter fra oldtiden synes at gå ud på at frembringe stærke og frygtindgydende lyde, så bringer alene luren „bud fra en helt anden kultur, mere udviklet, mere fin, som fra et folk, hvis sans for det skønne var drevet så vidt, at det søgte skønheden virkeliggjort ikke alene i øjets sans, men også i ørets“.

Ved kyndig undersøgelse af de bedst bevarede eksemplarer af lurerne, har det vist sig, at det er musikinstrumenter af den allerypperste beskaffenhed. Tonerens omfang er betydeligt; det spænder over de 12 „naturtoner“, hvortil endnu kommer 10 harmoniske undertoner (pedaltoner). Om alle disse toner har været brugt i bronzealdertiden kan ikke afgøres, men en kunstblæser kan i vore dage uden synderlig vanskelighed frembringe dem. Og med denne tonerigdom, kan de gamle lurer endnu den dag i dag kappes med et hvilket som helst nutidigt blæseinstrument i naturtoner.

Mens man ellers regner, at den to- eller flerstemmige musik kun er få hundredår gammel, mener den belgiske musiklærde J. F. Félicis at kunne hævde, at allerede de gamle Nordboere i bronzealderen har øvet harmoniens skønne kunst og således bragt denne til vor moderne kultur. Denne opsigtvækkende påstand begrundes han ved lurenns ovennævnte egenskaber.

Andre lærde mener dog, at grundlaget for hans beviser er for spinkelt til derpå at kunne bygge en så uvovet påstand. Det være nu, som det vil; men så meget er vist, at på disse gamle lurer har man kunnet spille to- og måske flerstemmigt. Men om man derfor har gjort det kan ikke bevises.

Tager man nu her i betragtning, hvad kunsthistorien overbevisende lærer os, at musikken i sin højere udvikling altid er kommen sent i en given kulturperiode, ja sidst af alle egentlige kunstarter, da kan vi også herigennem danne os et begreb om det høje åndelige stade, bronzealderfolket må have indtaget. Den faglige dygtighed, den teknik selve frembringelsen af lurerne er et udtryk for, peger tilbage på en almindelig kulturudvikling hos datidens mennesker her i Danmark, der nok kan bringe senere tiders børn til at studse og undres.

Vi kommer da til den slutning, at de gamle bronze-lurer på nationalmuseet er musikhistoriske dokumenter af en enestående betydning. Intet andet instrument i verden kan gøre dem deres første rang stridig. Man har vel i Ægypten funden endnu ældre blæseinstrumenter; men i sammenligning med de danske lurer indtager de et rent begynderstandpunkt.

Pludselig dukkede den æventyrlige tanke op at prøve på ny at vække de gamle lurtoner af deres tusindårige søvn. Forsøg blev gjort og de lykkedes. For en mindre kreds, der samledes i den gamle hasesal på „Prinsens

palæ“ lød da lurtonerne igen, og midsommerdag 1893 fandt den første offentlige lurblæsning sted fra forbygningen på „Prinsens palæ“ for tusinder af tilhørere.

De to mænd, der den dag blæste på de ægte oldtidslurer, lod nu lave gode efterligninger af lurerne, og på dem er der blæst hundreder af gange rundt omkring i vort land.

Men på de ægte lurer blæstes kun sjældent. Fra 1894 til 98 lød de dog hver st. hansdag ud over byen. Også i årene 1903—5 og 1908—10 blev der blæst offentlig på dem som også ved nationalmuseets 100 årsfest 1807.

Det viste sig imidlertid, at lurerne trods al omhu ikke kunde tåle at lyde; metalet var bleven sprødt, og instrumenterne truede med at sprænges. Dette måtte ikke ske, og så holdt man inde med blæsningen.

Den sidste gang man lod de gamle toner lyde med fuld styrke var den 15. marts 1925.

Folkebevægelsen til støtte for tanken om en ny og stor udvidelse af nationalmuseet gav mod til endnu en eneste gang at prøve blæsningen. Men denne gang er så også bestemt til at skulle være den sidste.

De gamle toner blev indspillet på grammofonplader, hvor de da endnu en stund kan hengemmes om end jo på ufuldkommen måde.

Æventyret er forbi; lurerne er atter stumme.

Vedtægter

for

Vallekilde højskoles lærlingeforening.

- I. Foreningens navn er „Vallekilde højskoles lærlingeforening“.
- II. Foreningens formål er:
  1. at vedligeholde forbindelsen mellem skolen og dens gamle elever; dette søges især opnået ved udgivelse af et årsskrift og ved afholdelse af et elevmøde den 3. søndag i juli måned.
  2. at understøtte ubemidlede elever under deres ophold på skolen.
  3. efter evne at bidrage til skolens udsmykning, anskaffelse af undervisningsmidler o. l. Alt hvad der på denne måde tilvejrbringes tilhører skolen og kan aldrig sælges eller købes af enkeltmand.
- III. Aarsskriftet „Fra Vallekilde folkehøjskole“ redigeres af en af bestyrelsen valgt mand eller kvinde. Det udsendes til alle foreningens medlemmer, som samtidig med modtagelsen af årsskriftet betaler et medlemsbidrag, hvis størrelse fastsættes af generalforsamlingen.
- IV. På den årlige generalforsamling, som afholdes i forbindelse med elevmødet, vælges bestyrelsesmedlemmer og revisorer. Bestyrelsen består af 7 medlemmer, hvoraf de 4 til enhver tid er valgt af de 4 sidste elevhold, 1 medlem af hvert hold. De 3 bestyrelsesmedlemmer vælges af generalforsamlingen og afgår efter tur, et medlem hvert år. To revisorer vælges af hvert års generalforsamling. Genvalg kan finde sted.

Bestyrelsesmedlemmerne har halv frirejse til det årlige elevmøde. Bestyrelsen fører forhandlingsprotokol over bestyrelsens møder og over generalforsamlinger samt aflægger regnskab og status over foreningens midler.

Bestyrelsen vælger indenfor sin midte en formand.
- V. Foreningsarbejdet udføres af en forretningsfører, som vælges af bestyrelsen, og hvis løn fastsættes af denne.

Vedtaget på generalforsamlingen d. 18. juli 1926.

Meddelelser.

Et fællesmøde for alle forhenværende lærlinger (elevmøde) afholdes her ved folkehøjskolen hvert år den tredje søndag i juli. Det begynder søndag morgen med gudstjeneste i Korskirken. Lager og håndklæder må medbringes til mødet.

Efterårsmødet 1927 er bestemt til at afholdes i de 4 dage søndag—onsdag d. 25.—28. septbr. De, der ønsker at overnatte her ved nævnte lejlighed, må selv medbringe sængklæder og håndklæder.

Hos Poul Hansen, Solvang, Vallekilde fås:

Tovelille, Skuespil i tre handlinger af Poul Hansen . . . . . 1 kr.
Små minder om små ting af Poul Hansen . . . . . 1 kr. 50 øre.
Vore navne af Poul Hansen . . . . . 50 øre.
Årets arbejder i mit barndomshjem af Poul Hansen 50 øre.

Ligeledes hos Poul Hansen så vel som hos enhver boghandler fås:

25 års skolevirksomhed i Vallekilde af Ernst Trier. I. 1 kr.
do. do. do. II. 75 øre.

Højskoleforstander Ernst Triers efterladte papirer i

udvalg ved Poul Hansen . . . . . 1 kr.

Mine minders bog af Poul Hansen . . . . . 5 kr.

Medlem af »Vallekilde folkehøjskoles lærlingeforening« kan enhver blive, som i årligt bidrag til foreningen betaler mindst 2 kr. (for hver 2 kroner indtegnet årsbidrag tilsendes et hæfte af årsskriftet). Vedkommende vil da i løbet af december af kassereren få årsskriftet »Fra Vallekilde folkehøjskole« tilsendt på postoprævning. Forandring af adresser må mældes til kassereren, frk. Karen Nielsen, Vallekilde, inden hvert års 1ste septbr.

Bogen »Fra Vallekilde folkehøjskole« trykkes i 3800 eksemplarer.

Foruden det ansete tidsskrift »Dansk Udsyn«, som udgives af foreningen »Askov Lærlinge« og redigeres af forhv. og nuværende Askov-lærere, vil der — hvis fornøden tilslutning gives — fra februar 1927 udkomme et nyt tidsskrift, som henvender sig til højskoleungdommen landet over. Det er Ollerup-skolernes elevforeninger, som har taget initiativet til dette tidsskrifts udgivelse; højskolelærer Ejnar Skovrup bliver dets redaktør. Medarbejderne må være borgen for, at det bliver et godt og værdifuldt tidsskrift. Følgende mænd har lovet medarbejde ved skriftet: H. Begtrup, Fr. Begtrup, N. Bukh, P. Bukh, L. Bæckhøj, H. Grønberg, Jens Marinus Jensen, K. Killelose, Kr. Krogshede, Johs. Monrad, Grønvald Nielsen, Rask Nielsen, Fr. Nørgaard, Fr. Seefeld Polen, H. Störmer, Westfalen, Johs. Terkelsen, Th. Thomsen, E. Borup, S. Emborg, H. Løjmand, E. Mindedahl Rasmussen, Chr. M. Pedersen, Karl Rasmussen, Kr. Thomsen, Joh. Skjoldborg, Troels Trier, P. J. M. Winther og J. Rosenkjær.

Man maa vente et tidsskrift, som også Vallekilde folkehøjskoles elever vil få glæde og udbytte af at læse. I nærværende bog er der indlagt et bestillingskort.

På grund af pladsmangel må artiklen om elevforeningens mangeårige formand udgå til næste år.

Vinterskolen er godt i gang med 103 elever.

Regnskab for Vallekilde folkehøjskoles elevforening

20. juli 1925—18. juli 1926.

144

	Kr.	Ø.		Kr.	Ø.
Indtægt.			Udgift.		
Kassebeholdning ^{20/7} 1925.....	3674	15	Trykning af årsskriftet.....	2845	00
Medlemsbidrag.....	6534	01	Frimærker, konvolutter m. m.....	1883	20
Salg af gamle hæfter.....	40	50	Fragt (fra København til Vallekilde) af årsskriftet.....	53	00
Gaver.....	31	30	Kundgørelser.....	7	85
Indvundne renter.....	208	77	Understøttelse til elever.....	1340	00
Salg af kartotek.....	120	00	Løn til sekretæren.....	300	00
			Afdraget lån til T. B.....	25	00
				6454	14
			Kassebeholdning ^{18/7} 1926.....	4154	59
	10608	73		10608	73

Karen Nielsen.

Uffe Grosen.

INDHOLD.

	Side
Fra Vallekilde folkehøjskole af <i>Anna og Uffe Grosen</i>	3
Lærlingebesøget af <i>Uffe Grosen</i>	25
Ved sommerskolens slutning af <i>Bodil Lange</i>	26
Bryllupsvers af <i>Povl Hansen</i>	27
Søndagen og søndagsarbejdet af <i>Povl Hansen</i>	28
En menighedsskole af <i>Niels Petersen</i>	34
Grundtvigs skoletanker af <i>Ernst J. Borup</i>	48
Til ungdommen af <i>Uffe Grosen</i>	66
Mikael Steffensen af <i>Uffe Grosen</i>	73
Folkenes Forbund af <i>Kr. Kristensen Killelose</i>	89
Det danske nationalmuseum af <i>Povl Hansen</i>	101
Vedtægter for Vallekilde højskoles lærlingeforening.....	141
Meddelelser.....	142
Regnskab for Vallekilde folkehøjskoles elevforening	144

